

T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM İKTİSADI ve FİNANSİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KATILIM BANKALARINDA SORUNLU
ALACAKLARIN DEVRİNE İLİŞKİN ÇÖZÜM
ÖNERİSİ: HASILAT PAYLAŞIM MODELİ**

Mustafa BİRDİŞLİ

2501140363

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Mehmet SARAÇ

İSTANBUL - 2021

ÖZ

**KATILIM BANKALARINDA SORUNLU ALACAKLARIN
DEVİRİNE İLİŞKİN ÇÖZÜM ÖNERİSİ: HASILAT PAYLAŞIM
MODELİ**

MUSTAFA BİRDİŞLİ

Türk bankacılık sektöründe bankaların aslî fonksiyonları çerçevesinde kullandırılan krediler, 2020 yılsonu itibarıyla bilanço içerisinde %59 paya sahiptir. Bilançonun önemli bir çoğunluğunu oluşturan kredi portföyünün tahsil kabiliyetinin zayıflaması, banka bilançolarında da önemli hasarlara neden olmakta ve temel finansal göstergelerin bozulmasına yol açmaktadır. Bu noktada bankalar, finansal göstergelerin iyileştirilmesi, bilançonun durulaştırılması ve tahsilat işlemleri nedeniyle katlanılan operasyonel yükün azaltılması amacıyla, tahsil imkânının zayıfladığına veya kalmadığına kanaat getirilen kredileri varlık yönetim şirketlerine temlik etmektedir. Zira varlık yönetim şirketleri, sorunlu kredilerin tahsilini esas faaliyet konusu edinmiş ve bu konuda uzmanlaşmış kurumlardır. Ancak Türkiye’de faizsiz bankacılık prensiplerini benimseyen katılım bankalarının sorunlu kredilerini varlık yönetim şirketlerine temlik etmesi konusunda birtakım çekinceler bulunmaktadır. Zira alacağın temliki olarak nitelenen bu işlem, İslam hukukunda genel olarak kabul görmemektedir. Bu çerçevede katılım bankalarının, sorunlu kredilerin tahsilinde varlık yönetim şirketlerinden destek almalarını sağlayan bir yöntem önerisi geliştirmek, bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucunda, İslam hukukunun vekalet hükümleri çerçevesinde sorunlu kredilerin tahsilinde varlık yönetim şirketlerinin vekil tayin edilmesini ve bahsedilen şirketler tarafından tahsil edilen tutarların banka ile paylaşılmasını esas alan bir model önerilmiştir. Ayrıca önerilen yöntem, sorunlu kredilerin TFRS hükümleri çerçevesinde bilanço kayıtlarından çıkarılmasını sağlayarak finansal göstergelerde iyileşme sağlamakta ve bilançonun durulaştırılmasına imkân tanımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sorunlu Krediler, Katılım Bankacılığı, Varlık Yönetim Şirketi, Hasılat Paylaşım Modeli, TFRS.

ABSTRACT

**SOLUTION PROPOSAL FOR THE TRANSFER OF
PROBLEM LOANS IN PARTICIPATION BANKING: REVENUE
SHARING MODEL**

MUSTAFA BİRDİŞLİ

The share of loans granted in the Turkish banking sector in the balance sheet is 59% as of the end of 2020. The weakening of the collection ability of the loan portfolio, which constitutes a significant part of the balance sheet, causes significant damages in the balance sheets of the banks and leads to the deterioration of basic financial indicators. At this point, banks assign loans that are deemed to be weakened or absent to asset management companies in order to improve financial indicators, clarify the balance sheet and reduce the operational burden incurred due to collection transactions. Because asset management companies are institutions that have taken the collection of non-performing loans as their main field of activity. However, there is some skepticism about non-performing loans to asset management companies to assign their participation banks adopting the principles of Islamic banking in Turkey. Because this transaction is defined as the sale of receivables in Islamic law and is not generally accepted. The aim of this study is to develop a method proposal that enables participation banks to get support from asset management companies in the collection of non-performing loans. In conclusion, a model in which asset management companies are appointed as a proxy for the collection of problem loans and the collected amounts are shared with the bank within the framework of proxy in Islamic law. In addition, the proposed method provides improvement in financial indicators and allows the balance sheet to be clarified by removing non-performing loans from balance sheet records within the framework of TFRS provisions.

Key Words: Problem Loans, Participation Banking, Asset Management Company, Revenue Sharing Model, TFRS.

ÖNSÖZ

Tahsil kabiliyetinin zayıflaması nedeniyle banka bilançolarında önemli bir yük teşkil eden sorunlu krediler, finansal göstergelerde ve aktif kalitesinde bozulmaya yol açmakta, ayrıca söz konusu kredilerin tahsili için bankaların ilave zaman, maliyet ve operasyonel yüke katlanmalarını gerektirmektedir. Bu sebeple tahsil imkânı kalmadığına kanaat getirilen krediler, bilanço kayıtlarından çıkarılmakta ve gider olarak kabul edilmektedir. Bunun yanında bankalar söz konusu kredileri, sorunlu kredilerin tahsilini esas faaliyet konusu edinmiş varlık yönetim şirketlerine temlik etmektedir. Hukuken alacağın temliki olarak değerlendirilen ve alacağın iskonto edilmesi nedeniyle İslam hukukunda uygun görülmeyen bu yöntem, birtakım çekincelere yol açmaktadır. Bu çerçevede çalışmada, katılım bankalarınca sorunlu kredilerin varlık yönetim şirketlerine devri konusunda, İslam hukukunun temel kaidelerine uygun olmak şartıyla bankaların finansal göstergelerinde ve aktif kalitesinde iyileşme sağlayacak farklı bir yöntem önerisi sunulmuştur. Konuya yönelik daha önce gerçekleştirilen araştırmaların son derece kısıtlı olması nedeniyle literatüre ve faizsiz bankacılık sektörüne bu konuda katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Çalışmanın nihayete erdirilmesi ve esas amacına ulaşmasındaki değerli katkıları nedeniyle tez danışmanım Prof. Dr. Mehmet SARAÇ'a ve kıymetli önerilerinden dolayı Prof. Dr. Servet BAYINDIR'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca araştırma süreci boyunca manevi desteklerini her daim hissettiren saygıdeğer babam Ahmet BİRDİŞLİ ve annem Zehra BİRDİŞLİ ile kıymetli ablalarım Tuğba DUMAN ve Mehtap ŞAHİN'e sonsuz saygı ve minnet borçluyum.

Mustafa BİRDİŞLİ

Malatya - 2021

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SORUNLU KREDİLER VE VARLIK YÖNETİM ŞİRKETLERİ

1.1. Kredi ve Sorunlu Kredi Tanımı.....	7
1.2. Sorunlu Kredilerin Ortaya Çıkış Nedenleri.....	8
1.3. Sorunlu Kredilerin Bankacılık Sektörüne ve Reel Ekonomiye Etkileri.....	11
1.4. Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Kredi Portföyü Verileri.....	15
1.4.1. Mevduat Bankalarının Verileri.....	15
1.4.2. Katılım Bankalarının Verileri.....	16
1.5. Sorunlu Kredilerin Yönetimi ve Çözüm Yolları.....	17
1.6. Varlık Yönetim Şirketleri.....	20
1.6.1. Tarihçesi.....	20
1.6.2. Türkiye’de Varlık Yönetim Şirketlerinin Kuruluşu ve Gelişimi.....	21
1.6.3. Türkiye’de Varlık Yönetim Şirketlerinin Yasal Altyapısı ve Faaliyet Alanları.....	23
1.6.4. Varlık Yönetim Şirketlerinin Avantaj ve Dezavantajları.....	24
1.6.5. Varlık Yönetim Şirketlerinin Finansal Verileri.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SORUNLU KREDİLERİN VARLIK YÖNETİM ŞİRKETLERİNE DEVRİ

2.1. Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetim Şirketlerine Devrine Duyulan İhtiyaç.....	31
2.2.Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetim Şirketlerine Devrine İlişkin Uygulamalar.....	35
2.2.1. Mevduat Bankalarının Uygulamaları.....	35
2.2.2. Katılım Bankalarının Uygulamaları.....	36
2.3. Sorunlu Kredilerin Kesin Satış Yöntemiyle Varlık Yönetim Şirketlerine Devri.....	40
2.4. Sorunlu Kredilerin Hasılat Paylaşım Modeliyle Devri.....	42
2.4.1. Tanımı ve Yasal Altyapısı.....	42
2.4.2. Türk Borçlar Kanunu Çerçevesinde Değerlendirilmesi.....	44
2.4.3.İslam Hukukunda Alacağın Temlik Hükümleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi.....	47
2.4.4.Muhasebe Kayıtları ve Finansal Raporlama Standartları Bakımından Değerlendirilmesi.....	49
2.4.5.Hasılat Paylaşım Modeli ile Gerçekleştirilen İşlemler.....	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HASILAT PAYLAŞIM MODELİ KAPSAMINDAKİ İŞLEMLERİN İSLAM HUKUKUNUN VEKÂLET HÜKÜMLERİ ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. İslam Hukukunda Vekâletin Tanımı ve Kaynakları.....	61
3.2. İslam Hukukunda Vekâlet Sözleşmesinin Unsurları ve Şartları.....	62
3.3. İslam Hukukunda Vekâlet Akdinin Konusu.....	63
3.4. İslam Hukukunda Vekâletin Şarta Bağlanması.....	64

3.5. İslam Hukukunda Vekâlette Ücret.....	65
3.6. Hasılat Paylaşım Modelinin İslam Hukuku Vekâlet Akdi Hükümleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi.....	66
GENEL DEĞERLENDİRME ve SONUÇ.....	75
KAYNAKÇA.....	81



TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Türk Bankacılık Sektöründe Özel Karşılık Giderleri ve Kârlılık.....	13
Tablo 2: Mevduat Bankalarında Takipteki Alacakların Gelişimi.....	15
Tablo 3: Katılım Bankalarında Takipteki Alacakların Gelişimi.....	16
Tablo 4: Hayat Varlık Yönetim A.Ş.’nin Temel Finansal Göstergeleri.....	28
Tablo 5: Güven Varlık Yönetim A.Ş.’nin Temel Finansal Göstergeleri.....	29
Tablo 6: Final Varlık Yönetim A.Ş.’nin Temel Finansal Göstergeleri.....	29
Tablo 7: Katılım Bankalarınca 2014 Yılında Gerçekleştirilen Sorunlu Kredi Devirleri.....	38
Tablo 8: Katılım Bankalarınca 2013-2020 Döneminde Varlık Yönetim Şirketlerine Devredilen Kredi Bilgileri.....	40
Tablo 9: Dünya Varlık Yönetim A.Ş.’nin Tahsilat Performansı.....	70
Tablo 10: Boğaziçi Varlık Yönetim A.Ş.’nin Tahsilat Performansı.....	71
Tablo 11: Mega Varlık Yönetim A.Ş.’nin Tahsilat Performansı.....	71
Tablo 12: Çalışmada Önerilen Yöntem ile Sorunlu Kredilerin Çözümüne Yönelik Diğer Uygulamalar Arasındaki Farklılık ve Üstünlükler.....	76

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1:** Finansal Varlıkların TFRS 9 Kapsamında Bilanço Dışı Bırakılmasının Şartları.....58
- Şekil 2:** Hasılat Paylaşım Modelinin Vekâlet Hükümleri Kapsamında Uygulaması...74



KISALTMALAR LİSTESİ

BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
GSYİH	: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
HPM	: Hasılat Paylaşım Modeli
KAP	: Kamuyu Aydınlatma Platformu
Karşılıklar Yönetmeliği	: Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
VYŞ	: Varlık Yönetim Şirketi

GİRİŞ

Finans sektörünün en büyük aktörü olan bankaların kuruluş amacı ve temel faaliyeti, fon arz edenler ile fon talep edenler arasında bir aracılık vazifesinin görülmesi ve böylece fon aktarımının sağlanmasıdır. Fon aktarım mekanizması büyük ölçüde mevduat ve katılım fonu toplanması ve bunların kredi olarak kullanılması şeklinde bir işleyişe sahiptir. Bu durum, 5411 sayılı Bankacılık Kanununda da mevduat ve katılım bankalarının esas faaliyeti olarak açıklanmıştır.

2020 yıl sonu itibarıyla Türk bankacılık sektöründe kredi portföyünün bilanço içerisindeki payı %59 düzeyindedir. Banka bilançolarının önemli bir bölümünün kredi alacaklarından oluşması nedeniyle bankaların finansal sağlamlık göstergeleri kapsamında, aktif kalitesi, likidite dengesi, kârlılık performansı, risk düzeyi ve sermaye yeterliliğine ilişkin tüm göstergeler kredi portföyünün kalitesinden doğrudan etkilenmektedir. Bu bakımdan bankaların kredi tahsis politikaları, kredi riski yönetimi ile tahsilat politikaları ve başarısı son derece önem arz etmektedir. Bahsedilen uygulamalarda yaşanan başarısızlıklar ve kredi tahsilinde yaşanan sorunlar sonucunda bankanın aktif kalitesi bozulmakta, tahsil edilemeyen krediler zarara neden olmakta ve dolayısıyla kârlılık performansını olumsuz etkilemektedir. Buna ilave olarak bankanın en önemli alacak portföyü olan kredilerin tahsilinde yaşanan sorunlar nedeniyle varlıkların yükümlülükleri karşılayamaması tehlikesi ortaya çıkmakta ve bankanın likidite dengesinde bozulmalar meydana gelmektedir. Bankaların maruz kaldığı üç temel riskten (kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk) en önemlisi olan kredi riskinin artması, bankanın faaliyetlerinin devamı açısından ilave sermaye gerektirmekte, sermaye ihtiyacının karşılanamaması halinde sermaye yeterliliği üzerinde baskı oluşturmaktadır.

Kredi portföyünün kalitesinde yaşanan bozulmaların yol açtığı sarsıcı etkiler, bankaların kredi riski yönetimi üzerine yoğunlaşmalarını gerektirmektedir. Bununla birlikte kredilerin tahsilinde problem yaşanması ve bu problemlerin bankalar açısından kayıplara neden olması kaçınılmaz bir durumdur. Diğer bir ifadeyle bankaların risk iştahı çerçevesinde kabul edilebilir düzeydeki kayıplar, ticari faaliyetlerin temelinde

olduğu gibi bankacılık faaliyetlerinin doğasında da mevcuttur. Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, kredi alacaklarının tahsilinde yaşanan sorunların ve ortaya çıkan zararın, bankanın finansal göstergeleri üzerinde yarattığı negatif etkinin büyüklüğüdür. Takipteki kredi alacaklarının toplam kredi portföyüne oranı, takipteki kredi alacakları için ayrılan karşılık oranı, karşılık giderlerinin hacmi, bu konuda referans kabul edilen temel göstergelerdendir. Bahsedilen göstergelerin değeri açısından yasal mevzuat hükümlerinde veya bankacılık teamüllerinde genel kabul görmüş bir değer bulunmamakla birlikte bankalar, söz konusu değerleri asgari seviyeye indirmeyi hedeflemektedir.

Tahsil imkânı sınırlı olan veya tahsil imkânı kalmamış olan kredilerin bilançoda gösterimi, bankaların finansal göstergelerini olumsuz etkilemektedir. Bu etkinin arındırılması amacıyla bankalar çeşitli alternatif arayışlarına yönelmektedir. Diğer bir ifadeyle söz konusu niteliğe sahip kredilerin bilanço kayıtlarından çıkarılması halinde finansal göstergeler üzerindeki olumsuz etki de ortadan kalkacaktır. Bankaların bu noktada iki seçeneği bulunmaktadır:

- İlgili kredilerin bilançodan çıkarılması,
- İlgili kredilerin varlık yönetim şirketlerine devredilmesi.

Alternatiflerden ilki, ilgili kredilerin tahsil imkânının kalmadığına kanaat getirmek ve bunlar için gerekli karşılıkları ayırmak kaydıyla bilançodan çıkarmaktır. “Aktiften silme” olarak ifade edilen bu uygulama esasen ilgili tüm kredilerin zarar olarak kabul edilmesi ve bilanço aktifinden çıkarılması anlamını taşımaktadır. Zira bu uygulamada ilgili kredilerin tamamı için karşılık ayrılması, bu kredilerin tamamının gider olarak kabul edildiği anlamına gelmektedir.

Bankaların önündeki ikinci seçenek ise sorunlu kredilerin tahsil edilmesini esas faaliyet konusu edinmiş ve bu konuda uzmanlaşmış kurumlar olan varlık yönetim şirketlerine devredilmesidir. Bu uygulamada sorunlu krediler, belirli bir ücret karşılığında bankalar tarafından varlık yönetim şirketlerine devredilmektedir. Dolayısıyla bankalar söz konusu kredi alacaklarından tamamen vazgeçmekte ve izleyen dönemde bu alacaklardan dolayı herhangi bir hak talep edememektedir. Buna

karşılık ilgili kredilerin bilançodan çıkarılması nedeniyle finansal göstergeler olumlu etkilenmektedir. Ayrıca sorunlu kredilerin devredilmesi sonucunda, bu kredilerin tahsili için yapılan çalışmalarla katlanılan ilave operasyon yükü azaltılmakta, zaman ve maliyet tasarrufu sağlanmaktadır.

Sorunlu kredilerin varlık yönetim şirketlerine devredilmesi esasen alacağın temliki ve alacağın daha düşük bir bedelle iskonto edilmesi niteliğinde bir uygulamadır. Bu uygulamanın İslam hukukunda genel anlamda kabul görmemesi nedeniyle katılım bankaları açısından birtakım sakıncaları barındırmaktadır. Zira katılım bankalarının faizsiz bankacılık prensiplerini benimsemiş olması nedeniyle İslam hukukuna ait kaidelere de uyum göstermesi beklenmektedir. Dolayısıyla sorunlu kredilerin tahsilinin getirdiği ilave operasyonel yükün, zaman kaybının, katlanılan maliyetlerin azaltılması ve finansal göstergelerin iyileştirilmesi amacıyla katılım bankalarının önünde tek seçenek kalmaktadır. Bu da ilgili kredilerin aktiften silinmesidir. Ancak aktiften silme uygulaması, bankaların ilgili kredilerin tamamı için karşılık ayırmasını gerektirmekte, bu durum da kârlılık üzerinde baskı oluşturmaktadır. Ayrıca aktiften silme uygulaması, bankanın alacağından tamamen vazgeçmesi anlamını taşımamaktadır. Bu sebeple söz konusu kredilerin tahsili için yapılacak çalışmalar devam edecek, bu durum ise operasyonel yük ve ilave maliyet getirecektir. Bu çerçevede tahsil imkânının zayıfladığına veya kalmadığına kanaat getirilen krediler açısından;

- Bu kredilerin bilanço kayıtlarından çıkarılarak finansal göstergelerin iyileştirildiği,
- Söz konusu krediler için yürütülen tahsilat çalışmalarının getirdiği ilave maliyetlerin sınırlandırıldığı ve tahsilat çalışmalarının bu konuda uzman varlık yönetim şirketlerince yürütüldüğü,
- Bankaların kredi alacakları üzerinde hak sahibi olmaya devam ettiği,
- Faizsiz bankacılık prensiplerine uygunluğun sağlandığı

bir yöntemin geliştirilmesi, araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda, mevcut durumda bankalar tarafından farklı şekilde uygulanan “Hasılat Paylaşım Modeli”, yukarıda belirtilen şartları sağlayacak şekilde ele alınmış ve yeni bir yöntem olarak sunulmaya çalışılmıştır. Hali hazırda uygulanan “Hasılat Paylaşım Modeli” genel olarak, bankaların sorunlu kredilerini tahsil edilmesi amacıyla varlık yönetim şirketlerine devretmelerini ve varlık yönetim şirketleri tarafından yapılacak tahsilatlardan belli oranda pay almalarını sağlayan bir yöntemdir. Dolayısıyla bu yöntemde tahsilat süreci tamamen varlık yönetim şirketleri tarafından yönetilmekte ve tahsilatlardan elde edilen gelir, sözleşmede belirlenen oranda taraflar arasında paylaşılmaktadır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda katılım bankaları açısından sorunlu kredilerin önemi ve olumsuz etkileri incelenmiş ve söz konusu kredilerin bilançodan çıkarılmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Ardından “Hasılat Paylaşım Modeli”nin mevcut uygulamaları ve taşıdığı özellikler ele alınmış, bu yöntemin faizsiz bankacılık prensipleri ve İslam hukukuna uygunluğu ulusal literatürden yararlanılarak tartışılmıştır. Söz konusu yöntemin İslam hukuku açısından sakıncaları tespit edilmiş ve bu sakıncaları giderecek ve vekalet sözleşmesi temeline dayalı farklı bir yöntem önerilmiştir. Sunulan yöntem önerisinin İslam hukukuna, bankaların tabi olduğu yasal mevzuat hükümlerine, varlık yönetim şirketlerinin tabi olduğu düzenlemelere, muhasebe ve finansal raporlama standartlarına uygunluğu tartışılmıştır. Son olarak katılım bankaları açısından bu yöntemin uygulanmasının gerekliliği ve avantajları ele alınmıştır.

Çalışmada; VYŞ’ler, sorunlu kredilerin bu şirketlere devri ve HPM’ye yönelik yararlanılan temel kaynaklar; Bumin ve Ateş (2008), Mesutoğlu (2011), TMSF (2011), Keleş (2012), Kartal ve Demir (2017) tarafından hazırlanan çalışmalar ile ilgili katılım bankaları ve VYŞ’ler tarafından kamuya açıklanan finansal raporlar olmuştur. HPM’nin alacağın temlik hükümleri açısından değerlendirilmesinde yararlanılan temel kaynaklar, Tunçomağ (1976), Reisoğlu (1983), Oğuzman ve Öz (2009) ve Akartepe (2017) tarafından hazırlanan çalışmalardır. HPM’nin İslam hukuku çerçevesinde değerlendirilmesinde ise Aydın (1992), Bardakoğlu (1997), Akgündüz

(2000), Bilgili (2006) tarafından hazırlanan makaleler, temel referans kaynaklarıdır. HPM'nin, İslam hukuku vekâlet hükümleri çerçevesinde ele alınmasında istifade edilen kaynaklar, Karaman (1989), Aybakan (1990), Döndüren (1993), Aybakan (2013), Ak (2014), Meylâni (2015) ve Yaran (2018) tarafından hazırlanan eserlerdir.

Araştırma 4 ana bölümden oluşmaktadır. İlk ana bölümde sorunlu krediler üzerinde durulmuş ve sorunlu kredilerin bankacılık sektörü ile reel ekonomi üzerindeki olumsuz etkileri ele alınmıştır. Ayrıca bu bölümde sorunlu kredilere ilişkin nicel veriler sunulmuş ve bilanço içerisindeki payı tespit edilmiştir. Böylece sorunlu kredilerin finansal açıdan önemi vurgulanmaya çalışılmıştır.

İkinci ana bölümde Hasılat Paylaşım Modeli uygulamasının taraflarından olan varlık yönetim şirketleri detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Söz konusu şirketlerin tarihçesi ve gelişimi verildikten sonra faaliyet alanları ve tabi oldukları mevzuat incelenmiştir. Varlık yönetim şirketlerinin avantajları, bankalara ve ekonomiye olan katkıları ile finans sektörü açısından sakıncalarının tartışılmış, böylece faaliyet sonuçlarının değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Varlık yönetim sektörünün finansal açıdan gelişiminin tespit edilmesi amacıyla sektörde pazar payı bakımından hâkim şirketlerin finansal verileri yorumlanmıştır. Buradaki diğer bir amaç, bankalarca sorunlu kredilerin varlık yönetim şirketlerine devri bakımından nasıl bir yönelim olduğunu ve bu şirketlerin tahsilat başarısını tespit etmektir. Zira araştırmada önerilecek olan yöntemde, varlık yönetim şirketlerinin tahsilat performansı önem arz etmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, sorunlu kredilerin varlık yönetim şirketlerine duyulan ihtiyaç ele alınmıştır. Böylece araştırmanın amacı doğrultusunda katılım bankalarının da böyle bir ihtiyacının bulunduğu vurgulanmak istenmiştir. Mevduat bankaları ile araştırmanın kapsamını oluşturan katılım bankalarının, sorunlu kredilerin varlık yönetim şirketlerine devrine ilişkin mevcut uygulamaları incelenmiş ve uygulamadaki aksaklıkların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Hasılat paylaşım modelinin yasal altyapısı, Türk borçlar hukuku, İslam hukuku, bankacılık mevzuatı ile muhasebe ve finansal raporlama standartları karşısındaki durumu açısından detaylı bir şekilde ele

alındığı bu bölümde, katılım bankaları için sunulacak yöntemin karşılaması gereken yasal şartlar belirlenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde, alacağın temliki olarak değerlendirilmesi ve alacağın temlikinin de İslam hukukunda genel olarak kabul görmemesi nedeniyle Hasılat Paylaşım Modeli, İslam hukuku vekalet sözleşmesi çerçevesinde ele alınmıştır. Böylece Hasılat Paylaşım Modelinin hangi şartları karşılaması durumunda faizsiz bankacılık prensipleri ve İslam hukukuna uygun olarak değerlendirilebileceği tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca önerilen yöntemin yasal düzenlemelere uygunluğu da bu bölümde tartışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SORUNLU KREDİLER VE VARLIK YÖNETİM ŞİRKETLERİ

1.1. Kredi ve Sorunlu Kredi Tanımı

Kredi, literatürde “borç ödemede güvenilir olma durumu” ve ödünç alınan veya verilen mal, para anlamında kullanılmaktadır (Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük). Bankacılık terimi olarak ise, mal veya para cinsinden bir değerin belirli bir süre sonunda, belirli şartlar çerçevesinde geri alınmak üzere verilmesi veya verilmiş bir varlığın ödenmesine kefil olunması durumudur (T. Halk Bankası A.Ş., Finans Sözlüğü). 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun “Krediler” başlıklı 48'inci maddesinde ise kredilerin türlerine geniş bir biçimde yer verilmiş, hangi işlemlerin kredi kapsamında değerlendirileceği belirtilmiştir.

Sorunlu kredi, “banka ile borçlu arasındaki geri ödeme anlaşmasının önemli şekilde bozularak tahsilatın gecikmesi ve zarar olasılığının ortaya çıkması” olarak tanımlanmaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere, kredinin vadesinde ödenmemesi bu ödemenin birkaç gün gecikmesi krediyi sorunlu hale getirmemektedir. Bu ödememenin veya anlaşmanın “önemli şekilde” bozularak tahsilatın gecikmesi gerekmektedir. Ancak, bu önem kredi türüne, gecikme süresine, firmanın birden fazla onaylı kredisinde aynı anda veya birinde gecikme olmasına göre değişebilir (Selimler, 2015: 131-172).

Çalışmadaki sorunlu kredi kavramından kasıt, çalışmanın ana konusunu oluşturması nedeniyle bankalar tarafından varlık yönetim şirketlerine devredilen ve takip hesaplarında izlenen kredilerdir. Bu tür krediler için takipteki krediler, tasfiye olunan alacaklar, sorunlu krediler, donuk alacaklar gibi birçok kavram kullanılmaktadır. Bununla birlikte Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre krediler, geri ödeme performansı esas olmak üzere diğer bazı kriterlere göre “canlı alacak” veya “donuk alacak” olarak iki farklı grupta sınıflandırılmaktadır. Bahsedilen Yönetmeliğin 4'üncü ve 5'inci maddelerinde donuk alacak tanımına giren krediler

detaylı olarak belirtilse de somut bir kriter olarak anaparanın ve/veya faizin tahsili, vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren doksan günden fazla geciken krediler donuk alacak olarak sınıflandırılmaktadır. Bahsedilen Yönetmeliğe göre canlı alacak niteliğine sahip krediler iki ayrı kategoride, donuk alacak niteliğine sahip krediler ise üç farklı kategoride izlenmektedir. Buna göre birinci ve ikinci grupta izlenen krediler canlı alacak olarak, üçüncü, dördüncü ve beşinci grupta izlenen krediler ise donuk alacak olarak nitelenmektedir.

Birinci Grup- Standart Nitelikli Krediler: Ödemeleri süresinde yapılan veya otuz günden fazla gecikmeyen, gelecekte de geri ödeme sorunları beklenmeyen, teminatlara başvurulmaksızın tamamen tahsil edilebilecek nitelikte olan kredilerdir.

İkinci Grup- Yakın İzlemedeki Krediler: Kredi değerliliğinin zayıflaması olarak yorumlanamayacak nedenlerle anapara ve/veya faiz ödemelerinin tahsili, vadelerinden veya ödenmesi gereken tarihlerden itibaren otuz günden fazla geciken ancak doksan günü geçmeyen kredilerdir.

Üçüncü Grup- Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler: Anaparanın ve/veya faizin tahsili, vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren doksan günden fazla geciken ancak yüz seksen günü geçmeyen kredilerdir.

Dördüncü Grup- Tahsili Şüpheli Krediler: Anaparanın ve/veya faizin tahsili, vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren 180 günden fazla geciken ancak 1 yılı geçmeyen kredilerdir.

Beşinci Grup- Zarar Niteliğindeki Krediler: Anaparanın veya faizin veya her ikisinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsili 1 yıldan fazla gecikmiş olan kredilerdir.¹

1.2. Sorunlu Kredilerin Ortaya Çıkış Nedenleri

¹ Karşılıklar Yönetmeliği'nde 5 gruba ayrılmış kredilerin özellikleri detaylı olarak belirtilmiş ancak burada somut bir kıstas olması nedeniyle yalnızca gecikme gün sayıları dikkate alınmıştır.

Bankacılık sektörü tarafından kullanılan kredinin sorunlu bir kredi niteliğine dönüşmesinin sebeplerini üç temel başlıkta incelemek mümkündür. Bunlardan ilki borçlu tarafın ekonomik durumunda yaşanan problemler, bankaların kredi tahsis politikalarında yaşanan sorunlar ve makroekonomik dengelerin bozulmasıdır.

Kredi kullanan birey veya işletmenin ekonomik durumunun bozulması, bir kredinin sorunlu alacak niteliğine dönüşmesinde ön plana çıkmaktadır. Pek çok işletmenin başarısızlık nedenlerinin başında hatalı yönetim kararları ya da işletme sahip ve yöneticilerinin başarısızlıkları gelmektedir. Söz konusu hatalı davranışların sonuçları ise belirli bir süre sonra işletmenin finansal tablolarına yansımaktadır. Bu noktada bankaların işletme yönetimine özgü zayıf noktaları ortaya çıkararak, yönetimi bundan bilinçli kılmayı başarması; bir yandan kredi tahsis konusunda hatalı karar ve tahminlerin önlenmesini sağlarken diğer yandan finansman ve danışmanlık hizmetleri çerçevesinde işletmedeki olumsuz gelişmeleri durdurmaya karşı önlemler almak bakımından zamanında uyarılmış olmaktadır (Berk, 2001: 191).

İşletme yönetiminin başarısızlığı, alacakların tahsil kabiliyetinin azalması, dış kaynaklara bağımlılık, hissedarların sermaye artırım kapasitesinin yetersizliği ve gelir-gider dengesinin bozulması temel nedenler arasında yer almaktadır. Kredi tahsis edilen tarafın ödeme kabiliyetinin azalmasına sebep olan söz konusu hususlar, sonradan ortaya çıkabileceği gibi kredi kullanım aşamasında da mevcut olması mümkündür. Söz konusu hususların kredi kullanım aşamasında var olmasına rağmen kredinin tahsis edilmesi, bankaların kredi tahsis politikalarında hata ve ihmâl işaret etmektedir. Borçlu taraf hakkında yapılması gereken istihbarat çalışmalarının yetersiz olması, kredi kullanım amacının belirlenmemesi, finansal tabloların analiz edilememesi, yeterli teminat alınmaması ve işletmenin faaliyet gösterdiği sektörün özel durumları hakkında bilgi sahibi olunmaması, tahsis politikalarındaki temel eksikliklerdir. Buna ilave olarak bankaların agresif büyüme ve kâr elde etme politikaları çerçevesinde risk iştahının yükselmesi ve genişletici tahsis politikasının benimsenmesi, kısa vadede banka hedeflerinin gerçekleşmesini sağlasa da uzun vadede söz konusu kredilerin sorunlu alacak niteliğini kazanmasına yol açmaktadır. Aynı çerçevede banka personelinin maruz kaldığı hedef baskısı nedeniyle kredi tahsis işlemlerinde gerekli

özeni göstermemesi de aynı sonuçları doğurmaktadır. Kredi tahsisinden sorumlu birimlerde personel devir hızının yükselmesi ve tecrübeli personel eksikliği de kredilerin sorunlu hale gelmesine yol açan diğer etkenler arasında yer almaktadır.

Bankaların kredi tahsis politikalarında herhangi bir aksaklık bulunmasa ve gerekli tüm analizler etkin bir şekilde gerçekleştirilse dahi, borçlu taraf hakkındaki sorunların tespit edilememesi mümkündür. Zira banka ile kredi kullanan taraf arasında asimetrik bilgi mevcuttur. Borçlu tarafından kredi tahsisinde esas alınacak birtakım bilgi ve belgeleri bankalar ile paylaşmaması veya yanlış bilgi vermesi analizin doğru yapılmasını engellemektedir. Bankaların imkânları haricindeki hatalı ve eksik bilgi nedeniyle yanlış kararlar vermesine yol açan bu durum literatürde ters seçim (adverse selection) olarak adlandırılmaktadır. Esasen bu tür krediler, tahsis aşamasından itibaren sorunlu alacak niteliğindedir.

Kredi tahsis aşamasında borçlu taraf hakkında yeterli analiz yapılması ve doğru karar verilmesine rağmen kredibilite sorunlarının sonraki dönemlerde de ortaya çıkması mümkündür. Bu noktada kredi izleme faaliyetlerinin etkinliği önem arz etmektedir. Kredi izleme, kredi fiilen tahsis edilmesiyle başlayan, kredi kullandırım süresince devam eden, kredinin tamamen geri ödenmesi ve teminatların çözülmesiyle son bulan bir süreçtir. Söz konusu süreçte, bankaların borçlu tarafın mevcut finansal durumunu ve ödeme planına bağlılığını değerlendirmesi, kredi teminatları ile mevcut finansal durum arasında dengelerin korunması, işletme faaliyetlerinin belirli periyotlarda yerinde ziyaret edilmesi gerekmektedir (Şakar, 2006: 46-47). Bir işletmenin ani bir şekilde ödeme güçlüğüne düşmesi veya iflası istisnai bir durumdur. İşletmeler genellikle ödeme güçlüğü sürecine girerken birtakım uyarı işaretleri vermektedir. Örneğin, işletmenin bankalardaki mevduat hesabının sürekli olarak çok düşük seviyelerde gerçekleşmesi, yabancı kaynak kullanımının artması, kredi limitlerinin ise sürekli olarak dolu olması işletmede likidite sorunu yaşandığının bir göstergesidir. (Akgüç, 2000: 353). Ancak kredi izleme faaliyetlerinin yetersizliği ve borçlu tarafın finansal durumunun takip edilmemesi, geri ödemelerde yaşanan gecikmeler, işletmenin faaliyet gösterdiği sektörde yaşanan finansal sorunlar veya makroekonomik resesyon, borçlu tarafından düzenlenen çeklerin karşılıksız hale

gelmesi gibi gelişmelerin bankalar tarafından bir erken uyarı sinyali olarak kabul edilmemesi, söz konusu kredilerin sorunlu alacak niteliğine dönüşmesine yol açmaktadır.

Kredilerin sorunlu alacak niteliğine dönüşmesine yol açan önemli etkenlerden birisi de makroekonomik dengelerin bozulmasıdır. Özellikle yüksek enflasyon dönemlerinde daralan talep, işletmelerin satış gelirlerinin ve kâr oranlarının düşmesine yol açmakta, bu durum ise geri ödeme performansını olumsuz etkilemektedir. Ayrıca talep daralmasının yarattığı işsizlik sorunu ise bireysel kredilerin sorunlu hale gelmesine sebep olan hususlar arasındadır. Bununla birlikte, bireysel krediler kaynaklı kredi riski, söz konusu kredilerin düşük tutarlı olması, çok sayıda müşteriye kullandırılması ve yoğunlaşma oranının düşük olması nedeniyle ticari kredilere kıyasla daha düşük olmaktadır (Altay, 2015: 368).

Döviz cinsinden kullandırılan krediler açısından ani kur değişiklikleri, Türk bankacılık sektöründe uygulaması az da olsa değişken faizli krediler açısından faiz oranlarında artış yaşanması ödemelerde güçlük yaratmaktadır. Diğer yandan hükümet politikaları ve yasal düzenlemelerdeki değişikliklerin makroekonomiye olumsuz yansımaları da kredilerin sorunlu hale gelmesindeki nedenler arasında yer almaktadır (Karademir, 2016: 171). Örneğin, TCMB tarafından zorunlu karşılıkların artırılması halinde, bankaların mevduat maliyetlerinin yükselecek, kaynak maliyeti yükselen bankalar bu sebeple kredi faiz oranlarını artırmak durumunda kalacaktır.

1.3. Sorunlu Kredilerin Bankacılık Sektörüne ve Reel Ekonomiye Etkileri

Türk bankacılık sektöründe özellikle 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan kriz sonrasında menkul kıymet yatırımlarının getirilerinin azalması sonucunda bilanço kompozisyonu değişim göstermiş ve esas faaliyet konusu olması açısından krediler bilanço içerisinde önemli bir paya sahip olmuştur. Nitekim 2020 yılsonu itibarıyla bankacılık sektörü aktif büyüklüğünün yaklaşık %59'u kredilerden oluşmaktadır (BDDK, Aylık Bankacılık Sektörü Verileri). Bu bakımdan kredi portföyünün tahsil kabiliyetinin yüksek olması bankacılık sektörü açısından önem arz etmektedir.

Nitekim banka iflasları genellikle bankaların ihtiyatsız ödünç verme politikalarından kaynaklanmaktadır (Parasız, 2011: 125).

Sorunlu alacakların oluşturduğu temel sorun bankacılık sektörünün aktif kalitesinin bozulmasına yol açmasıdır. Zira bir bankanın aktif kalitesini belirleyen en önemli gösterge tahsili gecikmiş kredilerin toplam krediler içerisindeki payıdır (Parasız, 2011: 128). Kredi alacaklarının tahsilinde yaşanan sorunlar aynı zamanda bankanın likidite riskine neden olacak ve yükümlülüklerin yerine getirilmesinde problemler oluşturacaktır. 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan krizlerin sonucunda birtakım bankalar, aktif kalitesinin bozulması sonucunda yükümlülüklerini yerine getiremediği gerekçesiyle faaliyetlerine son verilmiştir. Aktif kalitesi bozulan ve finansal açıdan güçlü olmadığına kanaat getirilen bankalar, finansman kaynaklarına erişimde güçlük yaşayacaktır. Zira risk düzeyi yükselen bir bankanın fon talebi kabul edilse dahi, daha yüksek maliyet ve ilave teminat talepleri karşılığında gerçekleşecektir. Ancak bu noktada, sorunlu alacakların toplam kredi portföyü ve bilanço içerisindeki payının önem kazandığını belirtmek gerekmektedir. Söz konusu oranların değeri yükseldikçe, bahsedilen sorunların yaşanma olasılığı ve şiddeti de artacaktır.

Ticari faaliyet gösteren her işletme gibi bankaların da esas amaçlarından birisi kâr elde etmek ve bunu sürdürülebilir kılmaktır. Karşılıklar Yönetmeliği'nin 11'inci maddesi hükmü gereğince, bankalar tarafından sorunlu krediler için özel karşılık ayrılmak zorundadır. Özel karşılıklar, bir yandan bilanço aktifini zayıflatan bir kalem olarak dikkate alınırken diğer yandan karşılık giderleri olarak gelir tablosuna gider kaydedilmektedir. Özel karşılık giderlerinin kârlılığı azaltıcı önemli bir unsur olduğu izleyen tabloda görülmektedir.

Gelir Tablosu Unsurları	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Net Faiz (Kâr Payı) Gelirleri	65.573	77.316	91.343	113.390	146.199	162.355	214.796
Takipteki Alacaklar Özel Karşılığı	13.507	15.787	21.482	19.788	35.213	56.555	41.561
Vergi Öncesi Kâr	31.482	33.058	47.276	60.859	66.387	60.579	75.853

Kaynak: BDDK Aylık Bankacılık Sektörü Verileri,
<https://www.bddk.org.tr/BultenAylık/tr/Home/Gelismis>

Tablo 1: Türk Bankacılık Sektöründe Özel Karşılık Giderleri ve Kârlılık (milyon TL)

Türk bankacılık sektöründe takipteki alacaklar için ayrılan özel karşılıklar, 2014 yılında net faiz gelirlerinin %20'sini oluşturmakta iken, 2019 yılsonunda %34 seviyesine kadar yükselmiştir. Ayrıca net faiz gelirleri ile vergi öncesi kâr 2014-2019 döneminde sırasıyla 2,5 ve 1,9 kat büyürken, özel karşılıklar 4,1 kat büyümüştür. Diğer yandan özel karşılık giderlerinin 2020 yılsonu itibarıyla göreceli bir gerileme kaydetmiştir. Söz konusu veriler, özel karşılık giderlerinin kârlılık bakımından önemini zaman içerisinde arttığını göstermektedir. Ayrıca sorunlu kredilere ayrılan fonlar, bankaların daha yüksek getiri elde edebileceği faaliyetleri de engellemektedir.

Sorunlu kredilerin tahsil edilebilmesi amacıyla hukuk (avukat, dava, icra vb.) ve iletişim (arama, mesaj, posta vb.) masrafları şeklinde ilave bir maliyete katlanılmaktadır. Sürecin sonunda sorunlu alacakların tahsil edilememesi, zararın gerçekleşmesi anlamını taşımakta olup, tüm bu hususlar banka kârının olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır. Ayrıca sorunlu kredilerin tahsiline yönelik çalışmalar, bankaların esas faaliyet konularına odaklanmalarını engellemektedir. Bu durum zaman kaybına ve ilave personel istihdamına neden olmaktadır.

Karşılıklar Yönetmeliği'nin 17'nci maddesinde ise, donuk alacak olarak kabul edilen kredilerin değerlemeye tabi tutulamayacağı, bunlar için faiz tahakkuku ve reeskontu yapılamayacağı belirtilmiştir. Ayrıca söz konusu krediler için daha önce yapılan faiz tahakkukları, reeskontları ve değerlendirme farkları da iptal edilmek zorundadır. Faiz tahakkukları ve reeskontlarını gelir tablosunda yer aldığı dikkate alındığında, söz konusu kayıtların iptal edilmesi gelirlerin azalması anlamını taşımaktadır.

Bankalar açısından temel bir finansal gösterge olan ve faaliyetlerine karşılık sermaye kapasitesinin yeterli olup olmadığını ortaya koyan sermaye yeterliliği standart oranı, sorunlu kredilerin artışından olumsuz etkilenmektedir. Zira sorunlu kredilerin kredi riskini artırması nedeniyle kredi riski karşılığında daha fazla sermaye bulundurulması gerekmektedir. Bu durum, sermaye yeterliliği standart oranının düşmesine yol açmaktadır. Sermaye yeterliliği standart oranı, BDDK tarafından tavsiye edilen asgari oran %12'nin altına düşen bir bankanın ise sermaye artırımına gitmesi veya risk unsuru barındıran faaliyet hacmini daraltması gerekmektedir.

Bankacılık sektörünün sorunlu alacaklarında yaşanacak artışın makroekonomik sonuçları da bulunmaktadır. Bankaların bilanço dengelerinin ve birtakım finansal göstergelerinde bozulmaların giderilmesi için kredi arzında daralma yaşanması muhtemeldir. Özellikle yasal mevzuat gereği belirli bir asgari seviyenin üzerinde bulunması gereken finansal göstergeler açısından, bu durum zaruridir. Kredi arzının daraltılması ise mevcut borçların yeniden yapılandırılması ve yeni yatırımların finanse edilmesinin önünde engel teşkil etmektedir. Reel sektörün büyük ölçüde bankacılık sektörü aracılığıyla finanse edildiği ülkelerde kredi arzının daralması, makroekonomik durgunluğa yol açmaktadır. Nitekim yapılan araştırmalar kredi arzı ile makroekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur (Kaygusuz, 2008). Sorunlu alacakların topyekûn bankacılık sektörünün kârlılığı üzerinde olumsuz etkiler yaratması ve bankaların kaynak maliyetlerinin yükselmesi ise kredi faizlerinin yükselmesi ile sonuçlanacaktır.

Takipteki kredilerden yapılacak tahsilatın artırılması amacıyla borçlu taraf hakkında herhangi bir banka tarafından kanuni takip başlatılması TBB Risk Merkezi aracılığıyla diğer tüm bankalar tarafından da görülebilmektedir. Alacaklı bankaların, tahsilatta önceliğe sahip olabilmek amacıyla agresif bir tutum izlemesi borçlu tarafın iflasına yol açmakta, bu durumun reel sektörün önemli bir kısmına sirayet etmesi halinde ise işsizlik, üretim daralması gibi temel sorunlarla karşılaşmaktadır. Nitekim yapılan araştırmalarda, takibe dönüşüm oranı ile reel GSYİH arasında negatif, işsizlik oranı ile pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır (Altıntaş, 2012: 116, 121).

1.4. Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Kredi Portföyü Verileri

1.4.1. Mevduat Bankalarının Verileri

Türk bankacılık sektöründe mevduat bankası olarak faaliyet gösteren bankaların Karşılıklar Yönetmeliği'ne göre donuk alacak olarak sınıflandırılan kredilerinin son 6 yıllık gelişimi yıllık bazda incelendiğinde, 2015 yılsonunda 42 milyar TL seviyesinde olan donuk alacakların yıllar itibarıyla 3,5 kat artış göstererek 2020 yılsonunda 140 milyar TL seviyesine ulaştığı görülmektedir. Aynı artışı donuk alacakların bilanço içerisindeki payında da görmek mümkündür. 2014 yılsonu itibarıyla donuk alacaklar bilançonun %1,81'ini oluşturmaktayken, 2019 yılsonunda bu oran %4'e yaklaşmıştır (BDDK, Aylık Bankacılık Sektörü Verileri).

Bilanço Kalemleri	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Takipteki Alacaklar	42.726	54.300	59.866	89.962	140.631	140.843
Toplam Kredi Hacmi	1.339.149	1.558.034	1.869.476	2.088.599	2.308.603	3.091.047
Aktif Büyüklük	2.130.601	2.455.366	2.922.704	3.403.305	3.904.022	5.281.462
Takibe Dönüşüm Oranı (%)	3,09	3,37	3,1	4,13	5,74	4,36
Takip. Alacak. / Bilanço (%)	2,01	2,21	2,05	2,64	3,60	2,67

Kaynak: BDDK Aylık Bankacılık Sektörü Verileri, <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>

Tablo 2: Mevduat Bankalarında Takipteki Alacakların Gelişimi (milyon TL)

Mevduat bankaları tarafından kullanılan kredilerin takibe dönüşüm oranlarının² son 6 yıllık seyri incelendiğinde genel olarak bir artış eğilimi olduğu görülmektedir. 2014 yılsonu itibarıyla %2,84 seviyesinde olan takibe dönüşüm oranı yıllar itibarıyla yükselerek 2019 yılsonunda %6 seviyesine yaklaşmıştır. Diğer bir ifadeyle 2019 yılsonu itibarıyla mevduat bankalarının kullandığı her 100 TL tutarındaki kredinin yaklaşık 6 TL'si Karşılıklar Yönetmeliğine göre donuk alacak olarak sınıflandırılmaktadır. Ayrıca 2017 yılsonu itibarıyla 60 milyar seviyesinde olan takipteki alacaklar tutarının yalnızca 2 yıllık süreçte yaklaşık %235 oranında artış göstermesi dikkat çekicidir (BDDK, Aylık Bankacılık Sektörü Verileri).

² Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler rasyosunu ifade etmektedir.

1.4.2. Katılım Bankalarının Verileri

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda katılım bankasının, özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar olarak tanımlandığı görülmektedir. Söz konusu tanımdan anlaşılmaktadır ki, katılım bankalarının iki temel faaliyet konusu bulunmaktadır ve bunlardan birisi kredi kullandırmaktır. Nitekim Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının 2020 yılsonu itibarıyla kredi portföyü, toplam aktif büyüklüğünün %51'ini oluşturmaktadır (BDDK, Aylık Bankacılık Sektörü Verileri).

Bankacılık sektörünün taşıdığı temel riskler, kredi riski, piyasa riski (likidite riski, kur riski, faiz oranı riski) ve operasyonel risk olarak tanımlanmaktadır. Bankaların finansal sağlamlığı hakkında en önemli göstergelerden birisi olan sermaye yeterlilik rasyosu hesaplamasında da üç temel risk dikkate alınmakta olup, bunlar kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risktir. Bu kapsamda katılım bankalarının bilançolarının %51'inin kredilerden oluştuğu dikkate alındığında söz konusu bankalar için en önemli riskin kredi riski olduğu söylenecektir. Nitekim katılım bankalarının sermaye yeterliliği rasyosu hesaplamasında dikkate alınan risk türleri içerisinde kredi riski, 2020 yılsonu itibarıyla %84 paya sahiptir. (BDDK, Aylık Bankacılık Sektörü Verileri). İzleyen tabloda katılım bankaların takipteki alacaklarının gelişimi verilmiştir.

Bilanço Kalemleri	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Takipteki Alacaklar	4.335	3.262	3.392	5.076	7.763	8.713
Toplam Kredi Hacmi	72.038	75.896	97.615	112.475	136.202	222.349
Aktif Büyüklüğü	120.183	132.874	160.136	206.931	284.459	437.119
Takip. Alacak. / Krediler (%)	5,4	3,92	3,22	4,16	5,13	3,59
Takip. Alacak. / Toplam Aktif. (%)	3,61	2,46	2,12	2,45	2,73	1,99

Kaynak: BDDK Aylık Bankacılık Sektörü Verileri, <https://www.bddk.org.tr/BultenAylik>

Tablo 3: Katılım Bankalarında Takipteki Alacakların Gelişimi (milyon TL)

Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının kullandıkları kredilerin takibe dönüşüm oranlarının³ son 6 yıllık seyri incelendiğinde genel olarak dalgalı bir trend izlediği görülmektedir. 2015 yılsonu itibarıyla %5,4 seviyesinde olan takibe dönüşüm oranı yıllar itibarıyla dalgalanarak 2019 yılsonunda %5 seviyesini tekrar aşmıştır. Diğer bir ifadeyle 2019 yılsonu itibarıyla katılım bankalarının kullandığı her 100 TL'lik kredinin yaklaşık 5 TL'si Karşılıklar Yönetmeliğine göre donuk alacak olarak sınıflandırılmaktadır. Katılım bankalarının takibe dönüşüm oranı özellikle 2017 yılsonundan itibaren keskin bir şekilde yükselişe geçmiştir. 2017 yılsonu itibarıyla %3,22 olan rasyo, 2019 yılsonunda %5,13 olarak gerçekleşmiştir. 2020 yılsonunda takipteki alacaklar hacmi artmasına karşın kredi hacminin daha hızlı büyümesi nedeniyle takibe dönüşüm oranında iyileşme yaşanmıştır. (BDDK, Aylık Bankacılık Sektörü Verileri).

Bu çerçevede BDDK, takipteki krediler seviyesinin düşürülmesi için donuk kredilerde anapara indirimi yapılmasına olanak tanımıştır. BDDK tarafından TBB ve TKBB'ye gönderilen 23.02.2016 tarihli yazıda, bankalardan alınan muhtelif başvurularda yeniden yapılandırma, icra takibi ve teminat bozdurma gibi yollara başvurulmasına rağmen tahsil imkânı oldukça sınırlı kredilerden, Beşinci Grupta yer alan ve teminatı olmayanların borçlularına anapara indirimi teklifi sunulmak suretiyle tahsilat tutarının artırılmasına ve takipteki kredilerin toplam kredilere oranının azaltılmasına yönelik uygulamaların bankacılık mevzuatı karşısındaki durumu hakkında BDDK'nın görüşlerinin sorulduğu belirtilmiştir. BDDK ise bu konuda, Beşinci Grupta sınıflandırılmış, %100 oranında karşılığa tabi tutulmuş, tahsilat imkânı oldukça sınırlı kredilerin borçlularına anapara indirimi yapılmak suretiyle yeniden yapılandırılmasının daha yüksek tutarda tahsilat yapılabilmesine imkân vermesini sağlaması bakımından olumlu olduğu ifade edilmiştir (ProCompliance, 2016).

1.5. Sorunlu Kredilerin Yönetimi ve Çözüm Yolları

Sorunlu kredilerin çözüm yolları arasındaki ilk alternatif, kredi vadesinin uzatılarak ödeme planının değiştirilmesi veya ödemelerin gerçekleştirilmesi amacıyla

³ Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler rasyosunu ifade etmektedir.

ilave finansman sağlanması yoluyla müşteri ilişkilerinin devam ettirilmesidir (Bumin ve Ateş, 2008: 28-31). Karşılıklar Yönetmeliği'nin 7'nci maddesinde söz konusu işlemler kredinin yeniden yapılandırılması olarak adlandırılmaktadır. Mülga Karşılıklar Yönetmeliği'nin 11'inci maddesinde yeniden yapılandırma;

“...kredilerin ve diğer alacakların yeniden yapılandırılması; borçlunun bankaya olan ödeme yükümlülüğünün yerine getirilememesinin geçici likidite sıkıntısından kaynaklanması halinde borçluya likidite gücü kazandırmak ve banka alacağının tahsilini sağlamak amacıyla gecikmiş faizler de dahil olmak üzere krediler ve diğer alacakların, gerektiğinde ilave kredi kullanırımı da gerçekleştirilmek suretiyle yeniden yapılandırılması veya yeni bir itfa planına bağlanmasıdır...”

şeklinde açıklanmıştır. Ancak yürürlükte olan Karşılıklar Yönetmeliği'nin 7'nci maddesinde;

“...kredi borçlusunun ödemelerinde karşılaştığı veya karşılaşması muhtemel olan finansal güçlükler nedeniyle borçluya tanınan ve geri ödeme sıkıntısı çekmeyen bir borçluya tanınmayacak olan imtiyazlar...”

şeklinde tanımlanmıştır. Dolayısıyla mülga Yönetmelik'te yeniden yapılandırma yönteminin kullanılması birtakım şartlara bağlanmış iken, yürürlükte olan Yönetmelik'te yeniden yapılandırmanın kapsamı genişletilmiştir. Öyle ki, ödemelerinde herhangi bir sorun yaşanmamakla birlikte sorun yaşanacağına kanaat getirilen krediler için de yeniden yapılandırma mümkün kılınmıştır.

Yeniden yapılandırma işlemi hiç kuşkusuz ki borçlu tarafa birtakım kolaylıklar sağlarken ilave bir maliyete neden olmaktadır. Zira bankalar tarafından ek finansman sağlanması veya kredi vadesinin uzatılması, faiz oranlarının artırılması ve/veya ilave teminat alınması yoluyla gerçekleştirilmektedir.

Yeniden yapılandırma çözümü, ödeme kapasitesinde sorunlar yaşanmakla birlikte ödeme kolaylığı sağlanması durumunda darboğazdan çıkabileceğine kanaat getirilen işletmeler ve bireysel krediler için gerçekleştirilmektedir. Diğer bir ifadeyle, sağlanan ilave finansmanın borçlu tarafın finansal sorunlarını çözeceğine ve ilave olarak kullanılan kredilerin tahsil edileceğine kanaat getirilmesi gerekmektedir (Seval, 1990: 16). Zira ödeme kabiliyetini tamamen kaybetmiş bir borçluya ait kredinin ilave finansman sağlanarak yeniden yapılandırılması, bir çözüm oluşturmanın

aksine sorunlu kredi hacminin daha da artmasına neden olacaktır. Bu bakımdan borçlu tarafın ödeme konusundaki kabiliyeti ve borcuna sadakati önem arz etmektedir.

Yeniden yapılandırılan kredilerin ilerleyen dönemlerde daha yüksek hacimli bir sorunlu krediye dönüşmemesi amacıyla borçlunun yakından takip edilmesi gerekmektedir. Özellikle sağlanan ilave finansmanın hangi amaçlarla kullanıldığı önem kazanmaktadır. Zira birden fazla banka ile kredi ilişkisine giren işletmeler, herhangi bir bankadan sağladıkları finansmanı diğer bankadaki kredilerini ödemek amacıyla kullanabilmektedir. Kredinin kredi ile kapatılması anlamına gelen bu durum, ilave finansman sağlayan banka açısından risk teşkil etmektedir.

Yeniden yapılandırılmasına rağmen borçlunun ödeme gücünde olumlu bir değişiklik olmaması ve Karşılıklar Yönetmeliği hükümlerine göre,

- Yeniden yapılandırma tarihinden sonraki bir yıllık süre içerisinde, kalan anapara ve faiz ödemelerinin %10'undan daha az ödeme yapılmış olması,
- 1 yıllık izleme süresi içerisinde, borçluya kullandırılan herhangi bir kredinin anapara ve/veya faiz ödemelerinde otuz günden fazla gecikme olması

şartlarının birlikte gerçekleşmesi halinde, söz konusu kredinin yeniden takipteki kredi olarak sınıflandırılması gerekmektedir.

Sorunlu kredilerin yeniden yapılandırma veya müşteri ilişkilerinin devam ettirilmesi yoluyla çözülemediği veya çözümünün mümkün görülmediği hallerde, bankanın doğrudan yasal takip işlemlerini başlatması mümkündür. Kredilerin yasal takip aşamasında, borçluya ve kefillere ihtarname düzenlenmesi gerekmektedir. Zira 6098 sayılı Borçlar Kanunu'nun 117'nci maddesi hükmü gereğince, vadesi gelmiş bir borcun borçlusu, alacaklının ihtarıyla temerrüde düşmüş olmaktadır.

Borçlu ve müteselsil kefillere gönderilen ihtarname ile herhangi bir sonuç alınamaması durumunda ise krediye ait teminatların banka tarafından nakde çevrilmesi gündeme gelmektedir. Teminatlar, kredilerin ve diğer alacakların geri ödenememesi

riskine karşılık banka alacağının tamamen veya kısmen güvence altına alınmasını sağlayan her türlü varlık, garanti, kefalet ve sözleşmeden doğan hakları ifade etmektedir (Alıcı, 2007: 579) Teminatların çözülmesi, herhangi bir araştırmaya ihtiyaç duymaması nedeniyle etkin bir yöntem olarak görülse de teminatın niteliği önem taşımaktadır. Zira şahsi kefalet gibi nakde çevrilme özelliği bulunmayan veya ticari işletme rehni ve gayrimenkul ipoteği gibi kısa sürede ve değer düşüklüğü yaşanmadan nakde çevrilmesi mümkün olmayan teminatlar bankanın zararını karşılamasına engel olmaktadır. Diğer yandan Türk bankacılık sektöründe nakit karşılıklı veya nakde eşdeğer varlıklar karşılığında kredi kullandırılması da yaygın görülen bir uygulama değildir.

Borçlu hakkında başlatılan yasal takip ve teminatların nakde çevrilmesi sonucunda banka alacaklarının tamamının tahsil edilememesi durumunda, iki seçenek bulunmaktadır. Bunlardan ilki, çalışmanın da ana konusunu oluşturan, banka alacağının VYŞ'ye devredilmesidir. İkinci seçenek ise alacağın tahsil edilemeyen kısmının zarar kaydedilmesi, kredinin ise bilanço dışına çıkarılarak takip edilmesidir.

1.6. Varlık Yönetim Şirketleri

1.6.1. Tarihçesi

Sorunlu aktiflerin bankalar yerine bugünkü VYŞ gibi kuruluşlarca yönetimi ve tahsili 1930'lara dayanmaktadır. Söz konusu dönemde yaşanan ekonomik buhranın sonucunda Avusturya'nın büyük bankalarından birine el konulması ve Avusturya hükümetinin finansal sektörde ortaya çıkan bu bozulmanın daha fazla yayılmaması için çözüm arayışına girmiştir. Bu kapsamda bir muhasebe firmasının da iş birliğiyle Avusturya Merkez Bankası tarafından kurulan şirket, (Revisionsgesellschaft) yüksek kaliteli aktifler karşılığında bazı bankaların düşük kaliteli aktiflerini devralma fonksiyonunu üstlenmiştir. Kamu tarafından ve Merkez Bankasınca finanse edilen şirket, bankaların hisse senetlerini satın alarak bunlara sermaye katkısında da bulunmuştur (Mesutoğlu, 2001). 1980'li yıllardan itibaren ise sorunlara serbest piyasa ekonomisi anlayışıyla çözüm aranmaya başlanmıştır (Sipahi, 2003: 23). Bu yıllarda ve 1990'larda bankacılık sektöründe ve finansal piyasalarda yaşanan krizler sorunlu

aktiflerin nasıl yönetilmesi konusunu yeniden gündeme getirmiştir. Kamu sektörünün yanında, özel girişim varlık yönetim şirketlerinin de faaliyete başladığı bu yıllarda varlık yönetim sektöründe merkezi yaklaşım ve merkezi olmayan yaklaşım adı altında iki temel yaklaşım ortaya çıkmıştır. Merkezi yaklaşım, ülkede tek bir varlık yönetim şirketi olması ve tüm finansal kuruluşlara bu şirket tarafından hizmet verilmesini öngörmektedir. Böylece, finansal kuruluşların sorunlu aktifleri tek bir merkezde toplanacak ve oradan yönetilecektir. Bu yaklaşım, özellikle sistemik bankacılık krizleri dolayısıyla sorunlu varlıkların belirli bir büyüklüğe ulaştığı ülkelerde benimsenmiştir. Merkezi olmayan yaklaşımda ise, sorunlu aktiflerin birden fazla varlık yönetim şirketince yönetilmesi esas alınmıştır. Bu yaklaşımda ayrıca sorunlu aktifler banka nezdinde kurulacak bir bölüm veya banka ortaklığı bir şirket tarafından da yönetilebilecektir (Keleş, 2012). Ülkemizde hali hazırda varlık yönetim sektörü merkezi olmayan yaklaşım kapsamında faaliyet göstermektedir.

VYŞ'ler 1980'li yıllardan itibaren ABD'de "Resolution Trust Corporation-RTC" ve "Federal Deposit Insurance Corporation-FDIC", Güney Kore'de "Korea Asset Management Corporation-KAMCO", Çin'de "China Asset Management Corporation-CHAMC", Endonezya'da "Indonesian Bank Restructuring Agency-IBRA", Tayland'da "Financial Sector Restructuring Agency- FRA" isimleri ile var olan ve IMF'in Türkiye'ye de önerdiği bir modeldir. Özellikle 1997'de yaşanan Doğu Asya Mali Krizi sonrası VYŞ'ler daha da yaygın hale gelmiştir (Yavuz, 2017: 48).

1.6.2. Türkiye'de Varlık Yönetim Şirketlerinin Kuruluşu ve Gelişimi

Ülkemizde VYŞ'ler, Ağustos 2001'den önce TBB tarafından bankacılık sektöründe yaşanan problemlerin çözümüne yönelik olarak, bankaların sorunlu aktiflerini devralmak üzere VYŞ kurulması gündeme getirilmiş ve bu konuda Lazard Danışmanlık Şirketi'nin Türkiye temsilcisi olan Yıldırım Danışmanlık A.Ş'ye konu hakkında rapor hazırlanmıştır. Bu çerçevede raporda öncelikle diğer ülke uygulamaları göz önüne alınarak, gönüllü katılımı kurulan bir VYŞ'nin yapısı, işleyişi ve rolü belirlenmeye çalışılmıştır. Söz konusu yapı içinde her türlü kredinin

bankaların iradesine uygun olarak ve VYŞ'nin kendi çalışma ilkelerine göre devralacağı öngörülmüştür. Ancak VYŞ'nin kamu tarafından kurulmasına olanaklar; özel sektör ve yabancı yatırımcılar tarafından kurulmasına ise piyasa koşulları ve hukuk sistemindeki uygulama sorunları engel teşkil etmiştir. Bunun üzerine, mali durumu çok bozuk olan firmalar için çözümün yargı yoluyla temin edilmesinin daha uygun olacağı belirtilirken, katma değer yaratan üretici firmaların VYŞ'ye devredilmeden çözüm aranmasının daha doğru olabileceği, aktiflerin, bankada bırakılarak lider bir banka başkanlığında oluşturulacak komiteler yoluyla hukuki takip süreci başlatılmadan çözüm aranmasının, süreci hızlandırabileceği belirtilmiştir.

Sektör temsilcilerince, bankaların kendi aralarında anlaşamamaları nedeniyle işletmelerin kredi alamamaları ve sorunlu kredilere ilişkin sürecin çok uzadığı, bankaların anlaşabilecekleri bir çözüm üzerinde durulması ve bu arada kötü niyetli borçluları koruyan düzenlemelerin de en kısa zamanda değiştirilmesinin gerekli olduğu belirtilmiştir. Bunun üzerine, sorunlu aktiflerin VYŞ'ye devredilmeden bankada kalacağı ve bankaların bir araya gelerek çözüm arayışı içinde oldukları “Londra Yaklaşımı” kapsamında BDDK ile koordinasyon sağlanarak TBB bünyesinde bir çalışma yapılmasına karar verilmiştir. Bu çerçevede kamuoyunda “İstanbul Yaklaşımı” olarak da bilinen “Finansal Yeniden Yapılandırma Programı”, Türkiye Bankalar Birliği tarafından bir süreç içerisinde oluşturulmuştur. Bununla birlikte “Finansal Yeniden Yapılandırma Programı”nın hukuki alt yapısını oluşturan 4743 Sayılı Mali Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile çeşitli vergi avantajları da getirilerek varlık yönetim şirketlerinin kurulması teşvik edilmiştir. 1 Ekim 2002 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanan “Varlık Yönetim Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik” ile kurulması öngörülen varlık yönetim şirketlerinin hukuki alt yapısı da tamamlanmıştır. (Özince, 2004) Bahsedilen Yönetmelik'te VYŞ'ler; “Bankalar, özel finans kurumları ve diğer mali kurumların alacakları ile diğer varlıklarının satın alınması, yeniden yapılandırılarak satılması amacına yönelik olarak faaliyet göstermek üzere bu Yönetmelik hükümlerine göre izin alarak kurulan şirketler” olarak tanımlanmıştır.

1.6.3. Türkiye'deki Varlık Yönetim Şirketlerinin Yasal Altyapısı ve Faaliyet Alanları

VYŞ'ler hakkındaki yasal altyapı 5411 sayılı Bankacılık Kanunu kapsamında oluşturulmuştur. Söz konusu Kanun'un 143'üncü maddesinde:

“Madde 143 — Bankalar ve Fon dâhil diğer malî kurumların alacakları ile diğer varlıklarının satın alınması, tahsili, yeniden yapılandırılması ve satılması amacıyla, kuruluş ve faaliyet esasları Kurul tarafından belirlenen varlık yönetim şirketleri de kurulabilir. Varlık yönetim şirketleri alacaklarının tahsili ve alacakların ve/veya diğer varlıkların yeniden yapılandırılması kapsamında alacak tahsili amacıyla edindiği gayrimenkul veya sair mal, hak ve varlıkların işletilmesi, kiralanması ve bunlara yatırım yapılması ve yine alacaklarını tahsil etmek amacıyla borçlularına ilâve finansman sağlamak veya sermayelerine iştirak etmek dâhil olmak üzere her türlü faaliyeti gerçekleştirmeye yetkilidir.”

hükmüne yer verilmiştir. Her ne kadar bu çalışmada bankaların sorunlu kredi ve alacaklarını varlık yönetim şirketlerine devrettikleri bahsedilmiş olsa da verilen kanun hükmüne göre bankalar her türlü kredi ve alacaklarını varlık yönetim şirketlerine devredebilmektedir.

Verilen Kanun maddesinin ilk fıkrasında, VYŞ'lerin kuruluş ve faaliyet esaslarının BDDK tarafından belirleneceği belirtilmiştir. Bu kapsamda 01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmî Gazete’de “Varlık Yönetim Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik” yayımlanmıştır. Bahsedilen Yönetmelik'in 11'inci maddesinde varlık yönetim şirketlerinin faaliyet alanları detaylı olarak belirtilmiştir.

“Faaliyet alanı

MADDE 11 – (1) Varlık yönetim şirketleri,

a) (Değişik: RG-14/11/2012-28467) Banka, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, diğer mali kurumlar ve kredi sigortası hizmeti veren sigorta şirketlerinin söz konusu hizmetlerinden doğan alacakları ile diğer varlıklarını satın alabilir, satabilir, satın aldığı alacakları tahsil edebilir, varlıkları nakde çevirebilir veya bunları yeniden yapılandırarak satabilir.

b) Alacakların tahsili amacıyla edindiği gayrimenkul veya sair mal, hak ve varlıkları işletebilir, kiralayabilir ve bunlara yatırım yapabilir.

c) Alacaklarını tahsil etmek amacıyla borçlularına ilave finansman sağlayabilir.

ç) **(Değişik:RG-5/3/2016-29644)** Banka, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, diğer mali kurumlar ve kredi sigortası hizmeti veren sigorta şirketlerinin söz konusu hizmetlerinden doğan alacakları ile diğer varlıklarının tahsilatı, yeniden yapılandırılması veya üçüncü kişilere satışı konularında aracılık, destek ve danışmanlık hizmeti verebilir.

d) **(Değişik:RG-5/3/2016-29644)** Ana faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere sermaye piyasası mevzuatı dâhilinde ve gerekli izinleri almak kaydıyla faaliyette bulunabilir ve menkul kıymet ihraç edebilir, ihraç edilmiş menkul kıymetlere yatırım yapabilir.

e) Faaliyetlerini gerçekleştirmek amacıyla iştirak edinebilir.

f) **(Değişik:RG-5/3/2016-29644)** Şirketlere kurumsal ve finansal yeniden yapılandırma alanlarında danışmanlık hizmeti verebilir.

...

(2) Varlık yönetim şirketleri, bu maddede belirlenen konular dışında faaliyette bulunamaz. Banka ve diğer mali kurumların alacakları ile diğer varlıklarının satın alınmasına münhasır olarak, alacağını veya diğer varlığını satın aldığı banka veya diğer mali kurumlardan kredi kullanamazlar.”

Görüldüğü üzere Yönetmelik'te, VYŞ'lerin faaliyet gösterebilecekleri alanlar sınırlı olarak belirtilmiş ve belirtilen konular dışında faaliyette bulunmaları yasaklanmıştır. VYŞ'ler temel olarak mevzuat hükmünde belirtilen kurumların varlık ve alacaklarını satın alma, satın aldığı alacakları tahsil etme, satın aldığı varlık ve alacakları üçüncü taraflara satma konularında faaliyet göstermektedir. Buna ilave olarak VYŞ'ler, alacakların tahsili konusunda söz konusu kurumlara aracılık, destek ve danışmanlık hizmeti verebilmektedir. Dolayısıyla bu hizmetin sağlanması için varlık ve alacakların VYŞ tarafından satın alınmış olması zorunlu değildir.

1.6.4. Varlık Yönetim Şirketlerinin Avantaj ve Dezavantajları

Dünyada, BDDK otoritesi altında düzenlenen ve denetlenen tek sektör olma özelliği taşıyan Türkiye varlık yönetim sektörünün kuruluş amacı; bireylere ve şirketlere borçlarını ödeme imkânı tanıyarak yeniden ekonomiye kazandırmak, finansal sisteme likidite sağlamak ve bankaların bilançolarını iyileştirmelerine katkı sağlayıp operasyonel yükten kurtarmaktır. VYŞ'ler yıllar içinde bankacılık sistemi ve ülke ekonomisindeki istikrarın sürdürülebilirliği için önemli bir rol üstlenmiştir

(Varlık Yönetim Şirketleri Derneği, Varlık Yönetim Şirketleri Niye Var?). Bir VYŞ'nin kurulmasındaki genel amaç bankaların kayıtlarındaki donuk ve sorunlu kredilerin ortadan kaldırılması, bankaların faaliyetlerini normal olarak sürdürmesinin sağlanması, donuklaşmış kredilerin tahsilatından elde edilecek gelirlerin maksimize edilmesidir (Bumin ve Ateş, 2008: 27). Böylelikle VYŞ'ler bankaları operasyonel birtakım maliyetlerden kurtardıkları gibi onların esas faaliyetlerine odaklanmalarına katkıda bulunmaktadır. VYŞ faaliyetlerinin kredi borçluları açısından önemi ise şu şekilde açıklanabilir. Kredi borçlularının bankalar nezdinde yaşadıkları temerrüt nedeniyle kredi sicilleri bozulmakta, bunun sonucunda ise yeni kredi kullanamamak, kredi limitlerinin kapatılması veya sınırlandırılması gibi yaptırımlara maruz kalmaktadır. Bu noktada VYŞ'ler borçluların esnek koşullarda ödeme yapmasına olanak sağlayarak onları finansal sisteme tekrar kazandırmaktadır.

Ticari açıdan VYŞ'nin faaliyet amacı, ilgili kurumlardan düşük bedelle devralınan alacakları, kredi borçlularından daha yüksek bir bedelle tahsil ederek, arada oluşan fark tutarında kazanç elde etmek şeklinde ifade edilebilir. Alacak portföyünün bankalardan piyasa değerinin oldukça altında bir tutarda devralınması, VYŞ'lerin ödeme açısından borçlulara daha esnek davranmasını sağlamaktadır. Borcun bir kısmının ibrası, taksitlendirilmesi, vadesinin uzatılması, yalnızca anapara alacağının talep edilmesi, faiz indirimi gibi örneklenebilecek bu uygulamalar VYŞ'lerin zarar etmesi anlamına gelmeyip, kârın bir kısmından vazgeçmek olarak adlandırılabilir. Bahsedilen ödeme kolaylıklarına karşın VYŞ'lerin tahsilat yöntemlerinde aşırılıklara kaçabilecekleri de ihtimal dâhilindedir. Örneğin, teminatlı alacaklarda VYŞ'nin teminatı nakde çevirmek suretiyle alacağı tahsil etme hakkı bulunmaktadır. Zira alacağın mülkiyetiyle birlikte alacağa bağlı tüm hakların mülkiyeti de VYŞ'ye devrolmaktadır. VYŞ'lerin bahsedilen indirim veya ödeme kolaylıklarını tanımadan borçluyu peşin ödemeye zorlayabildiği böyle bir durumda VYŞ'lerin borçlu nezdinde itibarları zedelenmektedir.

VYŞ'ler ana faaliyet konuları gereği bankaların tahsilat çalışmalarına rağmen tahsil edemedikleri, ödeme gücü kısmen veya tamamen kaybolmuş kredi borçlularıyla muhatap olmaktadır. Ayrıca bankalar tarafından yapılan takip çalışmaları kapsamında

kredinin teminatında bulunan rehin, ipotek gibi haklar da bankalarca kullanılmış ise kredi borçlusunun geri ödeme imkânı ve isteği büyük ölçüde kaybolmuştur. Dolayısıyla VYŞ'lerin bahsedilen nitelikteki alacakları tahsil etmesi de kolay olmayacaktır. Bu noktada alacakların tahsilat yöntemi önem arz etmektedir. Alacakların nasıl tahsil edilmesi gerektiğine yönelik kamuya açıklanan ilke ve/veya politikalar bulunmamakla birlikte VYŞ Derneği tarafından 9 şirketin katılımıyla 12.02.2014'te “Varlık Yönetim Şirketleri Derneği Ahlaki Çalışma İlkeleri” imzalanmıştır. Bu kapsamda VYŞ'ler; insana saygı, sosyal sorumluluk, saygınlık, açıklık, güvenilirlik, tarafsızlık, eşitlik, tasarruf, gizlilik ilkelerine bağlı olarak çalışmayı taahhüt etmişlerdir (Varlık Yönetim Şirketleri Derneği, Ahlaki Çalışma İlkelerimiz).

Bankalar sorunlu alacak portföylerinin devrederken muhatap borçlulara bu konuyla ilgili bilgi verme zorunlulukları bulunmamaktadır. Nitekim TBK'de alacağın devri hükümlerine bakıldığında, alacağı devreden tarafın borçluyu bu durumdan haberdar etme yükümlülüğü yoktur. Bankacılık Kanunu'nda konuya ilişkin herhangi bir düzenleme yer almamaktadır. Muhataplarını banka olarak bilen borçlu şahıs ve kurumların hiçbir haberleri olmaksızın aniden VYŞ ile muhatap olmaları onları rahatsızlığa sevk edebilecektir. Ayrıca kamuoyunda VYŞ'lerin bilinirliğinin bankalara kıyasla oldukça sınırlı olması ve son dönemlerde artan mesaj ve telefon dolandırıcılığı olaylarının, borçluların ödeme yapma isteğini azaltması ihtimal dâhilindedir.

VYŞ'lerin faaliyetleri kapsamında birtakım vergi avantajları da bulunmaktadır. Bu kapsamda Bankacılık Kanunu'nun 143'üncü maddesi hükmüne göre VYŞ'ler;

- Kuruluş tarihini izleyen 5 yıl boyunca 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 143/5 maddesi uyarınca, 488 sayılı Damga Vergisi Kanununa göre ödenecek damga vergisinden,
- 492 sayılı Harçlar Kanununa göre ödenecek harçlardan,

- Her ne nam altında olursa olsun tahsil edilecek tutarlar, 6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu gereği ödenecek banka ve sigorta muameleleri vergisinden,
- Kaynak kullanımını destekleme fonuna yapılacak kesintilerden ve 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun 39'uncu maddesi hükmünden,
- Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 17/4-L maddesi uyarınca, bankalar, özel finans kurumları ve diğer mali kurumlardan devraldığı alacakların tahsili amacıyla bu alacakların teminatını oluşturan mal ve hakların (müzayede mahallinde satışı dâhil) teslimi ile aynı Kanuna göre finansal yeniden yapılandırma çerçeve anlaşmaları hükümleri kapsamında yeniden yapılandırılan borçların ödenmemesi nedeniyle bu borçların teminatını oluşturan mal ve hakların (müzayede mahallinde satışı dâhil) teslimi işlemlerindeki katma değer vergisinden

istisna tutulmuştur.

1.6.5. Varlık Yönetim Şirketlerinin Finansal Verileri

Ülkemizde hali hazırda BDDK tarafından faaliyet izni verilen 19 adet varlık yönetim şirketi faaliyetine devam etmektedir. (BDDK, Kuruluşlar). Varlık yönetim şirketlerinin faaliyetlerine ilişkin BDDK ve/veya Varlık Yönetim Şirketleri Derneği tarafından toplu herhangi bir veri yayımlanmaması nedeniyle bu şirketlerin faaliyetlerinin gelişimine ilişkin bilgi verilememektedir. Bu kapsamda söz konusu şirketlerin faaliyetlerinin ne düzeyde olduğunu göstermesi açısından sektörde pazar payı bakımından toplam %69 oranla ilk üç sırada yer alan şirketlerin⁴ son yıllardaki finansal verileri incelenmiştir.

⁴ Pazar payına ilişkin veriler, Destek Varlık Yönetim A.Ş. tarafından yayımlanan 2018 yılı faaliyet raporundan elde edilmiştir.

Varlık yönetim sektöründe 2018 yılsonu itibarıyla %31 pazar payı ile ilk sırada yer alan Hayat Varlık Yönetim A.Ş.'nin⁵ tüm dönemler itibarıyla bilançosunun tamamına yakınının takipteki kredi alacaklarından oluştuğu görülmektedir. Şirketin takipteki kredi alacakları yalnızca 4 yıllık zaman diliminde %20 oranında artış göstermiştir. Bu durum bankacılık sektöründen yapılan sorunlu kredi devirlerinde artış yaşandığının açık bir göstergesidir. İzleyen tabloda söz konusu şirketin temel finansal göstergelerine yer verilmiştir.

Temel Finansal Göstergeler	2017	2018	2019	2020
Aktif Büyüklük	1.037.208	1.206.675	1.420.044	1.332.374
Kredi Alacakları	1.015.192	1.188.778	1.282.479	1.215.257
Net Faiz Gelirleri	230.460	304.722	230.103	181.435
Dönem Net Kârı	74.875	90.085	41.920	18.676

Kaynak: Hayat Varlık Yönetim A.Ş. 31 Aralık 2018 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait Konsolide Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetçi Raporu; Dünya Varlık Yönetim A.Ş. 31 Aralık 2020 Tarihli Faaliyet Raporu.

Tablo 4: Hayat Varlık Yönetim A.Ş.'nin Temel Finansal Göstergeleri (bin TL)

Hayat Varlık Yönetim A.Ş.'nin net faiz gelirleri ile dönem net kârı verileri incelendiğinde, kârlılığa en büyük katkıyı faiz gelirlerinin yaptığı ve net faiz gelirlerinin 2018 yılsonuna hızlı bir büyüme göstermesine karşılık dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. Söz konusu faiz gelirlerinin tamamına yakını kredilerden alınan faizler oluşturmaktadır. Bu gelişmeler sonucunda şirketin net dönem kârı 2018 yılsonunda %20 artış göstermiştir. 2019 ve 2020 yılsonlarında şirketin dönem net kârında yaşanan azalma ise büyük ölçüde hukuk müşavirliği giderleri ile personel giderlerinin artışından kaynaklanmıştır (Hayat Varlık Yönetim A.Ş., 2019: 6-13; Dünya Varlık Yönetim A.Ş., 2021: 12-13).

Varlık yönetim sektöründe 2018 yılsonu itibarıyla %28 pazar payı ile ikinci sırada yer alan Güven Varlık Yönetim A.Ş.'nin⁶ 2019 ve 2020 yılı finansal verileri,

⁵ Hayat Varlık Yönetim A.Ş., 25.06.2020 tarihli olağanüstü genel kurul sonucunda Dünya Varlık Yönetim A.Ş. ile birleşmiş ve mevcut durumda Dünya Varlık Yönetim A.Ş. unvanı ile faaliyet göstermektedir (Dünya Varlık Yönetim A.Ş., 2021: 1).

⁶ Güven Varlık Yönetim A.Ş., BDDK'nın 27.12.2018 tarihli kararı ile tüm hak, alacak, borç ve yükümlülükleriyle Gelecek Varlık Yönetim A.Ş.'ye devredilmiştir (BDDK, Kuruluşlar, <https://www.bddk.org.tr/Kuruluslar-Kategori/Varlik-Yonetim-Sirketleri/6>).

farklı bir varlık yönetim şirketi ile birleşmesi nedeniyle kamuya açıklanmamıştır. Bu sebeple çalışmada, 2018 yılsonu verileri dikkate alınmıştır.

Temel Finansal Göstergeler	2016	2017	2018
Aktif Büyüklük	859.285	854.056	1.183.246
Net Kredi Alacakları	805.880	803.448	1.022.875
Net Faiz Gelirleri	357.023	449.719	612.101
Dönem Net Kârı	2.792	7.190	9.219

Kaynak: Güven Varlık Yönetim A.Ş. 31 Aralık 2017 ve 31 Aralık 2018 Tarihi İtibarıyla Konsolide Olmayan Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetçi Raporu

Tablo 5: Güven Varlık Yönetim A.Ş.'nin Temel Finansal Göstergeleri (bin TL)

Güven Varlık Yönetimi A.Ş.'nin bilanço kompozisyonu incelendiğinde, bilançonun tamamına yakınının net kredi alacaklarından oluştuğu görülmektedir. Şirketin 2018 yılsonu net kredi alacakları önceki yıla kıyasla %27 artmıştır. Ayrıca net faiz gelirlerindeki artışla birlikte dönem net kârı hızlı bir gelişim göstermiştir.

Varlık yönetim sektöründe %10 pazar payı ile üçüncü sırada yer alan Final Varlık Yönetim A.Ş.'nin 2018 yılsonu itibarıyla Birikim Varlık Yönetim A.Ş.'ye devredilmiş olup, bu unvanla faaliyetine devam etmektedir.⁷ Birikim Varlık Yönetim A.Ş. tarafından 2020 yılsonuna ait verilerin kamuya açıklanmamış olması nedeniyle 2019 yılsonu verileri dikkate alınmıştır.

Temel Finansal Göstergeler	2016	2017	2018	2019
Aktif Büyüklük	294.776	328.281	288.265	278.635
Net Kredi Alacakları	266.005	278.151	226.639	197.231
Net Faiz Gelirleri	58.512	87.766	88.507	74.404
Dönem Net Kârı	18.635	14.770	14.052	3.298

Kaynak: Final Varlık Yönetim A.Ş. 31 Aralık 2017 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetçi Raporu, Birikim Varlık Yönetim A.Ş. 31 Aralık 2019 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetçi Raporu

Tablo 6: Final Varlık Yönetim A.Ş.'nin Temel Finansal Göstergeleri (bin TL)

⁷ Final Varlık Yönetim A.Ş., BDDK'nın 31.08.2018 tarihli kararı ile tüm hak, alacak, borç ve yükümlülükleriyle Birikim Varlık Yönetim A.Ş.'ye devredilmiştir (BDDK, Kuruluşlar, <https://www.bddk.org.tr/Kuruluslar-Kategori/Varlik-Yonetim-Sirketleri/6>).

Final Varlık Yönetim A.Ş.'nin 2017 yıl sonu itibarıyla kamuya açıklanan finansal tabloları incelendiğinde, şirketin takipteki kredi alacakları 1 yıllık zaman diliminde %14 oranında artmış olup takipteki kredi alacakları bilançonun %84'ünü oluşturmaktadır. Şirketin 2017 yılsonu itibarıyla net faiz gelirlerinin %50 artış göstermesine rağmen dönem net kârının azalması dikkat çekicidir. Bu durum büyük ölçüde krediler için ayrılan özel karşılık giderlerinin %60 oranında yükselmesinden kaynaklanmıştır. Diğer yandan şirketin kârlılık performansının sürekli olarak düştüğü görülmektedir. Zira kredi portföyünde yaşanan küçülmeye bağlı olarak faiz gelirlerinde gerileme meydana gelmiştir.

Analiz edilen üç şirketin finansal tablolarından çıkan ortak sonuç aşağıda belirtilmiştir:

- Bilançonun tamamına yakını takipteki kredi alacakları ve bunlar için ayrılan karşılıklardan oluşmaktadır. Bu durum şirketlerin esas faaliyetinin sorunlu kredilerin tahsilatı olduğunu göstermektedir.
- Takipteki kredi alacakları yıllar itibarıyla sürekli olarak artış göstermiştir. Yapılan tahsilatlara karşın yaşanan bu artış bankalar tarafından varlık yönetim şirketlerine devredilen sorunlu kredilerin de bir önceki yıla kıyasla arttığını göstermektedir.
- Kredilerden alınan faiz gelirleri kârlılığın esas belirleyicisidir ve bu gelirler yalnızca 1 yıllık zaman diliminde ciddi oranda artış göstermiştir. Şirketlerin kredilerden alınan faiz gelirlerinde yaşanan bu ciddi artış, kredi tahsilatlarında önemli ölçüde başarılı olduklarının göstergesidir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SORUNLU KREDİLERİN VARLIK YÖNETİM ŞİRKETLERİNE DEVİRİ

2.1. Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetim Şirketlerine Devrine Duyulan İhtiyaç

Çalışmanın önceki kısımlarında bahsedilen nedenlerle bankalar öncelikle bilançonun durulaştırılması amacıyla sorunlu kredilerini varlık yönetim şirketlerine devretmektedir. Özellikle hisseleri halka açık bankalar için bu durum daha da önem arz etmektedir. Zira yatırımcılar bankaların bilanço ve gelir/gider tablosunu incelemekte ve yatırım kararlarını bankaların finansal sağlamlığına göre vermektedir. Banka bilançosunda tasfiye olunan alacak olarak nitelendirilen bu krediler, bankaların birçok finansal verisini olumsuz olarak etkilediğinden bu kredilerin bilanço dışı bırakılması ihtiyacını doğurmaktadır.

Karşılıklar Yönetmeliği hükümleri gereğince bankalar, bilançoda donuk kredi olarak sınıflandırılan krediler için belirli oranlarda karşılık ayırmak zorundadırlar. Karşılık ayırmak, kredinin tahsil edilmemesi durumunda bankanın karşı karşıya kalacağı zarar anlamına gelmektedir. Dolayısıyla sorunlu bir kredi için karşılık ayırma zorunluluğu bankanın kârını olumsuz etkilemektedir. Her ticari kuruluş için olduğu gibi bankaların faaliyet amaçlarından biri de kâr elde etmektir. Bu noktada, banka kârlılığının olumsuz etkilenmemesi için karşılık ayırma zorunluluğu olan bu kredilerin devrine ihtiyaç duyulmaktadır.

Banka kârlılığının olumsuz etkilenmesi doğrudan öz kaynakların da azalmasına yol açmaktadır. Zira 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda, bankaların birtakım faaliyetlerinin bankanın yasal öz kaynak tutarına endekslediği görülmektedir.

Kanun'un 54'üncü maddesinin 1'inci fıkrasında; “Bankalarca bir gerçek ya da tüzel kişiye veya bir risk grubuna kullandırılacak kredilerin toplamı özkaynakların yüzde yirmibeşini aşamaz” hükmü yer almaktadır.

Aynı maddenin 2'nci fıkrasında; “Bankalarca hâkim ortak veya nitelikli pay sahibi olup olmadıklarına bakılmaksızın bankaların sermayesinin yüzde bir ve daha fazla payına sahip olup pay defterine kayıtlı olan tüm ortaklarına ve bunlarla risk grubu oluşturan kişilere kullandırılacak kredilerin toplamı özkaynaklarının yüzde ellisini aşamaz.” hükmü yer almaktadır.

54'üncü maddenin 4'üncü fıkrasında ise; “Bir gerçek ya da tüzel kişiye veya bir risk grubuna özkaynakların yüzde onu veya daha fazlası oranında kullandırılan krediler büyük kredi sayılır ve bunların toplamı özkaynakların sekiz katını aşamaz.” hükmüne yer verilmiştir.

Kanun'un 56'ncı maddesinde; “Bankaların; kredi kuruluşları ve finansal kuruluşlar dışındaki bir ortaklıktaki payı kendi özkaynaklarının yüzde onbeşini, bu ortaklıklardaki paylarının toplam tutarı ise kendi özkaynaklarının yüzde altmışını aşamaz.” hükmü yer almaktadır.

Kanun'un 57'nci maddesinde; “Bankaların gayrimenkullerinin net defter değerleri toplamı özkaynaklarının yüzde ellisini aşamaz.” hükmüne yer verilmiştir.

Görüldüğü üzere bir bankanın en temel faaliyeti olan kredi verme/fon kullandırma işlemi dahi öz kaynaklarla ilişkilendirilmiştir. Dolayısıyla öz kaynak seviyesi yetersiz olan bankalar, fon imkânına sahip olsalar dahi yasal sınırlar nedeniyle bunu kullandıramama riskiyle karşı karşıya gelmektedir. Bu da bankanın bankacılık faaliyetini gerçekleştirememesi anlamına gelmektedir.

Diğer yandan, bankaların takibe dönüşüm rasyosunun yüksek olması söz konusu bankanın borçlanma maliyetlerini de yükseltmektedir. Zira bu veri, bir bankanın aktif kalitesine ilişkin performans ölçümünde kullanılan en önemli kriterler arasında yer almaktadır. Dolayısıyla takibe dönüşüm rasyosu yüksek olan bir bankanın risk primi de yükseleceğinden kaynak maliyeti artacaktır.

Sorunlu kredilerin devir sonucunda, bilançonun likit aktifler kısmında artış meydana gelecek, likit olmayan aktifler azalacaktır. Bu durum bankaların aktif kârlılığını olumlu etkileyecektir. Ayrıca bankalar, devredilen krediler karşılığında VYŞ'den likit fon elde etmektedir.

Sorunlu kredilerin devrine, bilanço ve diğer finansal veriler üzerinde yarattığı olumsuz etkinin dışında farklı nedenlerle de ihtiyaç duyulmaktadır.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda belirtildiği üzere, mevduat bankaları “kendi nam ve hesabına mevduat kabul etmek ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar” olarak, katılım bankaları ise “özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar” şeklinde tanımlanmıştır. Görüldüğü üzere mevduat ve katılım bankalarının ana faaliyet konusu fon toplamak ve kredi kullandırmaktır. Kullandırılan kredilerin donuk alacak niteliğini alması halinde bunların tahsilatının ilave bir çalışma gerektirmesi ve bankalara ilave bir maliyet yüklemesi bankaların ana faaliyet konularına odaklanamamalarına neden olacaktır. VYŞ'ler ise özellikle donuk hale gelmiş alacak ve varlıkların tahsil edilmesi için kurulmuş şirketlerdir. Bu doğrultuda bankalar, esas faaliyetlerine yoğunlaşabilmek ve birtakım maliyetlerden kaçınmak amacıyla takibe intikal etmiş kredilerini VYŞ'lere devretmek istemektedir.

Bankalar açısından en önemli hususlardan birisi de itibardır. Nitekim 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun birçok hükmünde de itibar kavramına değinilmiştir. Örneğin, banka kurucularında mali gücün yanında itibarın bulunması da aranan şartlardan sayılmıştır. Kanun'un 74'üncü maddesinde, bankanın itibarını kırabilecek veya şöhretine ya da servetine zarar verebilecek bir hususa kasten sebep olunamayacağı ya da bu yolla asılsız haber yayılamayacağı hüküm altına alınmış, hükme aykırı davrananlar için hapis cezası ile adli para cezası öngörülmüştür. Bu çerçevede bir güven müessesesi olan bankalar, müşterileri nezdinde imajının zedelenmemesi için faaliyetlerini bu hususa dikkat ederek sürdürmeleri beklenecektir. Kredi borcu donuk alacak niteliğine dönüşmüş bir müşteriden tahsilat yapabilmek amacıyla agresif yöntemlere başvuran bir bankanın imajı müşterisi nezdinde zedeleneyecektir. Bunun yanında, internet kullanımının ve sosyal ağların son derece

yaygın olduğu günümüzde, bankalar hakkındaki olumsuz değerlendirmeler kısa sürede çok geniş bir alana yayılma imkânına sahiptir. Tahsilat yöntemleri açısından bankaları daha hassas davranmaya zorlayan ve bankaların hareket alanını kısıtlayan bu durum, sorunlu alacak portföyünün VYŞ'lere devredilmesinin gerekçelerinden biri olarak gösterilebilir.

Konunun ahlaki tehlike (moral hazard) kavramı çerçevesinde değerlendirilmesinde de fayda bulunmaktadır. Ahlaki tehlike, iki taraf arasındaki sözleşmenin varlığı, birisinin davranışını diğlerinin refahına zarar verecek şekilde değiştirdiğı durumdur (Erdoğan, 2004: 9). Diğ bir ifadeyle, bireylerin yaptıkları yanlışların cezasını çekme ihtimali azaldıkça, ahlak dışı davranma eğilimleri artar (Cansen, 2002). Vergi borcu olan bir mükellefin ödeme gücü olmasına rağmen af çıkacağı beklentisiyle vergi ödeme yükümlülüğünü yerine getirmemesi ahlaki tehlikeye örnek gösterilebilir. Bu kapsamda, bankaların belirli ölçüde tahsilat gerçekleştirme çabası gösterdikten sonra sonuç alamadıkları kredi portföylerini VYŞ'ye devretmek yerine, kredi borçlularına anapara ve/veya faiz indirimi gibi imkânlar tanınması, vergi affı mahiyetinde uygulamalara yönelmesi, yükümlülüğünü yerine getiren kredi borçluları açısından ahlaki tehlikeye sebep olabilecektir. Bankacılık sektöründe kredilerin takibe dönüşüm oranının %4 seviyelerinde olması, kredi borçlularının %96'sının yükümlülüklerini yerine getirdiğı anlamına gelmektedir. Kredi borçlarını zamanında ödeyen bu çoğunluğun ahlaki tehlikeye yönelmesi, bankanın aktif kalitesinde bozulmaya da sebep olacaktır. Ayrıca bir bankanın böyle bir imaja sahip olması, takibe intikal etmiş kredi borçlularının bankadan beklentisini artıracaktır.

Sorunlu kredilerin VYŞ'ye devrinin ölçek ekonomisi bakımından da faydaları bulunmaktadır. Her bankanın sorunlu varlıklarını kendi başına çözmeye çalışmak yerine VYŞ'ye devretmesi ölçek ekonomisi sağlayarak ekonomik etkinliğı artırmaktadır. Benzer varlıkların birlikte takip edilmesi sabit maliyetlerin payını düşürmekte, oluşturulan kurumsal yapı iş görme maliyetlerini azaltmaktadır. Özellikle hukuki prosedüre (özellikle icra ve iflasa) ilişkin faaliyetler açısından ölçek ekonomisi önemli bir kazançtır (Mesutoğlu, 2011: 3).

Bu yararlı yönlerine karşın sorunlu kredilerin varlık yönetim şirketlerine devrinin birtakım olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Sorunlu hale gelen kredinin ilk kullandırım aşamasında banka tarafından kredi kullanacak kişi/kurum hakkında detaylı bir araştırma yapılmakta ve bilgi toplanmaktadır. Dolayısıyla bu kredi borçlusunu hakkında en geniş bilgiye sahip olan taraf bankadır ve bu bilgiler kredinin nasıl tahsil edilebileceği hakkında yol göstericidir. Ancak krediyi devralan varlık yönetim şirketi bu bilgilere sahip değildir. Bu durum kredinin tahsilini zorlaştırabilmekte ve iyileşme ihtimalini azaltabilmektedir.

Kredi borçlusunu kredinin tüm aşamalarında banka ile iletişim halindedir ve kendisini borçlu olarak gördüğü taraf bankadır. Ancak kredinin VYŞ'ye devredilmesiyle birlikte kredi borçlusunu daha önce hiç muhatap olmadığı bir tarafla karşı karşıya gelmektedir. Böyle bir durumda kredi borçlusunu ödeme yapmakta isteksiz davranabilmektedir.

Sorunlu kredilerin varlık yönetimi şirketine olumlu koşullarla devredilebilmesi bankaları kredi kullandırırken ve kullandırdıkları krediyi takip ederken daha dikkatsiz olmaya itebilmektedir (Mesutoğlu, 2001: 4).

2.2. Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetim Şirketlerine Devrine İlişkin Uygulamalar

2.2.1. Mevduat Bankalarının Uygulamaları

Ülkemizde VYŞ'lere ilişkin yasal altyapı ilk kez 1 Ekim 2002 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanan "Varlık Yönetim Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik" ile kurulmasına rağmen sektörün faaliyete başlaması ve aktif hale gelmesi 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle gerçekleşmiştir. 2000 ve 2001 krizleri sonucu varlıkları TMSF'ye devredilen bankaların sorunlu kredileri ise 2004 ve 2005 yıllarındaki muhtelif devir işlemleriyle çözümlenmiştir. Ancak bankacılık sektöründe faaliyet gösteren mevduat bankaları tarafından sorunlu kredilerin VYŞ'ye devri ilk kez 2008 yılında gerçekleşmiştir (Bahadır, 2018: 218). 2008 yılı içerisinde farklı bankalar tarafından 2 milyar TL'ye yakın bir tutarda sorunlu

kredi alacağı VYŞ'lere devredilmiştir. 2009 yılında kısmen yavaşlayan devir işlemleri, 2010 yılında küresel finans krizinin de etkileriyle yeniden tırmanışa geçmiş ve rekor bir artışla yaklaşık 3,5 milyar TL devir işlemi gerçekleştirilmiştir. Alacakların VYŞ'ye satışı, devam eden yıllarda da farklı mevduat bankaları tarafından bilançonun durulaştırılması amacıyla bir yöntem olarak kullanılmaya devam etmiştir. 2008 yılından 2018 yılsonuna kadar olan dönemde mevduat bankaları tarafından VYŞ'lere devredilen toplam sorunlu kredi portföyü 45 milyar TL'ye yaklaşmıştır.

2.2.2. Katılım Bankalarının Uygulamaları

5411 sayılı Bankacılık Kanunu yürürlüğe girdikten sonra Türkiye'de faaliyet gösteren özel sermayeli katılım bankalarının kamuya açıklanan ve bağımsız denetimden geçmiş finansal raporları incelenmiş, yasal mevzuat kapsamında bir engel bulunmamakla birlikte sorunlu kredi portföylerinin ilk olarak 2013 yılında VYŞ'ye devredildiği görülmüştür. 2013 yılı öncesinde ise ağırlıklı olarak aktiften silme politikası uygulanmıştır. Aktiften silme uygulaması, alacağın tahsilinin imkânsız olduğuna kanaat getirilen krediler için söz konusu olmakta ve ilgili bankanın yönetim kurulu kararı ile söz konusu krediler bilanço dışına çıkarılmaktadır.

Kamu sermayeli katılım bankalarının alacak devrine ilişkin yasal altyapı, 11.08.2017 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan “Kamu Sermayeli Bankalar ile Bu Bankaların Bağlı Ortaklığı Niteliğini Haiz Finansal Kuruluşların Alacaklarının Varlık Yönetim Şirketlerine Satışı Hakkında Yönetmelik” ile sağlanmıştır.

Asya Katılım Bankası A.Ş.'nin 31.12.2013 tarihi itibarıyla konsolide olmayan bağımsız denetim raporunda yer alan bilgiye göre, bankanın 140.027 bin TL tutarındaki tahsili gecikmiş alacaklar portföyü; 8.200 bin TL değerli emtia karşılığında 21.06.2013 tarihinde imzalanan sözleşme ile Vera Varlık Yönetim A.Ş.'ye devredilmiştir. Aynı yıl içerisinde 467.872 bin TL tutarındaki tahsili gecikmiş alacaklar portföyü ise; 18.100 TL değerli emtia karşılığında 22.08.2013 tarihinde imzalanan sözleşme ile RCT Varlık Yönetim A.Ş.'ye devredilmiştir (Asya Katılım Bankası A.Ş., 2014: 56). Dolayısıyla Asya Katılım Bankası A.Ş. 2013 yılı içerisinde yaklaşık 600 milyon TL tutarındaki kredi alacağını VYŞ'ye devretmiştir. Söz konusu

banka tarafından yapılan emtia karşılığı kredi alacağı devri işleminin aşamalarına ilişkin bilgi verilmemiştir. Ancak literatürde Kartal ve Demir, mal karşılığında alacağın devrinin şu şekilde yapılabileceğini belirtmektedir (Kartal ve Demir, 2017: 107):

“Bu yöntemde katılım bankaları İslami bankacılık uygulamalarına göre para hükmünde kabul edilen altın ve gümüş haricinde bir mal karşılığında sorunlu kredilerini VYŞ'lere satabileceklerdir. Katılım bankaları tarafından uygulanabileceği değerlendirilen bu yöntemin aşamaları ise aşağıdaki gibidir:

- Öncelikle Varlık Yönetim Şirketi, kendi adına mal satın alınması için katılım bankasını vekil tayin eder,
- Katılım bankası, Varlık Yönetim Şirketi adına mal satın alır,
- Katılım bankası, Varlık Yönetim Şirketi adına satın aldığı malın karşılığında sorunlu kredilerini Varlık Yönetim Şirketi'ne devreder,
- Katılım bankası satın aldığı malı borsada daha önce satın aldığı aracı haricinde başka bir borsa aracısına satarak nakde çevirir. Böylece sorunlu kredilerin katılım bankasından Varlık Yönetim Şirketi'ne devredilmesi süreci tamamlanmış olur.”

Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. takipteki krediler portföyünün 4.522 bin TL tutarındaki bölümünü 25.10.2013 tarihinde 425 bin TL bedel karşılığında RCT Varlık Yönetim A.Ş.'ye devretmiştir (Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş., 2014: 54). Banka tarafından bu satışın ne şekilde gerçekleştirildiği bilgisine yer verilmediğinden peşin ödeme yöntemi ile gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.

Katılım bankaları tarafından 2014 yılı içerisinde VYŞ'ye devredilen kredi portföyünde artış yaşanmıştır. 2013 yılı içerisinde 612 milyon TL kredi devri yapılırken, 2014 yılında bu tutar 1 milyar TL seviyesini aşmıştır (1.108.594 bin TL). 2014 yılı içerisinde katılım bankaları tarafından yapılan devir işlemleri izleyen tabloda verilmiştir.

Devreden	Portföy Tutarı	Devir Bedeli	Tarih
Asya Katılım Bankası A.Ş.	180.860	36.600	29.05.2014
Asya Katılım Bankası A.Ş.	371.158	600	24.06.2014
Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	116.604	15.132	24.07.2014
Asya Katılım Bankası A.Ş.	439.972	1.048	26.12.2014

Kaynak: İlgili Bankaların 31.12.2014 Tarihine Ait Konsolide Olmayan Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetim Raporları

**Tablo 7: Katılım Bankalarınca 2014 Yılında Gerçekleştirilen Sorunlu Kredi Devirleri
(bin TL)**

Tabloda yer alan Asya Katılım Bankası A.Ş. tarafından yapılan 24.06.2014 ve 26.12.2014 tarihli devirler HPM ile gerçekleştirilmiş olup, yapılacak tahsilatlardan banka payları sırasıyla %78 ve %80,60 şeklindedir. Kamuya açıklanan verilere göre, 24.06.2014 tarihinde Asya Katılım Bankası A.Ş. tarafından gerçekleştirilen 371.158 bin TL tutarındaki alacak devri, katılım bankaları arasında HPM ile yapılan ilk alacak devri özelliğini taşımaktadır.

2015 ve 2016 yılları içerisinde katılım bankalarınca gerçekleştirilen tek alacak devri Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. tarafından gerçekleştirilmiştir. Söz konusu banka 2015 yılı içerisinde, takipteki krediler portföyünün 22.410 bin TL tutarındaki bölümünü 4.617 bin TL bedel karşılığında Final VYŞ'ye devretmiştir (Türkiye Finans Katılım Bankası, 2016: 61).

2017 yılında ise yine aynı banka bu defa, takipteki krediler portföyünün 587.835 bin TL tutarındaki bölümünü 92.351 bin TL bedel karşılığında VYŞ'ye devretmiştir. Dolayısıyla iki yıl içerisinde yaklaşık 610 milyon TL alacak devri gerçekleştirilmiştir (Türkiye Finans Katılım Bankası, 2017: 80).

2017 yılında Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. tarafından ilk kez alacak devri gerçekleştirilmiştir. Söz konusu banka, toplam 309.387 bin TL tutarında kredisini temlik etmiştir (Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., 2017: 78). Aynı yıl

içerisinde Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. ise takipteki krediler portföyünün 241.458 bin TL tutarındaki bölümünü 39.757 bin TL bedel karşılığında varlık yönetim şirketlerine devretmiştir. İlgili bankaların bağımsız denetim raporlarında, söz konusu alacak devirleri hakkında ilave bir açıklama yer almadığından peşin ödeme yöntemi ile yapıldığı anlaşılmaktadır.

2018 yılında, Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. 242.105 bin TL değerindeki kredi portföyünü varlık yönetim şirketlerine devretmiştir. Devir işlemi karşılığında elde edilen gelir kamuya açıklanmamıştır. (Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., 2020: 79). Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. ise aynı dönemde 182.824 bin TL tutarındaki sorunlu kredilerini varlık yönetim şirketlerine devretmiştir. Banka, söz konusu portföyün temlik karşılığında 13.636 bin TL gelir etmiştir (Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş., 2019: 105). Aynı dönem içerisinde, 2017 yılında oluşturulan yasal altyapı ile kamu sermayeli katılım bankaları tarafından da ilk satış işlemleri başlamıştır. Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş. 1.161 bin TL tutarındaki sorunlu kredi portföyünü 7.700 TL bedel karşılığında varlık yönetim şirketlerine devretmiştir (Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş., 2019: 25). Diğer yandan söz konusu temlik işleminin hasılat paylaşım modeli çerçevesinde gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Zira söz konusu bankanın 2020 yıl sonuna ait bağımsız denetim raporunda, varlık yönetim şirketinin yaptığı tahsilatlar doğrultusunda bankanın 16.615 TL gelir elde ettiği belirtilmiştir (Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş., 2021: 109).

2019 yılında, Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. tarafından 338.110 bin TL değerindeki kredi portföyü 6.856 bin TL bedel karşılığında, 2020 yılında ise 78.168 bin TL tutarındaki portföy, 27.671 bin TL karşılığında varlık yönetim şirketlerine devredilmiştir (Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş., 2021: 92).

Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. ise sorunlu kredi portföyünü ilk kez 2020 yılında varlık yönetim şirketlerine devretmiştir. Önceki dönemlerde bahsedilen krediler için aktiften silme politikasını izleyen söz konusu banka, 2020 yılında 110.353 bin TL tutarındaki sorunlu krediyi, 28.800 bin TL bedel karşılığında varlık yönetim şirketlerine devretmiştir (Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., 2021: 86).

Katılım bankalarınca yapılan alacak devirlerine ilişkin veriler incelendiğinde, 2013 yılında ilk kez başlanan bu işlemler sonucunda 7 yıllık süreçte yaklaşık 4 milyar TL (3.834 milyon TL) tutarındaki alacağın varlık yönetim şirketlerine devredildiği görülmektedir. Müflis Asya Katılım Bankası A.Ş. tarafından gerçekleştirilen 3 işlem ve Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş. tarafından 2018 yılında gerçekleştirilen işlem dışında diğer devirlerin tümü, peşin ödeme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Derlenen veriler izleyen tabloda verilmiştir.

Devreden Banka	Portföy Tutarı	Devir Bedeli
Müflis Asya Katılım Bankası A.Ş.	1.599.889	64.548
Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	1.571.880	200.445
Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	551.491	1.600
Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	110.353	28.800
Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.	1.161	7
Toplam	3.834.774	293.800

Tablo 8: Katılım Bankalarınca 2013-2020 Döneminde Varlık Yönetim Şirketlerine Devredilen Kredi Bilgileri (bin TL)

Asya Katılım Bankası A.Ş. tarafından gerçekleştirilen toplam 811.130 bin TL tutarındaki alacak devrinin HPM ile gerçekleştirilmesi, Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. tarafından gerçekleştirilen 386.942 bin TL tutarındaki alacak devrinin ise devir bedelinin kamuya açıklanmaması nedenleriyle söz konusu bankaların toplam devir bedeli düşük gözükmemektedir.

2.3. Sorunlu Kredilerin Kesin Satış Yöntemiyle Varlık Yönetim Şirketlerine Devri

Bankaların bilançolarında yer alan bireysel ve/veya ticari ve kurumsal kredilerin bir kısmının geri ödemesinde birtakım sorunlar yaşanmakta ve bu kredilere ilişkin geri ödemelerin 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ve ilgili alt düzenlemelere göre belirtilen süreler içerisinde yapılmaması halinde donuk alacak niteliğine gelmektedir. Bu durum bankaların aktif kalitesinde bozulmaya ve en önemli göstergelerden biri olan takibe dönüşüm rasyosunun yükselmesine yol açmaktadır. Bu sorunun temel olarak iki çözüm yolu bulunmaktadır. İlki, bankaların donuk alacak niteliğine gelen

kredilere ilişkin tahsilat sağlaması, ikincisi ise bu kredilerin varlık yönetim şirketlerine belirli şartlar karşılığında devredilerek bilançodan çıkarılmasıdır. Bilançodan çıkarılan sorunlu krediler, aktif kalitesinin göreceli olarak iyileşmesini sağlamaktadır.

Varlık yönetim şirketleri, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 143'üncü maddesi hükmü çerçevesinde, bankalar ve TMSF dâhil olmak üzere diğer mali kurumların alacakları ile diğer varlıklarının satın alınması, tahsili, yeniden yapılandırılması ve satılması amacıyla kurulan şirketlerdir. Varlık yönetim şirketlerinin ana faaliyet konusu alacakların tahsili ve yeniden yapılandırılması olduğundan, söz konusu şirketler bu faaliyet alanında uzman kurumlardır. Sorunlu alacakların tahsili, bankalar için ilave maliyet oluşturduğundan ve uzmanlık gerektirdiğinden bankalar birtakım alacaklarından oluşan sorunlu kredi portföylerini varlık yönetim şirketlerine devretmektedir. Türk Bankacılık Sektörü uygulamasında, devredilen sorunlu krediler genellikle bankalar tarafından “Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar”⁸ olarak sınıflandırılan kredilerden oluşmaktadır.

Türk bankacılık sektöründe sorunlu kredilerin çoğunlukla tek bir yöntemle devredildiği görülmektedir.⁹ Bu yöntem kesin satış yöntemidir. Kesin satış yönteminde, alıcı VYŞ ile satıcı banka arasında imzalanan sözleşme kapsamında, banka tarafından satış portföyünü oluşturan kredi alacaklarının, her türlü faiz ve fer'ileri ile birlikte belirli bir satış bedeli karşılığı alıcıya devir ve temlik edildiği bir satış yöntemidir (TMSF, 2011: 211).

Literatürde “peşin ödeme yöntemi” olarak da bilinen bu yönteme göre, banka tarafından VYŞ'ye devredilmek istenen sorunlu kredi portföyü tespit edilir. Portföy belirlenirken kimi zaman bireysel ve ticari borçlu olarak ayırıştırma yapılırken kimi zaman devredilmek istenen portföy bir bütün olarak belirlenmektedir. Bankalar bu tespit işlemini tamamladıktan sonra, devir için ihale gerçekleştirirler. Bu aşamada, mevcut VYŞ'ler gizlilik prensibine bağlı kalarak devredilmek istenen portföyü inceler.

⁸ Karşılıklar Yönetmeliği hükümleri çerçevesinde, tahsilinin mümkün olmadığına kanaat getirilen krediler ile anaparanın veya faizin veya her ikisinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsili bir yıldan fazla gecikmiş olan alacakları ifade etmektedir.

⁹ 2010-2019 yılları arasında ilgili bankalarca Kamuyu Aydınlatma Platformuna (www.kap.gov.tr) yapılan özel durum açıklamalarından yararlanılmıştır.

Portföyün hacmi, borçlu yapısı ve teminat yapısı gibi hususlar dikkate alınarak VYŞ tarafından teklif edilecek satın alma tutarı belirlenir. Teklif tutarı, devreden bankaya en cazip gelen VYŞ ihaleyi kazanır ve bedel peşin olarak bankaya ödenir. Bundan sonraki süreçte kredi portföyü üzerinde ve yapılacak tahsilatlarda tek söz ve mülkiyet sahibi VYŞ olmaktadır. Diğer bir ifadeyle kredi portföyünün mülkiyeti tamamen VYŞ'ye devredilmektedir. Esasen bahsedilen bu işlem, belirli bir bedel karşılığında alacağın temlik edilmesidir.

İkinci yöntem, alacakların vadeli satış yöntemiyle devredilmesidir. Bu yöntemde, alacak portföyünün devri karşılığında VYŞ tarafından ödenen bedel vadeli olarak ödenmektedir. Dolayısıyla uygulamada, peşin ödeme yönteminin taksitlendirilmiş halidir.

2.4. Sorunlu Kredilerin Hasılat Paylaşım Modeliyle Devri

2.4.1. Tanımı ve Yasal Altyapısı

Türkiye'de ilk defa 2005 yılında TMSF tarafından uygulanan HPM'de, VYŞ devraldığı alacak portföyü karşılığında, tahsil edeceği alacak tutarının sözleşmede belirlenmiş oranını satıcı kuruma ödemektedir (Bumin ve Ateş, 2008: 109).

HPM esasen, 31.01.2002 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 4743 sayılı Malî Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un amacını belirten ilk maddesinde “kredileri aynî, nakdi ya da tahsil şartına bağlı bir bedel karşılığı devir ve temlik etmek” şeklinde bahsedilen yöntemdir. Aynı hüküm 30.12.2006 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan 5569 sayılı Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Malî Sektöre Olan Borçlarının Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun'un ilk maddesinde de yer almaktadır.¹⁰ Söz konusu hükümlerde kredilerin tahsil şartına bağlanarak devir ve/veya temlik edileceği belirtilmiştir.

¹⁰ 5569 sayılı Kanun'da 4743 sayılı Kanun'dan farklı olarak “devir ve temlik etmek” ifadesinin yerine “devir veya temlik etmek” ifadesi kullanılmıştır.

HPM uygulamasında, peşin ödeme yöntemi (kesin satış yöntemi) ile benzer olarak, devredilecek kredi portföyünün risk düzeyi ve teminat yapısı gibi unsurlar yine dikkate alınmaktadır. Ancak bu defa bu unsurların dikkate alınma nedeni, VYŞ tarafından yapılacak tahsilatların banka ile hangi oranda paylaşılacağına belirlenmesidir. Diğer bir ifadeyle bu yöntemde, devir işlemi sırasında VYŞ tarafından bir bedel ödenmekteyse de¹¹, esas olan yapılacak tahsilatın hangi oranda paylaşılacağıdır. Örneğin, Banka ile VYŞ'nin %60 tahsilat oranı üzerinde anlaşması halinde, VYŞ tarafından yapılacak tahsilatların %60'ı Banka'ya aktarılacak, %40'ı ise VYŞ bünyesinde kalacaktır. Dolayısıyla söz konusu yöntemde, sorunlu kredi portföyünden kaynaklanan risk ve yararlar tamamen VYŞ'ye devredilmemekte, VYŞ tahsilat işlemlerinde yetkili kılınmaktadır. VYŞ'nin yaptığı bu tahsilat işleminin karşılığında da tahsilatlardan sağlanan gelirin belirli bir kısmı VYŞ'nin hakkı sayılmaktadır.

HPM'de, sözleşme esnasında VYŞ'nin bir miktar peşin ödeme yapması da kararlaştırılabilir. Diğer yandan peşin ödenecek tutarın oldukça düşük olması beklenmektedir. Bu noktada hasılat paylaşım oranı önem arz etmektedir. Hasılat paylaşım oranı VYŞ lehine arttıkça, peşin ödeme tutarı da yükselecek, oran banka lehine arttıkça peşin ödeme tutarı düşecektir. Aksi takdirde hem peşin ödeme tutarının yüksekliği hem de yapılacak tahsilatların paylaşılacak olması nedeniyle bu yöntemin negatif sonuç doğuracağı VYŞ tarafından tercih edilmeyeceği açıktır.

Bankaların alacağın temlik işlemiyle esas amaçları, sorunlu kredileri VYŞ'ye devrederek bunların tahsil edilememesi halinde katlanılacak zarardan kaçınmak ve bu riski bilançodan çıkarmaktır. Ancak bu durumda sorunlu kredilerin fiyatlamasının doğru yapılmaması nedeniyle bankaların bu kredileri gerçek değerinden daha düşük bir bedele elden çıkarmış olma ihtimali bulunmaktadır. Dolayısıyla HPM, peşin ödeme yönteminde VYŞ'lerin teklif ettikleri fiyatları düşük bulan bankalar için bir alternatif yöntem mahiyetindedir. HPM bu noktada, bankaların sorunlu kredilerini gerçek değerinden daha düşük bir bedel karşılığında satmasını engellemekte ve devrin yapılmaması durumunda maruz kalacağı tahsil maliyetini azaltmaktadır (Keleş, 2012).

¹¹ Sözleşmede aksinin kararlaştırılması mümkündür.

Farklı bir açıdan bakıldığında ise, devredilen alacak portföyünden yapılacak tahsilatın oldukça sınırlı seviyede kalması sonucunda bankalar beklentilerinin altında bir gelir elde etmektedir. Bu çerçevede, alacakların tahsil edilme riskini taşımak istemeyen ve/veya devrettiği portföyün tahsil kabiliyetinin düşük olduğunu düşünen bankalar HPM'yi tercih etmeyecektir. Ancak devredilen kredi portföyünün tahsil kabiliyetinin yüksek olduğunu düşünmekle birlikte ana faaliyet konusuna odaklanmak isteyen ve operasyonel maliyetlerden kaçınmak isteyen bankalar için HPM'nin avantajlı bir yöntem olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin 500 milyon TL tutarında bir alacak portföyünü peşin ödeme yöntemi ile 50 milyon TL karşılığında devreden banka, HPM ile VYŞ'nin %25 oranında tahsilat yapması ve hasılat paylaşım oranının %50 olması durumunda dahi peşin ödeme yöntemine göre daha fazla gelir elde edecektir. Dolayısıyla bu noktada bankalarca dikkat edilmesi gereken husus, alacak portföyünün tahsil kabiliyeti ve hasılat paylaşım oranıdır.

2.4.2. Türk Borçlar Kanunu Çerçevesinde Değerlendirilmesi

HPM'de alacağın tahsil edilememesine ilişkin riske, VYŞ'nin yanında bankalar da ortak olmaktadır.¹² Diğer bir ifadeyle yapılacak tahsilatlar yani menfaatler paylaşıldığı gibi riskler de taraflar arasında paylaşılmaktadır. Bu durum HPM'yi bir devir, satım veya temlik işlemlerinden ayırtmaktadır.

HPM, dış görünüşü itibarıyla bir tür alacağın temlik veya satış işlemi olarak görülse de karma nitelikli bir sözleşme olduğu konusunda tartışmalar bulunmaktadır. Keleş (2012), HPM sözleşmesinin, satış ve iş görme edimlerini kanunun öngörmediği kapsamda ve şekilde taraflara yükleyen bir karma sözleşme niteliğinde olduğunu belirtirken, Akartepe (2017) hasılat paylaşımı yöntemin hem satış sözleşmesine hem de ortaklık sözleşmesine benzer yönlerinin olması söz konusu işlemin karma nitelikli bir sözleşme olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur.

22.04.1926 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 182'nci maddesi hükmünde yer verilen satım sözleşmesine göre, alıcının ödeyeceği

¹² Bankalar tarafından devredilen alacak portföyüne %100 karşılık ayrılmış olması bu durumdan istisnadır.

bedele karşılık satıcı satım konusu malı teslim etmek ve mülkiyetini alıcıya geçirmek borcu altına girmektedir (Akipek ve Küçükgüngör, 2002: 740). 6098 sayılı Yeni Borçlar Kanunu'nun 207'nci maddesine göre ise satış sözleşmesi, satıcının, satılanın zilyetlik ve mülkiyetini alıcıya devretme, alıcının ise buna karşılık bir bedel ödeme borcunu üstlendiği sözleşmedir. HPM uygulamasında elde edilecek tahsilatın taraflar arasında paylaşılacak olması mülkiyetin tam olarak karşı tarafa geçirilmediğini göstermektedir. Bu itibarla HPM'yi tam anlamıyla bir satış işlemi olarak görmek mümkün değildir.

Temlik, sözlük anlamı “mülk olarak verme” ve “bir hakkın diğer bir kimseye geçirilmesi” anlamlarına gelmekte, temlik etmek ise bir malı bir kimseye mülk olarak vermek anlamına gelmektedir. Devir kelimesinin sözlük anlamı ise, “Bir malın mülkiyetini veya bir mal üzerindeki hakkı bir başkasına geçirme” şeklindedir. (Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük).

HPM'de, bankaların devredilen portföyden kaynaklanan haklarının devam etmesi nedeniyle, söz konusu portföy üzerinde kısmen de olsa kontrol sahibi olmak istemektedirler. Bu nedenle varlık yönetim şirketleri ile yapılan sözleşmelere, devredilen portföyden kaynaklanan alacakların varlık yönetim şirketi tarafından bankaların yazılı onayı alınmadan üçüncü taraflara temlik edilememesi şartı konulabilmektedir. VYŞ'nin alacak portföyünü üçüncü taraflara devretmesi işleminin Banka'nın onayına bağlandığı, diğer bir ifadeyle devir hakkını kısıtlayıcı bir engel konulduğu böyle bir durumda, bankaların devredilen portföy üzerindeki kontrol gücünün dolayısıyla mülkiyetinin de devam ettiği değerlendirilmektedir.

HPM'de, VYŞ ile yapılan sözleşmelere, borçluların borçlarından kısmen veya tamamen varlık yönetim şirketleri tarafından ibra edilmesini engelleyici hükümler konulmaktadır. Örneğin, herhangi bir kredinin anapara alacağının belirli bir kısmından daha düşük bir bedelle kapatılabilmesi için VYŞ tarafından bankanın yazılı onayına başvurulması gerekmektedir. Böyle bir durumda da bankanın devredilen kredi portföyü üzerinde kontrol gücünün devam ettiği değerlendirilmektedir.

Diğer yandan bahsedilen yöntemde, VYŞ ile yapılan sözleşmelere, kredilerin teminatlarının Banka'nın yazılı onayı alınmaksızın varlık yönetim şirketleri tarafından tek başına çözülemeyeceği şeklinde hükümler konulmaktadır. Bu durum da kredi portföyü üzerinde mülkiyet sahibinin banka olduğunu gösteren diğer bir husustur.

6098 sayılı Borçlar Kanunu'nun 183-194'üncü maddeleri arasında açıklanan alacağın devri hükümlerine göre, alacağın devri ile devredenın kişiliğine özgü olanlar dışındaki öncelik hakları ve bağlı haklar da devralana geçer. Bu kural 818 sayılı eski Borçlar Kanunu'nda da yer almıştır. Nitekim Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 1953 yılında almış olduğu bir kararda, alacağın temlik ile bütün hak ve vecibelerin temellük edene geçtiği belirtilmiştir (Tunçomağ, 1976: 1075). Alacağın temlik sözleşmesinin yapılmasıyla birlikte alacak, devredenın malvarlığından devralanın malvarlığına geçmektedir (Reisoğlu, 1983: 308). Bunun sonucu olarak, temlikten sonra artık eski alacaklı, sahip olmaktan çıktığı eski alacak üzerinde tasarruf edemez. Alacağı tahsil edemeyeceği gibi, borçluyu ibra edemez, bu alacağı başka bir şahsa temlik edemez. Buna karşılık, alacağı devralan, alacak hakkına sahip olduğu için, alacak üzerinde tasarruf yetkisine sahip olur. Alacağı borçludan tahsil edebilir, borçluyu ibra edebilir veya alacağı üçüncü bir şahsa temlik edebilir (Oğuzman ve Öz: 2009, 736). Şu hâlde devirle birlikte alacaklı sıfatını kazanan devralan, alacak üzerinde serbestçe tasarruf hakkını elde etmektedir (Tunçomağ, 1976: 1077-1078). HPM uygulamasında, bankaların tahsilattan elde edilecek gelire ortak olmaları nedeniyle VYŞ'ler ile yapılan sözleşmelere birtakım kısıtlamalar getirilmektedir. Özellikle bankanın onayı alınmadan borçlunun kısmen veya tamamen ibra edilememesi, krediye bağlı teminatların çözülememesi, alacak portföyünün üçüncü taraflara devredilememesi gibi kısıtlamaların konulduğu sözleşmelerin alacağın temlik olarak değerlendirilemeyeceği kanaati taşınmaktadır. Zira bu tür kısıtlamalar, VYŞ'leri portföy üzerinde tam tasarruf sahibi yapmadığı gibi, bankaların alacak portföyü üzerinde tasarruf hakkının devam etmesini sağlamaktadır.

6098 sayılı Borçlar Kanunu'nun 191'inci maddesinde, alacak bir edim karşılığında devredilmişse, alacağı devreden tarafın devir sırasında alacağın varlığını ve borçlunun ödeme gücüne sahip olduğunu garanti etmiş olduğu hükmüne yer

verilmiştir. 193'üncü maddesinde ise, bu sorumluluğun kapsamına yer verilmiştir. Buna göre alacağı devralan; ifa ettiği karşı edimin faizi ile birlikte geri verilmesini, devrin sebep olduğu giderleri, borçluya karşı devraldığı alacağı elde etmek için yaptığı ve sonuçsuz girişimlerin yol açtığı giderleri, devreden kusursuzluğunu ispat etmedikçe uğradığı diğer zararlarını alacağı devredenden talep etme hakkı bulunmaktadır. Ancak HPM uygulamasında veya diğer sorunlu kredi portföyü devir işlemlerinde bankaların borçlunun ödeme gücüne sahip olduğunu garanti etmesi mümkün değildir. Zira devre konu edilen alacaklar bankalarca tahsil edilememiş, takip işlemleri başlatılan tahsil kabiliyeti zayıflamış kredilerdir. Mevzuatta bahsedilen böyle bir garantinin söz konusu olması, yapılan işin amacına aykırı olacaktır. Dolayısıyla HPM, garanti yükümlülüğü çerçevesinde değerlendirildiğinde de alacağın temlik işleminin kurallarına ters düşmektedir.

Sonuç itibarıyla HPM'de, alacak portföyünden kaynaklanan hak ve alacakların VYŞ'ye tamamıyla devredilmemesi, VYŞ'lere birtakım kısıtlamaların konulabilmesi, bankanın mülkiyet hakkının kısmen de olsa devam etmesi ve borçlunun ödeme gücünü garanti yükümlülüğü bulunmaması hususları birlikte dikkate alındığında, bu işlemi tam anlamıyla bir alacağın temlik/devri işlemi olarak nitelendirmenin mümkün olmadığı kanaatine ulaşılmıştır.

2.4.3. İslam Hukukunda Alacağın Temlik Hükümleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi

İslam hukuku alimleri arasında, alacağın satım sözleşmesi yoluyla üçüncü kişilere temlik edilmesinin caiz olmadığı konusunda önemli ölçüde ittifak bulunmaktadır. Hanefi mezhebi hukukçuları, alacağın tahsil edilip edilmeyeceği konusundaki belirsizlik ve sözleşme anında teslim edilebilir bir niteliğinin bulunmaması nedenleriyle alacağın üçüncü kişilere intikalini İslam hukukuna uygun görmemektedir (Akgündüz, 2000: 355). Zira İslam hukukunda, bir malın satım sözleşmesine konu edilebilmesi için akit konusu malın mevcut olması şarttır. İslam hukukçuları bu görüşlerini Hz. Muhammed (as)'in “kişinin yanında veya mülkünde olmayan ya da henüz elde etmediği malı satamayacağına” dair hadis-i şerifine

dayandırmaktadır. Akit konusu malın sözleşme anında mevcut olmaması, İslam hukukunda “ma’dum” olarak adlandırılmaktadır. İslam hukukunda ma’dum olmasına rağmen satışı caiz görülen mallar da bulunmaktadır. Dolayısıyla bu noktada yasaklanan temel husus; malın mevcut olmaması değil, elde edilip edilmeyeceği konusunda şüphe bulunması, malın satıcı tarafından elde edileceğinin garanti edilememesi ve bu sebeple alıcının zarara girme ihtimalinin bulunmasıdır (Bilgili, 2006: 212).

Hanefi hukukçuları alacağın satış yoluyla temlikini caiz görmemekteyse de havale yoluyla temlikin mümkün olacağını kabul etmektedir. Ancak havale yoluyla temlik işleminde, yeni alacaklı, alacakları tahsil edememesi durumunda temlik eden tarafa rücu etme hakkı bulunmaktadır (Aydın, 1992: 291).

Hanbeli hukukçuları alacağın temlikini kural olarak kabul etmezken Şafii ve Maliki mezhebine mensup hukukçular, alacağın temlikini birtakım şartlara bağlı olarak geçerli kabul etmektedir (Hüseyin, 2004: 13). Şafii hukukçuları, alacağın ve bedelin sözleşme esnasında kabz edilmesini şart koşmaktadır. Ancak söz konusu temlik, para niteliğinde olan alacaklar bakımından mümkün değildir. Nitekim Şafii hukukçularının caiz gördüğü alacağın temliki, kabz edilmiş bir malın satımından ibarettir (Akarstepe, 2017: 23).

Maliki hukukçuları, kural olarak alacağın tesliminin ertelenebileceğini kabul etmektedir. Bu nedenle satım sözleşmesine konu edilecek alacağın sözleşme anında teslim edilmesi şart değildir. Ancak alacak tutarı ile karşılığında ödenen bedel arasında bir farkın bulunduğu ve bu nedenle veresiye faizinin ortaya çıktığı durumlarda, alacağın sözleşme anında teslim edilmesi şarttır. Alacağın temlik edildiği alıcı, bu işlem karşılığında ödemesi gereken bedeli peşin ödemelidir. Aksi durumda, borcun borç karşılığında satımı söz konusu olacağından işlem batıl hale gelecektir. Maliki hukukçuları tarafından gerekli görülen diğer şart ise, esas borçlu ile yeni alacaklı arasında herhangi bir ihtilafın bulunmamasıdır. Ayrıca alacağın tahsiline yönelik belirsizliğin giderilmesi amacıyla, borçlunun ödeme gücü hakkında bilgi sahibi olunması ve borçlunun sözleşmenin gerçekleştirildiği yerde bulunması gerekli görülmüştür (Bardakoğlu, 1997: 507).

Sonuç itibarıyla İslam hukuku bakımından, alacağın daha düşük bir bedelle iskonto edildiği uygulamalar genel kural olarak geçerli bir işlem kabul edilmemektedir. HPM kapsamında gerçekleştirilen işlemlerde, alacağın sözleşme anında teslim edilmesinin mümkün olmaması ve tahsiline yönelik belirsizlikler, HPM'nin İslam hukukunun alacağın temlik hükümleri kapsamında değerlendirilmesini mümkün kılmamaktadır. Diğer yandan Maliki mezhebi tarafından gerekli görülen, esas borçlunun sözleşmenin gerçekleştirildiği bölgede yaşaması şartının da günümüzde uygulanması imkânsızdır.

2.4.4. Muhasebe Kayıtları ve Finansal Raporlama Standartları Bakımından Değerlendirilmesi

HPM ile gerçekleştirilen sorunlu kredi devirlerinin muhasebe kayıtlarında nasıl takip edileceği önem arz etmektedir. Zira bankaların kredi devirleri ile temel amaçlarından birisi bilançolarını durulaştırmaktır. Diğer bir ifadeyle bankalar devrettikleri sorunlu kredileri bilanço dışı bırakarak aktif kalitesinde iyileşme sağlamak, sermaye yeterliliği rasyosu ve takibe dönüşüm oranı gibi önemli göstergeleri iyileştirmek istemektedir. Bu kapsamda HPM'nin diğer kredi devri yöntemlerinden farklı olması nedeniyle bu işlemler sonucunda muhasebe kayıtlarının nasıl yapılacağı, devredilen kredilerin bilanço dışına çıkarılmasının mümkün olup olmadığı incelenmiştir.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun "Muhasebe ve raporlama sistemi" başlıklı 37'nci maddesine göre, bankaların muhasebe sistemlerinde Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yayımlanan muhasebe ve finansal raporlama standartlarına uygun olarak tüm işlemlerini gerçek mahiyetlerine uygun surette muhasebeleştirmeleri gerektiği, ayrıca BDDK tarafından belirlenecek usul ve esaslara uygun olarak muhasebe sistemlerinde tek düzeni uygulamak zorunda oldukları belirtilmiştir. Bu kapsamda bankalar muhasebe kayıtlarını oluştururken BDDK tarafından yayımlanan;

- "Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"

- “Bankalarca Kamuya Açıklanacak Finansal Tablolar ile Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar Hakkında Tebliğ”
- “Katılım Bankalarınca Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ”

hükümlerini dikkate almak zorundadır. Söz konusu düzenlemelerde HPM kapsamında yapılan işlemlerin bilançoda nasıl izleneceğine dair bir hüküm yer almamakla birlikte, “Katılım Bankalarınca Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ”ın 9'uncu maddesinde:

“272- AKTİFLERİMİZİN VADELİ SATIŞINDAN DOĞAN ALACAKLAR- TÜRK PARASI

...

Katılım bankalarının herhangi bir kredi alacağının temlik edilmesi neticesinde oluşan alacaklar da bu hesapta izlenir.

...

278- MUHTELİF ALACAKLAR - TÜRK PARASI

Katılım bankasına kredi işlemleri dışında, kredi alacağının temlik edilmesi işlemleri dahil olmak üzere, diğer işlem ve ilişkilerden dolayı borçlu duruma düşen, ancak katılım bankası nezdinde cari hesabı bulunmayan kişi ve kuruluşların borçları ile türev finansal araçlar için verilen teminatlar ile diğer alacakların takip edildiği aktif nitelikli bir hesaptır.”

hükümleri yer almaktadır. Görüldüğü üzere katılım bankaları tarafından kredi alacağının temlik edilmesi halinde, bu alacaklar donuk alacak sınıfından çıkarılacak ve bilanço içerisinde “Diğer Aktifler” altında takip edilecektir. Dolayısıyla bu tür alacaklar bilanço içerisinde izlenmeye devam edilmekle birlikte bankanın takipteki kredi bakiyesi azalacak, kredilerin takibe dönüşüm oranı düşecek ve banka bilançosu bu durumdan olumlu etkilenecektir. Ancak bahsedilen mevzuat hükümlerinde “temlik” ifadesine dikkat çekilmekte, alacakların bu hesaplara kaydedilebilmesi için “temlik” şartı aranmaktadır. HPM'nin bir temlik işlemi olup olmadığı tartışmalı olduğundan HPM kapsamında yapılan işlemlerin bu hesaplarda izlenebilmesi de tartışma yaratacaktır. Diğer yandan Asya Katılım Bankası A.Ş.'nin 2014 yılsonu

finansal tablolarına ilişkin bağımsız denetim şirketi tarafından yayımlanan bağımsız denetim raporunda söz konusu bankanın 2014 yılı içerisinde HPM ile yapmış olduğu kredi devri işlemine konu alacakların “278-Muhtelif Alacaklar” hesabında izlenmesi gerektiği yönünde değerlendirme yaptığı belirtilmiştir. Ayrıca aynı raporda, söz konusu değerlendirmeye ilişkin Banka yönetimi tarafından BDDK'ya 21.04.2015 tarihinde yazılı bir beyan yapıldığı ve bu durumun BDDK'nın bilgi ve değerlendirmelerine sunulduğu belirtilmiştir. Bağımsız denetim raporunda, Asya Katılım Bankası A.Ş. tarafından yapılan söz konusu muhasebe kayıtları hakkında bağımsız denetim şirketi ve ilgili bağımsız denetçi tarafından olumsuz bir görüşe yer verilmemiştir. Aynı bankanın 30.09.2015 dönemine ait bağımsız denetim raporu incelendiğinde ise, bahsedilen muhasebe kayıtlarına tekrar yer verildiği ancak BDDK'nın görüşüne ve/veya önceki dönem yapılan muhasebe kayıtlarının düzeltildiğine ilişkin herhangi bir bilginin yer almadığı görülmüştür. Bağımsız denetim şirketi ve ilgili bağımsız denetçi de bu kayıtlar hakkında olumsuz bir görüş belirtmemiştir. Ayrıca Banka tarafından KAP'a yapılan 29.04.2015 tarihli açıklamada, 2014 yılı içerisinde VYŞ'ye devredilen ve bilanço dışına çıkarılan kredi alacaklarının TMS kapsamında yapılan yeniden değerlendirme sonrasında bilanço içerisine alındığı belirtilmiştir.

Konunun BDDK tarafından yayımlanan mevzuat hükümlerine ilave olarak TMS ve TFRS kapsamında da değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira söz konusu düzenlemelerde bankaların muhasebe kayıtlarını ve finansal tablolarını TFRS hükümlerini dikkate almak zorunda oldukları belirtilmiştir.

TFRS 9'un 3.2.3. no.lu paragrafında, finansal varlıkların bilanço dışı bırakılabilmesi için söz konusu varlıkların devredilmiş olması gerektiği belirtilmektedir. Dolayısıyla öncelikle HPM ile yapılan sorunlu kredi portföyü satışlarının TFRS 9 kapsamında bir devir niteliğine haiz olup olmadığı değerlendirilmelidir.

Bankalarca VYŞ'ye devredilen sorunlu krediler, finansal varlık niteliğindedir. Finansal varlıkların devrine ilişkin hükümlerin yer aldığı TFRS 9'un 3.2.4. no.lu paragrafı aşağıda verilmiştir.

“İşletme bir finansal varlığı, sadece aşağıdaki durumlardan biri gerçekleştiğinde devretmiş sayılır:

(a) Finansal varlıktan kaynaklanan nakit akışlarının elde edilmesini sağlayan sözleşmeye bağlı hakları devretmesi ya da

(b) Finansal varlıktan kaynaklanan nakit akışlarının elde edilmesini sağlayan sözleşmeye bağlı hakları elde tutması ancak 3.2.5 paragrafındaki şartları karşılayan bir anlaşma kapsamında, nakit akışlarının bir ya da birden fazla alıcıya ödenmesi konusunda bir mükellefiyeti üstlenmesi.”

HPM uygulamasında bankalar, devredilen kredilere ait nakit akışlarını ve buna bağlı haklarını devretmekteyse de bu devir kısmen gerçekleşmektedir. Zira kredilerden sağlanacak tahsilatın yalnızca belirlenen kısmı VYŞ bünyesinde kalmaktadır. 3.2.4 no.lu paragrafın (b) bendine göre, finansal varlığa ilişkin nakit akış haklarının elde bulundurulmaya devam edilmesi durumunda da finansal varlık devredilebilecektir. HPM uygulamasında, bankalar finansal varlıktan kaynaklanan hakların yalnızca bir kısmını elde bulundurmaya devam etmektedir. Bu durum dikkate alındığında, HPM uygulamasının TFRS 9'un 3.2.5. no.lu paragrafında belirtilen üç koşulu da birlikte sağlaması gerekmektedir.

“İşletmenin, bir finansal varlığa (“başlangıçtaki varlığa”) ilişkin nakit akışlarının elde edilmesini sağlayan sözleşmeye bağlı hakları elde tuttuğu, ancak söz konusu nakit akışlarının bir ya da birden fazla işletmeye (nihai alıcılara) ödenmesi konusunda sözleşmeye bağlı bir yükümlülüğü üstlendiği durumlarda, işletme bu işlemi sadece aşağıdaki üç şartın da karşılanması halinde bir finansal varlığın devredilmesi işlemi olarak değerlendirir.

(a) Başlangıçtaki varlıktan, aynı tutarda tahsilat yapılmadıkça, işletmenin nihai alıcılara ödeme yapma yükümlülüğü bulunmamaktadır. İşletme tarafından verilen ve anapara ile piyasa faiz oranları üzerinden tahakkuk eden faizinin tamamen geri kazanılmasını öngören kısa vadeli avanslar bu şartı ihlal etmez.

(b) Söz konusu varlığın satılması veya rehin verilmesi devir sözleşmesi hükümleri uyarınca yasaktır (nakit akışlarından ödeme yapma yükümlülüğü karşılığında başlangıçtaki varlığın nihai alıcılara teminat olarak gösterildiği durumlar hariç).

(c) İşletmenin, nihai alıcılar adına tahsil ettiği her türlü nakdi önemli bir gecikme olmaksızın alıcılara havale etme yükümlülüğü bulunmaktadır. Bununla birlikte, söz konusu nakdin, tahsil tarihi ile havale tarihi arasındaki kısa dönemde, nakit ve nakit benzerlerine (TMS 7 Nakit Akış Tabloları'nda tanımlanmıştır) yapılan yatırımlar dışındaki bir yatırımda kullanılması mümkün değildir. Nakit ve nakit benzerlerine yapılan yatırımdan kazanılan faiz ise nihai alıcılara aktarılır.”

3.2.5 no.lu paragrafta belirtilen şartlara bakıldığında, HPM uygulamasıyla örtüşmediği görülmektedir. Zira bu yöntemde, kredilerden sağlanacak tahsilatı gerçekleştirme yükümlülüğü VYŞ'ye aittir. Ancak 3.2.5 no.lu paragrafın (a) ve (c) bendinde belirtilen şartlara bakıldığında, tahsilat yapacak olan ve bu tahsilatı alıcılara devredip devretmeme yükümlülüğü veya hakkı bulunan tarafın, varlığı devredecek olan işletme (banka) olduğu görülmektedir. Diğer yandan söz konusu paragrafın (a) bendinde belirtilen koşul, varlığı devreden tarafa, orijinal varlıktan eşdeğer tutarda tahsilat yapmadıkça nihai alıcılara ödeme yapmama hakkı vermektedir. HPM'ye bakıldığında ise, VYŞ tarafından tahsilat sağlandıkça, söz konusu tahsilatın tutarına bakılmaksızın sözleşmeyle belirlenen oranda banka ile paylaşılmasını öngörmektedir. Dolayısıyla HPM uygulaması, 3.2.5. no.lu paragrafta belirtilen şartları taşımamaktadır.

HPM gibi finansal varlıktan kaynaklanan risk ve getirilerin kısmi olarak devredildiği durumlarda ise TFRS 9'un 3.2.6. no.lu paragrafında belirtilen hükümler uygulanacaktır. Bu bakımdan TFRS 9, bir işlemin “devir” olarak değerlendirilmesi için tüm hakların devrini gerekli görmemiştir. Dolayısıyla TFRS 9 kapsamında HPM'yi bir “devir” işlemi olarak nitelendirmek mümkündür.

TFRS 9'un 3.2.6. no.lu paragraf hükümleri izleyen kısımda verilmiştir.

“İşletme, bir finansal varlığı devrederken (bakınız: 3.2.4 paragrafı), bu finansal varlığın sahipliğinden kaynaklanan risk ve getirileri ne ölçüde elde tutmaya devam edeceğini değerlendirir. Bu durumda:

(a) İşletmenin finansal varlığın sahipliğinden kaynaklanan bütün risk ve getirileri önemli ölçüde devretmesi halinde, söz konusu finansal varlık finansal tablo dışı bırakılır ve devir işlemi meydana gelen ya da elde tutulan her türlü hak ve mükellefiyet ayrıca varlık veya yükümlülük olarak finansal tablolara alınır.

(b) İşletmenin finansal varlığın sahipliğinden kaynaklanan bütün risk ve getirileri önemli ölçüde elde tutması halinde, söz konusu finansal varlık finansal tablolarda gösterilmeye devam edilir.

(c) İşletme, finansal varlığın sahipliğinden kaynaklanan bütün risk ve getirileri ne önemli ölçüde devrediyor ne de elde tutuyorsa, işletme söz konusu finansal varlığın kontrolünü elinde tutup tutmadığına karar vermelidir. Bu durumda:

(i) İşletme kontrolü elinde tutmuyorsa, söz konusu finansal varlık finansal tablo dışı bırakılır ve bu devir işleminde meydana gelen ya da elde tutulan her türlü hak ve mükellefiyet, ayrıca varlık veya yükümlülük olarak finansal tablolara alınır.

(ii) İşletme kontrolü elinde tutuyorsa, söz konusu finansal varlığı devam eden ilişkisi ölçüsünde finansal tablolarda göstermeye devam eder (bakınız: 3.2.16 paragrafı).”

TFRS 9'un 3.2.6. no.lu paragrafının (a) ve (b) bendine göre bankalar, finansal varlığın sahipliğinden kaynaklanan bütün risk ve getirileri önemli ölçüde devretmesi halinde, söz konusu finansal varlık finansal tablo dışı bırakılacak ve devir işleminde meydana gelen ya da elde tutulan her türlü hak ve mükellefiyet ayrıca varlık veya yükümlülük olarak finansal tablolara alınacaktır. Buna karşın bankalar, finansal varlığın sahipliğinden kaynaklanan bütün risk ve getirileri önemli ölçüde elde tutmaya devam ediyorsa, söz konusu finansal varlık finansal tablolarda gösterilmeye devam edilecektir. Dolayısıyla HPM ile devredilen alacakların bilanço dışı bırakılabilmesi için bu alacaklardan kaynaklanan risk ve getirilerin önemli ölçüde devredilmiş olması şarttır. Bu kapsamda TFRS 9 hükmünde yer alan “önemli ölçü” kavramı ile “risk” ve “getiri” kavramlarının açıklanması uygun olacaktır.

TFRS 9'un söz konusu paragrafında, risk ve yararların devredilmesinden bahsedilirken kullanılan “önemli ölçü” kavramından ne anlaşılması gerektiği tam olarak açıklanmamıştır. Bu durumda yine TMS'de açıklanmış olan “önemlilik” kavramı dikkate alınarak bir sonuca ulaşılabileceği düşünülmektedir. “Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve” içerisinde yer alan “önemlilik” kavramının açıklamasına göre, bir bilginin verilmemesi veya yanlış verilmesi kullanıcıların belirli bir raporlayan işletmeye ilişkin finansal bilgiye dayanarak verecekleri kararları etkileyebiliyorsa bu bilgi önemlidir. Bilginin önemli olup olmadığına yönelik değerlendirme, bireysel bir işletmenin finansal raporu dikkate alınarak, bilginin ilgili olduğu kalemlerin niteliğine veya büyüklüğüne ya da her ikisine birden bağlı olarak yapılır. Bu nedenle önemlilik için standart bir sayısal eşik belirlenmemiş veya özellikli bir durumda hangi bilginin önemli olabileceği belirtilmemiştir. Ancak TFRS 9'un 3.2.7. no.lu paragrafına göre, bankalar sorunlu kredilerden kaynaklanan gelecekteki net nakit akışlarının bugünkü değerini devir öncesi ve devir sonrası olacak şekilde hesaplar. Eğer devir öncesi ve devir sonrası nakit akışlarında önemli ölçüde değişiklik

bulunuyorsa, banka finansal varlığın sahipliğinden kaynaklanan bütün risk ve getirileri önemli ölçüde devretmiş sayılmaktadır. Dolayısıyla burada da önemli ölçü kavramının sayısal karşılığı tam olarak verilmemiştir. Diğer yandan TFRS 9'un 3.2.8. no.lu paragrafında, işletmenin sahipliğinden kaynaklanan bütün risk ve getirileri önemli ölçüde devredip devretmediği veya elinde tutmaya devam edip etmediğinin genellikle belli olduğu ve herhangi bir hesaplama yapılmasına ihtiyaç olmadığı belirtilmiştir.

Bankalar tarafından kullanılan kredilerden kaynaklanan en önemli risk, kredi riskidir. Kredi riski en basit ifadeyle, kullanılan kredinin ödenmemesi halinde bankanın maruz kalacağı zarardır. Karşılıklar Yönetmeliği'nin 11'inci maddesi hükmüne göre bankalar, donuk alacak olarak sınıflandırdıkları krediler için özel karşılık ayırmak zorundadır. Özel karşılık, bir kredinin zarar olarak gider hesaplarına yansıtılmasıdır. Özel karşılık tutarı arttıkça bankanın kârı aynı ölçüde düşecektir. Ayrılması gereken karşılık oranları 3. 4. ve 5. grup krediler için sırasıyla kredinin %20'si, %50'si ve %100'ü oranındadır.¹³ Diğer bir ifadeyle “5. Grup- Zarar Niteliğindeki Krediler” kategorisinde izlenen bir kredinin tamamı için özel karşılık ayrılmakta ve bu tutar zarar olarak gider tablosuna yansımaktadır. Dolayısıyla riski gerçekleşmiş ve tamamı zarar olarak kaydedilmiş böyle bir kredi için bankanın katlanacağı ilave bir kredi riski bulunmamaktadır. Sonuç olarak, tamamı için özel karşılık ayrılan (%100) bir krediden kaynaklanan risklerin tamamen devredildiğini söylemek mümkündür.

Bankaların kullandıkları krediler karşılığında elde ettikleri getiri ise, anapara ve faiz/kâr payı ödemeleridir. HPM uygulamasında bu getirinin belirlenen oranlarda banka ile VYŞ arasında paylaşılması esas olduğundan, bu noktada paylaşım oranı önem kazanmaktadır. Zira paylaşım oranının banka lehine %50'den fazla olması durumunda, bankanın finansal varlıktan kaynaklanan getirileri önemli ölçüde devrettiği söylenemez. Örnek vermek gerekirse, Asya Katılım Bankası A.Ş. tarafından 2014 yılı içerisinde HPM ile yapılan sorunlu alacak devirlerinde, hasılat paylaşım oranı banka lehine %78 ve %80 şeklinde belirlenmiştir. Nitekim ilk aşamada Banka tarafından bilanço dışına çıkarılan söz konusu alacaklar, TFRS kapsamında yapılan

¹³ TFRS 9 uygulamayan bankalar için geçerlidir.

değerlendirme sonucunda tekrar bilanço içerisine alınmıştır. Finansal varlıktan kaynaklanan getirilerin önemli ölçüde devredilmediği bu örnekte, devredilen kredilerin bilanço dışı bırakılması da mümkün değildir.

HPM ile devredilen sorunlu kredi portföyünden kaynaklanan risk ve getirilerin önemli ölçüde devredildiğine ilişkin net bir kanaate varılamadığı durumlarda ise 3.2.6. no.lu paragrafın (c) bendi hükmü uygulanacaktır. Bu noktada ise bankanın sorunlu kredi portföyü üzerindeki kontrolünün devam edip etmediği önem kazanmaktadır. Kontrol ise 3.2.9 no.lu paragrafta düzenlenmiştir.

“İşletmenin devredilen varlık üzerinde kontrol sahibi olmaya devam edip etmediği (bakınız: 3.2.6(c) paragrafı), devralan tarafın bu varlığı satma imkânına bağlıdır. Devralan tarafın, varlığın tamamını ilişkisiz üçüncü bir tarafa satma kabiliyetinin bulunması ve söz konusu satışı tek taraflı olarak ve herhangi ilave bir kısıtlama öngörmeksizin gerçekleştirebilmesi, işletmenin artık söz konusu varlık üzerinde kontrol sahibi olmadığı anlamına gelir. Diğer bütün durumlarda işletme kontrol sahibidir.”

Banka ile HPM arasında gerçekleştirilen sözleşmede, banka tarafından sorunlu kredi portföyünün üçüncü taraflara devredilemeyeceğine ilişkin bir hüküm konulması durumunda, bankanın finansal varlık üzerinde kontrolünün devam ettiği sonucuna varılacaktır. Dolayısıyla söz konusu kredi portföyünün bilanço dışına çıkarılması mümkün değildir.

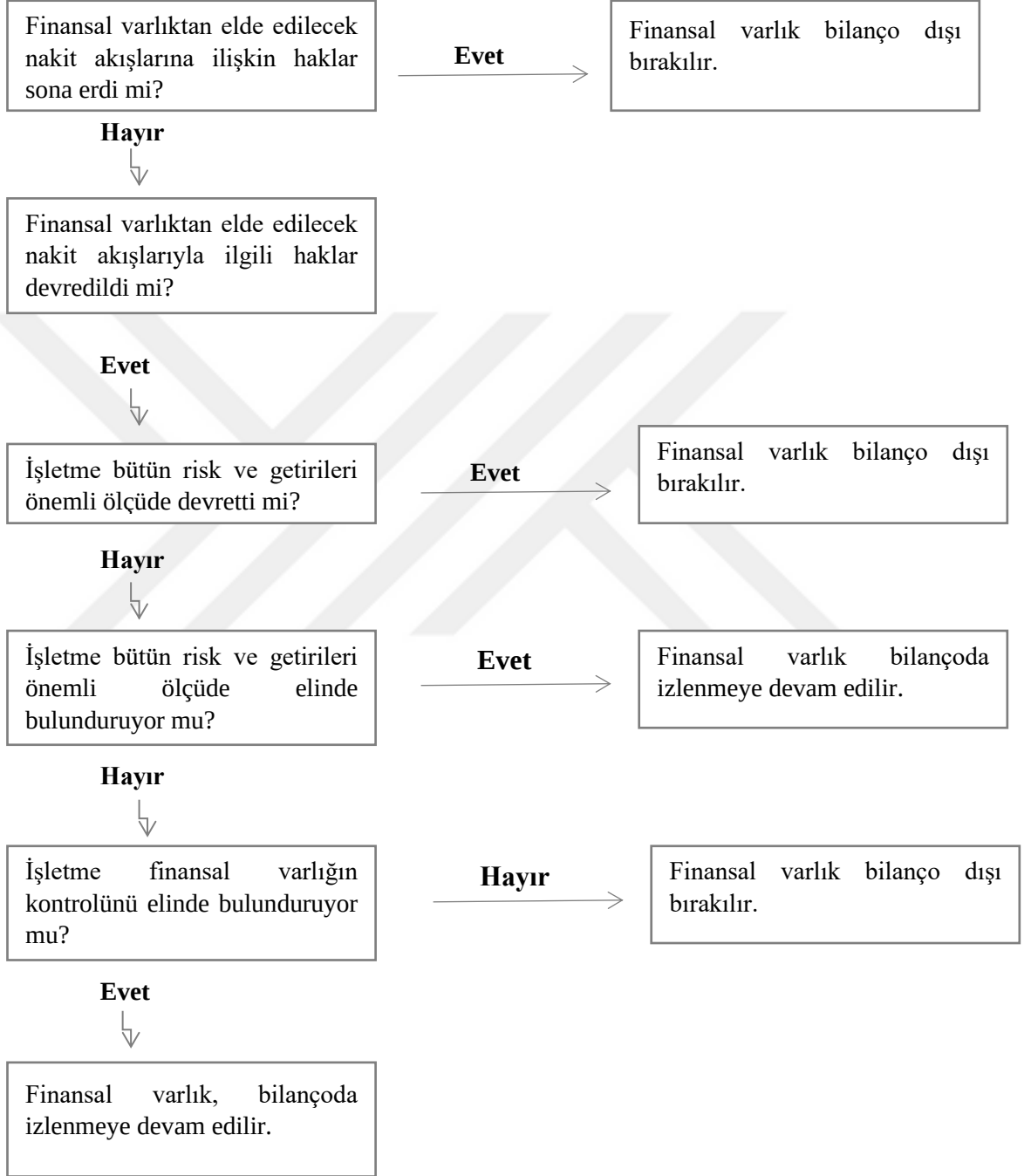
HPM'nin Türkiye'de bir banka tarafından ilk kez uygulandığı 2009 yılında, T. İş Bankası A.Ş. tarafından yapılan kredi devri sonucunda, VYŞ tarafından yapılacak tahsilatların %40'ının bankaya ödenmesi kararlaştırılmıştır. T. İş Bankası A.Ş.'nin 2009 yılına ait finansal raporu ile bağımsız denetim raporunda, HPM ile devredilen söz konusu alacakların aktiften silindiği belirtilmiştir. Zira bu örnekte banka, kredilerden kaynaklanan getiriye önemli ölçüde (%60) devretmiştir.

Finansbank A.Ş.'nin 31.12.2011 dönemine ait bağımsız denetim raporunda, kanuni takibe intikal etmiş ve tamamına %100 özel karşılık ayrılmış bulunan toplam 76.892 bin TL tutarındaki kredi alacağının HPM ile devredildiği ve bu alacakların tamamen aktiften silindiği belirtilmiştir. Aynı bankanın 31.12.2014 dönemine ait bağımsız denetim raporunda, 254.341 bin TL tutarında kredi alacaklarının ileride

yapılacak tahsilatlardan pay alınması karşılığında devredildiği ve bu alacakların da aynı şekilde aktiften silindiği belirtilmiştir. Verilen bu örnekte, %100 özel karşılık ayrılmış olması nedeniyle kredi riski tamamen devredilmiş olmakla birlikte hasılat paylaşım oranı hakkında bilgi verilmediğinden TFRS 9 kapsamında herhangi bir değerlendirme yapılamamaktadır. Aynı şekilde Fibabanka A.Ş. tarafından 2018 yılı içerisinde 37.508 bin TL tutarındaki alacak portföyü HPM ile VYŞ'ye devredilmiş ve söz konusu alacaklar bankanın 31.12.2018 dönemine ait bağımsız denetim raporunda aktiften silinmiştir.¹⁴

Sonuç itibarıyla, devredilmek istenen kredilerin tamamına karşılık ayrılmış olması ve hasılat paylaşım oranının banka lehine %50'den az olması durumunda, TFRS 9 hükümleri çerçevesinde söz konusu alacakların bilanço dışı bırakılmasının mümkün olduğu düşünülmektedir. Nitekim bankaların mevcut uygulamalarının da bu şekilde olduğu görülmektedir. Sorunlu alacak portföyünün TFRS 9 hükümleri kapsamında hangi durumlarda bilanço dışı bırakılabileceği izleyen şekilde özetlenmiştir.

¹⁴ Bahsedilen işlemlerin hasılat paylaşım oranları kamuya açıklanmamıştır.



Şekil 1: Finansal Varlıkların TFRS 9 Kapsamında Bilanço Dışı Bırakılmasının Şartları

2.4.5. Hasılat Paylaşım Modeli ile Gerçekleştirilen İşlemler

HPM Türkiye'de ilk kez TMSF tarafından uygulanmıştır. 2001 yılında yaşanan bankacılık krizi sonucunda yönetim ve denetimi TMSF'ye devredilen bankaların sorunlu kredilerinin satışı amacıyla gerçekleştirilen ihalelerden ilki peşin ödeme yöntemiyle devredilirken ikinci alacak satış projesi HPM ile gerçekleştirilmiştir. 09.09.2005 tarihinde sonuçlanan ihale kapsamında anapara tutarı yaklaşık 1 milyar USD olan yaklaşık 7.200 borçlu grubundan oluşan 10.000'den fazla alacak, 161 milyon USD peşinat ve %43 hasılat paylaşım oranı üzerinden Lehman Brothers-Finansbank-Fiba Holding Konsorsiyumuna satılmıştır. İkinci alacak satış projesi kapsamında yer alan dosyaların ihaleyi kazanan Lehman Brothers-Finansbank-Fiba Holding Konsorsiyumu tarafından kurulan ve TMSF'nin %0,1 oranında hisse sahibi olduğu RCT VYŞ'ye devri Nisan 2006'da tamamlanmıştır. Dosya devirlerinin gerçekleştirildiği Nisan 2006'dan Aralık 2007'ye kadar, RCT VYŞ'den peşinat tutarı olan 161 milyon USD dâhil olmak üzere toplam 224,7 milyon USD tahsil edilmiştir (Bumin ve Ateş, 2008: 109).

Kamuoyuna açıklanan bilgilere göre, HPM bir banka tarafından ilk kez 2009 yılında T. İş Bankası A.Ş. ile Standard Varlık Yönetim A.Ş. arasında imzalanan sözleşme ile gerçekleşmiştir. Sözleşmeye göre, Bankanın takipteki krediler portföyünün 186.114 bin TL tutarındaki bölümü 8.500 bin TL peşin ve satışa konu portföyden yapılacak brüt tahsilatın %40'ının bankaya ödenmesi karşılığı temlik alınmıştır.

Finansbank A.Ş.'nin 31.12.2011 dönemine ait bağımsız denetim raporunda, kanuni takibe intikal etmiş ve tamamına %100 özel karşılık ayrılmış bulunan toplam 76.892 bin TL tutarındaki kredi alacağının HPM ile devredildiği ve bu alacakların tamamen aktiften silindiği belirtilmiştir. Aynı bankanın 31.12.2014 dönemine ait bağımsız denetim raporunda, 254.341 bin TL tutarında kredi alacaklarının ileride yapılacak tahsilatlardan pay alınması karşılığında devredildiği ve bu alacakların da aynı şekilde aktiften silindiği belirtilmiştir.

Asya Katılım Bankası A.Ş. 24.06.2014 tarihinde imzalanan sözleşmeyle 371.158 bin TL tutarındaki tahsili gecikmiş alacağını, 26.12.2014 tarihli sözleşme ile de 439.972 bin TL tutarındaki tahsili gecikmiş alacağını; HPM ile imzalanan sözleşmeye dayanarak Final Varlık Yönetimi A.Ş.'ye devretmiştir. 24.06.2014 ve 26.12.2014 tarihlerinde yapılan varlık devirlerinin banka payları sırasıyla %78 ve %80,60'dır (Asya Katılım Bankası A.Ş., 2014).

T. İş Bankası A.Ş. ile Sümer Varlık Yönetim A.Ş. arasında yapılan 15.12.2017 tarihli sözleşme ile bankanın 141.895 bin TL tutarındaki sorunlu alacak portföyü 6.900 bin TL peşin bedel ödenmek suretiyle HPM ile varlık yönetim şirketine devredilmiştir (Sümer Varlık Yönetim A.Ş., 2017). Diğer yandan Sümer Varlık Yönetim A.Ş.'nin 2017 yılına ait faaliyet raporu incelendiğinde, HPM'nin çoğunlukla faktoring ve finansal kiralama şirketleri tarafından yapılan alacak devirlerinde tercih edildiği görülmektedir.

Fibabanka A.Ş. tarafından 2018 yılı içerisinde 37.508 bin TL tutarındaki alacak portföyü HPM ile VYŞ'ye devredilmiş ve söz konusu alacaklar bankanın 31.12.2018 dönemine ait bağımsız denetim raporunda aktiften silinmiştir.

Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların 2019 ve 2020 yılsonuna ait finansal tablolar ve bağımsız denetim raporlarının incelenmesi sonucunda, sorunlu kredi portföyünün VYŞ'ye devrinde, HPM yönteminin kullanıldığına dair bir bilgiye rastlanılmamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HASILAT PAYLAŞIM MODELİ KAPSAMINDAKİ İŞLEMLERİN İSLAM HUKUKUNUN VEKÂLET HÜKÜMLERİ ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. İslam Hukukunda Vekâletin Tanımı ve Kaynakları

Vekâlet, tevkil anlamında bir mastar olup lügatte; “korumak, havale etmek, sorumluluğu yüklenmek, tevekkül etmek, güvenmek, dayanmak, teslim etmek, hıfz (muhafaza etmek), tefviz (bir işi bir başkasına bırakmak)” gibi kök anlamları bulunur. Tevkil ise, “bir kimseyi vekil tayin etmek, vekil bırakmak” veya “kendi işini göremeyen bir kimsenin bu işini, yeterliliğine güvendiği bir başkasına tevdi etmesi” anlamına gelmektedir. Diğer bir ifadeyle “bir kimsenin kendisinin de yapabileceği muamelattan bir işini başkasına devretmesi, onu kendi yerine ikame etmesi” anlamında kullanılmaktadır (Sağlam, 2012). Ayrıca Arapça'da vekâlet ve vikâlet şeklinde telaffuz edilen bu kelime havale etmek, riayet etmek ve korumak manalarına da gelmektedir (Yaran, 2018: 338).

Vekâlet sözleşmesinin İslam hukukundaki temel dayanakları birtakım ayet ve hadislerdir. Kehf Suresi'nin 19. ayetinde yer alan “...Bu paranızla birinizi şehre gönderin, en temiz yiyecek hangisi baksın ve size ondan bir rızık getirsin...” ayeti, satın almaya ilişkin bir vekalet örneğidir. Yusuf Sûresi'nin “Beni ülkenin hazineleri üstüne bakan yap. Çünkü ben onları iyi korur (ve yönetmesini) iyi bilirim, dedi” mealindeki 55. ayetinde de vekâletten söz edilmektedir. Diğer yandan Hz. Muhammed'in Hakîm b. Hizâm'ı kurbanlık almak üzere vekil tayin ettiği ve yine ödünç aldığı bir devenin yerine daha iyisini vermesi için başka bir sahabeyi görevlendirdiği nakledilmiştir (Döndüren, 1993: 548).

Vekâletin terim olarak anlamını Hanefiler “kişinin, belli bir tasarrufta, başkasını kendi yerine koyması”, Şafiiler “bir kimsenin, yapılması kendisine ait bulunan niyabete elverişli bir işi, hayattayken yapılmak üzere bir başkasına tefviz

etmesi”, Hanbeliler “tasarrufu caiz olanın, kendisi gibi birini, niyabete elverişli bir hususta nâib tayin etmesi”, Malikiler de “imaret ve ibadet dışında bir hakka sahip kimsenin, ölümünü şart koşturmaksızın başkasını bu hakta kendisine nâib yapması” şeklinde kaydetmişlerdir (Aybakan, 1990).

Büyük ölçüde Hanefi mezhebini esas alan Mecelle'nin vekâlet tanımının sadeleştirilmiş şekli ise şu şekildedir: Vekâlet, bir kimsenin işini başkasına havale etmesi ve o işte onu kendi yerine geçirmesidir (Döndüren, 1993: 546). Mecelle'de tasarruf kelimesi yerine “iş” kelimesi kullanılmışsa da kasıt yine tasarruftur (Çal, 2004: 8).

3.2. İslam Hukuku’nda Vekâlet Sözleşmesinin Unsurları ve Şartları

Bir akdin kurulması için gereken asgari unsurlar üzerinde Hanefiler ile diğer mezhepler arasında görüş ayrılığı vardır. Hanefilere göre akdin unsuru, karşılıklı irade beyanı manasına gelen icap-kabuldür. İcap-kabul ile akdin kurulabilmesi için ehliyetli tarafların ve akit yapmaya uygun bir konunun bulunması şarttır. Unsur veya kuruluş şartlarının bulunmaması halinde akit batıl olur, bir akit olarak sonuç doğurmaz. Diğer mezheplere göre icap-kabul, taraflar, konu ve bunlara ait vazgeçilmez vasıf ve şartlar da akdin unsurlarıdır; bütün bunların bulunmaması yahut birinin eksik olması halinde akit batıl olur (Karaman, 1989: 253).

Akdin kurulması için gerekli asgari unsurlar hakkında mezhepler arasındaki görüş ayrılığı vekâlet akdi için de geçerlidir. Hanefî hukukçuları, vekâlet akdinin tek unsurunu icap ve kabulden ibaret görürken, diğer mezhepler buna ilave olarak akdin tarafları olan müvekkil ve vekil, vekâletin konusu ve bunlara ait vazgeçilmez vasıf ve şartların tümünü vekâlet akdinin unsurları arasında saymışlardır (Meylânî, 2015: 294-295).

Vekâlet akdinin rüknü icap ve kabuldür ve bu da vekâlete delalet eden her türlü söz ve fiil ile olur (Yaran, 2018: 339). Vekâlet sözleşmesinde icap kural olarak müvekkil tarafından yapılır, kendine ait bir işin görülmesini başkasına tevdi etmek isteyen müvekkil bu iradesini vekâlet veya bu anlama gelen bir lafızla ifade eder. İcap,

Hanefîler'e göre muhataba ulaşması gereken bir irade beyanıdır. Diğer bir ifadeyle vekilin icaptan haberdar olması gerekir (Aybakan, 2013: 1-6).

Vekâlet akdinde kabul, sarîh ve zımnî olmak üzere iki farklı şekilde gerçekleşir. Sarîh kabulde vekil, kendisine yapılan vekâlet teklifini kabul etmek istiyorsa bunu kabul veya bu anlama gelen herhangi bir sözle ifade edebilir. Vekâlet akdinde kabulün sarîh olması şart olmadığından vekil kendisine yapılan vekâlet teklifine karşı herhangi bir red beyanında bulunmaksızın o teklifin gerektirdiği işlemi yapmaya girişmekle kabul beyanında bulunmuş sayılır. Ancak Şafiîlere göre vekâlet eğer ücretli olacaksa kabulün sarîh olması gerekir (Aybakan, 1990).

3.3. İslam Hukukunda Vekâlet Akdinin Konusu

Vekâlet vermek için müvekkilin gerekli tasarruf ehliyetini haiz olması yeterli değildir. Ayrıca vekâletin konusunu hangi hukuki tasarruf teşkil edecekse o tasarrufun yapılması için gerekli olan yetkinin de müvekkile ait olması gerekmektedir. Çünkü kişi, ancak yetkili bulunduğu bir tasarrufun yapılması hususunda başkasına yetki verebilir (Aybakan, 1990).

Mecelle 1459'uncu maddeye göre, bir kimse bizzat yapabileceği hususlarda ve muamelata dair her hakkın ifâ ve istifasında başkasını tevkil edebilir. Mesela bir kimse satım akdi, rehin, vedia akdi, hibe, sulh, ibra, ikrar, önalım hakkı, borç alma ve ödemeye diğer bir kimseyi vekil kılrsa vekâlet caiz olur. Fakat vekâleten yapılacak iş ve tasarrufun belli olması lazımdır (Karaman, 2009: 343). Ancak vekâlet, namaz ve oruç gibi bedeni ibadetlerde caiz değildir (Meylânî, 2015: 295).

Akitlerde akit konusunun belli ve taraflarca bilinir olması ilkesinin bir sonucu olarak vekâlet konusunun da müvekkilin amacının gerçekleşmesine imkân verecek derecede belli ve bilinir olması şartı aranır. İfayı imkânsızlaştıracak derecedeki bilinmezlik akitin kuruluşunu engeller, ancak bütün ayrıntıların belirtilmesi şart değildir. “Her şeye, benim için câiz olan her tasarrufa veya yetkili bulunduğum her tasarrufa vekil tayin ettim” şeklindeki bir ifade fakihlerin çoğunluğunca ileri derecede

bilinmezlik (cehâlet-i fâhişe) diye nitelenmiş ve müvekkil için beklenmedik zararlara yol açması ihtimali göz önüne alınarak akdin kuruluşuna engel sayılmıştır.

Ebû Hanîfe'ye göre umumi vekâlete sahip olan vekil bu vekâlete dayanarak ancak ivazlı işlemler yapabilir; âzat, teberru gibi ivazsız işlemler yapamaz. Şâfiîler ise, “Bütün malımı sat” veya “Bütün alacaklarımı tahsil et” şeklinde belli bir grup işlemin yapılmasına ilişkin umumi vekâleti câiz görürler. Bunun gibi alıma ilişkin umumi vekâlet de fakihlerce câiz görülür (Aybakan, 2013: 1-6).

Vekâletin kuruluşuyla taraflar arasında bir borç ilişkisi oluşur ve tarafların bundan sonra üstlendikleri borçları ifa etme yükümlülüğü başlar. Vekâlet akdinde asıl borç vekilin üstlendiği iş görme borcudur. Vekile ait yetkinin kapsamı öncelikle müvekkilin akit sırasında açıkladığı iradesinden anlaşılır. Sınırlı vekâlette vekil her türlü kayda uymak zorundadır. İleri sürülen kayıt vekilin üçüncü kişiyle bir hukukî işlem yapmasıyla ilgiliyse vekil belirtilen kişi veya kişilerden başkasıyla hukukî münasebet kuramaz. Müvekkil vekilin yapacağı işlemi zaman ve mekân yönünden sınırlandırmışsa, alınacak veya satılacak malın fiyatıyla ilgili bir kayıt getirmişse vekil bu sınırlar içerisinde hareket etmek zorundadır. Müvekkilin bir kayıt koymadan verdiği vekâletin kapsamı işin mahiyetine ve bu konudaki hukukî örf ve teamüle göre belirlenir. Meselâ satıma ilişkin mutlak vekâlette vekil, Ebû Hanîfe'ye göre şaibeli bir durum olmadıkça malı yüksek veya düşük bir fiyata satabilir, trampa yoluna gidebilir. Diğer fakihler ise bu görüşe katılmaz. Onlara göre vekile ne gabn ne de trampa yetkisi verilmiştir; zira örf mutlak beyanlara sığınmaya imkân tanımaz (Aybakan, 2013: 1-6).

3.4. İslam Hukukunda Vekâletin Şarta Bağlanması

Vekâlet sözleşmesinde vekil kılma, bazen mutlak bazen de sınırlandırılmış olabilir. Mutlak vekâlet, herhangi bir kayıt ve şartla sınırlandırılmamış vekâlettir. Şartlı vekâlet ise bir şarta bağlanmış, bir zamana izafe edilmiş veya bir kayıtle sınırlandırılmış olan vekâlettir. Keza varlığı başka bir şeyin varlığına bağlanmış olan vekâlette şarta bağlı vekâlet arasındadır (Sağlam, 2012: 129).

Aybakan (1990), “şart” kelimesini gelecekte vukuu şüpheli olay manasında kullanmaktadır. Şarta bağlı hukuki bir işlem derken kastedilen şeyin, hukuki etkisi gelecekteki vukuu şüpheli bir olaya bağlı bulunan işlemlerden ibaret olduğunu belirtmektedir.

Şafii mezhebinde şarta bağlanan vekâlet, şartın belirsizlik içermesi nedeniyle akdin kurulmasına manidir. Örneğin, “Yarın seferden gelmezsem sen, mallarımın yönetiminde vekilimsin” denilmişse muallak vekâlet söz konusu olmaktadır ve bu tür vekâletler Şafii mezhebine göre geçerli değildir. Şart konusundaki Şafiilerin bu tutumu sadece akdin kuruluşuna münhasırdır. Onlar, akdin kuruluşundan sonra vekâletin konusunu teşkil eden tasarrufun ifasını şarta bağlamakta sakınca görmemektedirler. Hanefiler ise vekâletin, izin verme özelliğine sahip sözleşmelerden olduğunu göz önünde bulundurarak onu, şarta bağlanmaya elverişli görmüşlerdir (Yaran, 2018: 338).

3.5. İslam Hukukunda Vekâlette Ücret

Hanefi mezhebinin esas alan Mecelle'ye göre, vekilin ücrete hak kazanabilmesi için ya akid yapıldığı sırada ücretin şart koşulmuş olması veya vekilin ücretle iş gören sınıftan bulunması gerekir (Aybakan, 1990).

Genellikle bir teberru sözleşmesi olarak görülen vekâlet akdi kural olarak ücretsiz olup ücretli vekâlette de caiz görülmüştür. Zira Peygamber Efendimiz'in zekâtı tahsil etmek için zekât memurlarını ücretli olarak görevlendirmiş olması da vekâletin ücret karşılığında yapılabileceğinin meşruiyetine dair delil olarak zikredilmektedir (Çal, 2004: 18).

Vekâletin ücretsiz olarak yapılması durumunda bu vekâlet verene yapılan bir yardım hükmündedir. Vekâlet ücretli olarak yapılması durumunda ise iş sözleşmesi (icâre) hükümleri uygulanır. Ücretli vekâlette vekil, sözleşmede belirlenen esaslar göre ücreti alır. Ücretin ödeme şartları belirlenmemişse vekil, iş yaptığı zaman ücrete hak kazanacaktır (Döndüren, 1993: 547). Ücret akit sırasında belirlenebileceği gibi, ücretin tespiti işin yapılmasından sonraya da bırakılabilir. Bu durumda vekil emsal ücrete hak kazanacaktır. Mecelle'nin 1467'nci maddesine göre, ücret akit yapıldığı anda şart

koşulmasa dahi vekâlet ücretli olabilir. Zira vekil, akdin konusu olan işi ücretli olarak yapıyorsa vekâlet ücretli sayılacaktır (Aybakan, 1990: 66-67).

3.6. Hasılat Paylaşım Modelinin İslam Hukuku Vekâlet Akdi Hükümleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Çalışmanın önceki bölümlerinde açıklandığı üzere HPM, barındırdığı birtakım özellikler nedeniyle tam anlamıyla bir satım sözleşmesi veya alacağın temliki olarak değerlendirilememektedir. Satım sözleşmesinde, satılan malın mülkiyeti tamamıyla karşı tarafa geçmekte, satan tarafın mal üzerinde herhangi bir söz ve mülkiyet hakkı kalmamaktadır. HPM'de ise VYŞ tarafından yapılacak tahsilatların belirli bir kısmının bankaya iade edilecek olması, bankaları alacak portföyü ve buna bağlı haklar üzerinde söz sahibi olmaya itmektedir. Bu çerçevede alacaktan kaynaklanan hakların tamamen VYŞ'ye devredilmemesine rağmen tahsilat işleminin VYŞ tarafından gerçekleştirilmesi ve yapılacak tahsilatların belli bir kısmının VYŞ bünyesinde kalması, bu işlemin vekâlet akdi hükümleri çerçevesinde değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır. Nitekim İslam hukukuna göre, kurumların alacaklarını tahsil etmesi, vekâlet yoluyla mümkün olmaktadır. Bu itibarla vekâlet ilişkisi oluşturmak suretiyle VYŞ'nin, kurumların alacaklarını tahsil etmeleri İslam hukukunun genel prensiplerine aykırılık teşkil etmemektedir (Ak, 2014: 137).

İslam Hukuku'nda vekâlete ilişkin birçok tanım yer almakla birlikte, vekaletin kendi işini göremeyen bir kimsenin bu işini, yeterliliğine güvendiği bir başkasına tevdi etmesi şeklinde tanımlandığı görülmektedir. Burada “yeterliliğine güvendiği bir başkasına tevdi etmesi” ifadesine vurgu yapmakta fayda vardır. Zira 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 43'üncü maddesinde VYŞ'ler, “Bankalar ve Fon dahil diğer mali kurumların alacakları ile diğer varlıklarının satın alınması, tahsili, yeniden yapılandırılması ve satılması amacıyla, kuruluş ve faaliyet esasları Kurul tarafından belirlenen” şirketler olarak tanımlanmaktadır. VYŞ'lerin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik'te de “Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, bankalar ve diğer mali kurumların alacakları ile diğer varlıklarının satın alınması, tahsili, yeniden yapılandırılması ve satılması amacına yönelik olarak faaliyet göstermek üzere bu

Yönetmelik hükümlerine göre izin alarak kurulan şirketler” şeklinde tanımlanmıştır. Dolayısıyla VYŞ'ler ana faaliyet konusu olması nedeniyle; alacakların tahsili konusunda uzmanlaşmış ve yetkili kurumlardır. Bu çerçevede söylenebilir ki, bankalar alacaklarının tahsili için bu konuda uzman yetkili kurumlar olan VYŞ'leri HPM ile vekil tayin etmektedir. İslam Hukuku'nda yapılan vekâlet tanımlarına bakıldığında da yapılan işlemin bu tanıma karşılık geldiği görülmektedir.

İslam Hukuku'nda Hanefilere göre vekâlet akdinin unsuru, karşılıklı irade beyanı manasına gelen icap ve kabuldür. Müvekkil, icap yaparken bu iradesini vekâlet veya bu anlama gelen bir lafızla ifade etmesi gerekmektedir. Günümüzde HPM kapsamında bankalar ile VYŞ'ler arasında yazılı sözleşme yapılmaktadır. Bu sözleşmeler kamuya açıklanmadığı için sözleşme içeriğinde müvekkil konumunda olan bankaların irade beyanlarını ne şekilde ortaya koydukları bilinmemektedir. Ancak HPM'nin İslam hukuku kapsamında bir vekâlet işlemi olarak değerlendirilebilmesi için, yazılı sözleşmede bankaların VYŞ'leri vekil tayin ettikleri manasına gelen bir ifadenin bulunması şarttır. Diğer taraftan sözleşmenin karşı tarafı olan VYŞ'ler sözleşmeye imza attıkları andan itibaren kabul beyanını ortaya koymuş olmaktadır.

HPM uygulaması vekâlet akdinin konusu bakımından incelendiğinde, buradaki temel kaide, vekâletin konusu müvekkilin amacının gerçekleşmesine imkân verecek derecede belli olmalıdır. Konunun ifayı imkânsızlaştıracak şekilde belirsiz olması, akdin kurulmasına engeldir. HPM ile alacakların VYŞ'ler tarafından tahsili sağlanmaktadır. Dolayısıyla burada vekâlet akdinin konusu alacağın tahsilidir. İslam hukukunda bir şahsın haklarını alma ve alacaklarını tahsil etme amacıyla bir başkasına vekâlet ve temsil yetkisi verebilmesi geçerli görülmüştür. Nitekim Şafii mezhebi âlimleri akdin konusunun belirli olmasına ilişkin yaptıkları açıklamalarda “Bütün alacaklarımı tahsil et” şeklindeki umumi vekâleti câiz görmektedirler (Karaman, 2009: 590). Böyle bir vekâlette, müvekkile ait mallar ve alacakların tespit edilme imkânı mevcut bulunduğu için konu daha sonra tayin edilmeye elverişli sayılır. HPM'de işin konusu bellidir ve bankanın alacağının VYŞ tarafından tahsil edilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca VYŞ ile yapılan sözleşmede tahsil edilmesi istenen alacak tutarı, alacak portföyünün teminat yapısı, borçluların hesap ve kimlik bilgileri, kredi

bilgileri gibi birçok detaya yer verilmektedir. Bu çerçevede HPM uygulamasında vekâletin konusu bakımından bir belirsizlik bulunmadığı kanaatine ulaşılmıştır.

HPM'de alacakların tahsilinden belirli bir pay elde edecek olması nedeniyle bankaların, alacak portföyü üzerinde söz hakkının devam etmesi amacıyla VYŞ ile yapılan sözleşmelere birtakım sınırlamalar koyabileceği belirtilmişti. Örneğin, borçlunun bankanın onayı alınmaksızın ibra edilememesi, teminatların çözülemeyeceği, alacak portföyünün üçüncü taraflara devredilemeyeceği gibi sınırlamalar getirilmesi bunlardan bazılarıdır. İslam Hukuku'nda müvekkil vekile umumi vekâlet verebileceği gibi belirli konularda ve belirli şartlarda müvekkil tayin edebilmektedir. Müvekkil, vekil kılınan tarafa gerekli gördüğü açıklamalarda bulunur, kendisine ait işin nasıl görülmesi gerektiğini vekile izah eder. Uygun gördüğü kayıtları ileri sürer. Artık bu durumda vekâletin kapsamı, müvekkilin ileri sürdüğü kayıtlarla çizilmiş olur. Sınırlandırılmış vekâlette, vekil her türlü kayda uymak zorundadır (Aybakan, 1990). Zira vekâlet akdinin doğası gereği, tasarruf yetkisi müvekkile ait olduğundan, müvekkilin vekil kıldığı tarafı her türlü sınırlama hakkının bulunması gerekir. Bu çerçevede HPM sözleşmelerinde bankaların VYŞ'leri bu tür sınırlandırmalara tabi tutmasında fıkhi açıdan herhangi bir sakınca görülmemektedir.

HPM'de bankalar VYŞ'ler ile yaptıkları anlaşma gereğince, yapılan tahsilatların belirlenen kısmının VYŞ bünyesinde kalmasını kararlaştırmaktadır. Esasen VYŞ yapmış olduğu tahsilat hizmetinin karşılığında ücrete hak kazanmış olmaktadır. Bu itibarla tahsilat paylaşım oranının VYŞ'de kalan kısmını vekâlet ücreti olarak değerlendirmek mümkündür. İslam Hukuku'nda vekâlet ücretsiz olabileceği gibi ücretli de yapılabilmektedir. Vekâletin ücretli olmasında herhangi bir mahzur görülmemiştir. Ancak burada tartışılması gereken husus, vekâlet ücretinin tutarıdır. HPM uygulamasında banka ile VYŞ hasılatın belirli bir oran üzerinden paylaşılmasını kararlaştırmaktadır. Dolayısıyla burada esas olan ileride gerçekleşecek tahsilatın tutarıdır. Yapılacak tahsilatın miktarına göre VYŞ'nin hak kazanacağı tutar belli olacaktır. O halde sözleşme anında her ne kadar hasılat paylaşım oranı belirlenmiş olsa da vekâlet ücreti olarak değerlendirilen bu tutar sözleşme anında belirsizdir. Diğer bir ifadeyle vekâletin ücretli olacağı sözleşmede belirlenmiş ancak vekâlet ücretinin ne

olacağı konusunda belirsizlik bulunmaktadır. Vekâlet ücreti olarak değerlendirdiğimiz hasılat paylaşım tutarının sözleşme anında belirsiz olmasının vekâlet akdinin geçerliliğine herhangi bir etkisinin olup olmayacağı irdelenmiştir. Hanefi hukukçuları, vekâlet akdinin rûknünü icap ve kabulden ibaret saymışlar, diğer mezhep hukukçuları ise buna ilaveten akdin konusunun ve taraflarının da rûkûn olduğunu belirtmektedirler. Görüldüğü üzere ücret, vekalet akdinde zorunlu unsurlar arasında sayılmamıştır. Kanaatimizce bu durum, vekalet akdinin ücretsiz olarak da yapılabilmesinden kaynaklanmaktadır.

Ücretin ödeme şartları belirlenmediği takdirde vekilin, işi yaptığı zaman ücrete hak kazanacağı (Döndüren, 1993: 547), ücretin akit sırasında belirlenebileceği gibi, ücretin tespiti işin yapılmasından sonraya da bırakılabileceği, bu durumda vekilin emsal ücrete hak kazanacağı (Aybakan, 1990: 66-67) şeklindeki görüşler dikkate alındığında vekâlet ücretinin akit esnasında kesin ve net olarak belirlenmesi zorunluluğunun bulunmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla ücretli olacağı kararlaştırılan bir vekâlet akdinde ücretin sözleşme anında belirsiz olmasının, vekâlet akdinin geçerliliğine etki etmediği kanaati taşınmaktadır.

Hasılatın paylaşılması esasına dayalı HPM'de, VYŞ'nin bir kazanç elde etmesinin tahsilatın gerçekleşmesi şartına bağlanması, cuâle kavramı çerçevesinde de değerlendirilebilir. Cuâle, yapılacak bir iş karşılığında ücret taahhüt etme, mükâfat vaad etme, vaad edilen ücret ve mükâfat anlamında kullanılan fıkıh terimidir. Hanefî hukukçuları, kaçak kölenin sahibine geri getirilmesi karşılığında ödenen ücret dışında cuâleyi kabul etmezler. Çünkü onlara göre cuâlede ücret veya mükâfat vaadinde bulunan kişi belirli ise de işi yapacak taraf, yapılacak iş ve icâre süresi bilinmemekte, cuâle bu yönüyle bir nevi fâsit icâreye (icâre-i ademî) benzemekte ve bu tür tek taraflı irade beyanı borç doğurmamaktadır. Maliki, Şafii ve Hanbelî mezheplerinde ise cuâle ihtiyaç sebebiyle geçerli kabul edilmiştir. Cuâleyi geçerli kabul eden fıkıh âlimleri, Kur'ân-ı Kerîm'de Yûsuf Sûresi'nin 72. ayetinde yer alan, hükümdara ait olup kaybolduğu söylenen su kabını getirene bir deve yükü mükâfat vaad edilmesini delil göstermekte, ayrıca akrebin sokması ile zehirlenen bir kişiyi iyileştirmek şartıyla cuâle olarak bir koyun karşılığında okuyan sahâbînin bu davranışını Hz. Peygamber'in

tasvip etmesi ve alınan ücreti helâl görmesini de destekleyici bir delil olarak ileri sürmektedirler (Aydın, 1993: 77-78). Ücrete ancak şartın gerçekleşmesiyle hak kazanılması bakımından cuâle ile HPM arasında benzerlik görülmekle birlikte cuâlede ücret tutar/bedel olarak belli iken HPM'de ücret, tahsilat tutarına göre belirlenecektir.

Vekâlet ücretinin yapılacak tahsilatlara bağlı olması nedeniyle HPM bir nevi şarta bağlanmış olmaktadır. Vekâletin gelecekte vukuu şüpheli bir olaya bağlanması Şâfiîler tarafından bir fesat sebebi kabul edilmişse de şart gerçekleştiğinde daha önce verilen izin devam ettiği için vekilin yapacağı işlem geçerli sayılır. Hanefîler ile Hanbelîler ise vekâleti izin verme özelliğine sahip bir işlem telakki ettikleri için onu şarta bağlamaya elverişli görmüşlerdir (Aybakan, 2013: 1-6). Bu çerçevede vekâlet ücretinin şarta bağlanmasında herhangi bir sakınca bulunmadığı kanaatine ulaşılmıştır.

Vekâlet ücretinin tahsilat şartına bağlanması, alacak portföyünden herhangi bir tahsilat gerçekleştirilemediği durumda VYŞ'nin ücrete hak kazanamayacağı anlamına gelmektedir. Ancak VYŞ'lerin alacakların tahsili konusunda uzmanlaşmış ve yetkin kurumlar olması, bu durumun gerçekleşme ihtimalini önemli ölçüde düşürmektedir. Nitekim VYŞ'ler tarafından kamuya açıklanan finansal rapor ile faaliyet raporlarından elde edilen tahsilat verileri, bunu destekler niteliktedir. Türkiye varlık yönetim sektöründe güncel verilerine ulaşılabilen şirketlerin tahsilat performansı incelenmiş olup, sektörde önemli bir paya sahip olan Dünya Varlık Yönetim A.Ş.'ye ilişkin veriler izleyen tabloda sunulmuştur.

Kredi Portföyü Hareketi	2018	2019	2020
Dönem Başı Bakiye	980.072	1.134.672	1.282.479
Dönem İçerisinde Devralınan Portföy	114.228	159.902	17.310
Dönem İçerisinde Yapılan Tahsilat	349.800	395.457	330.189

Kaynak: Dünya Varlık Yönetim A.Ş. 31 Aralık 2020 Tarihinde Sona Eren Yıla Ait Konsolide Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetçi Raporu, 2021, s.38.

Tablo 9: Dünya Varlık Yönetim A.Ş.'nin Tahsilat Performansı

Dönem başı bakiye ile dönem içerisinde devralınan portföyün toplamı, dönem içerisinde yapılan tahsilat verileri ile karşılaştırıldığında söz konusu şirketin tahsilat oranının 3 yıllık ortalaması %29 düzeyindedir. VYŞ tarafından devralınan kredi

portföyünün tahsil imkânı son derece zayıf krediler olduğu dikkate alındığında, bu oranın iyi bir tahsilat performansına işaret ettiği düşünülmektedir.

Sektörde faaliyet gösteren diğer bir şirket olan Boğaziçi Varlık Yönetim A.Ş.'ye ilişkin tahsilat performansını gösteren veriler izleyen tabloda yer almaktadır.

Kredi Portföyü Hareketi	2019	2020
Dönem Başı Bakiye	134.445	155.029
Dönem İçerisinde Devralınan Portföy	5.153	26.408
Dönem İçerisinde Yapılan Tahsilat	8.816	120.445

Kaynak: Boğaziçi Varlık Yönetim A.Ş. 31 Aralık 2020 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetçi Raporu, 2021, s.35.

Tablo 10: Boğaziçi Varlık Yönetim A.Ş.'nin Tahsilat Performansı

Tablodaki veriler, Şirketin özellikle 2020 yılı içerisinde ciddi bir tahsilat başarısı sağladığını göstermektedir. Sektörde faaliyet gösteren diğer bir şirket olan Mega Varlık Yönetim A.Ş.'nin 2018 ve 2019 yıllarına ait tahsilat performansını gösteren veriler izleyen tabloda yer almaktadır. Şirketin 2020 yılı finansal verilerine ulaşamamıştır.

Kredi Portföyü Hareketi	2018	2019
Dönem Başı Bakiye	62.174	41.356
Dönem İçerisinde Devralınan Portföy	10.527	94.033
Dönem İçerisinde Yapılan Tahsilat	53.114	24.247

Kaynak: Mega Varlık Yönetim A.Ş. 31 Aralık 2019 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetçi Raporu, 2020, s.43.

Tablo 11: Mega Varlık Yönetim A.Ş.'nin Tahsilat Performansı

Şirketin tahsilat performansı, Boğaziçi Varlık Yönetim A.Ş.'ye benzer şekilde dalgalı bir seyir izlemekle birlikte 2018 yılı içerisinde önemli bir tahsilat performansı sergilemiştir. Nitekim Şirket 2018 yılında ilave portföy devralmasına karşın 2019 yılı dönem başı bakiyesinde azalma yaşanmıştır.

Varlık yönetim sektöründe faaliyet gösteren ve örnek olarak verilen 3 şirketin kredi portföyü hareket tablosunda yer alan veriler, söz konusu şirketlerin tahsilat performansları konusunda olumlu bir değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır.

HPM'de esas olan her ne kadar tahsilat paylaşım oranı ise de örnek bazı devirlerde VYŞ'ler tarafından sözleşme anında bankalara bir miktar peşin ödeme de yapıldığı görülmektedir. HPM dışındaki yöntemlerle yapılan devirlere göre oldukça düşük olan bu tutarın vekâlet akdinde yeri bulunmamaktadır. Zira vekâlet akdi, mülkiyeti karşı tarafa nakleden bir satım akdi olmadığından VYŞ tarafından bir ödeme yapılmasına da gerek duyulamaz. Aksi takdirde söz konusu ödemenin kaynağının sorgulanması gerekecektir. Bu çerçevede HPM kapsamında yapılan işlemler sonucunda, VYŞ tarafından bankalara sözleşme sırasında peşin bir ödeme gerçekleştirilmesi halinde bu işlemi vekâlet kapsamında değerlendirmek mümkün olmayacaktır.

HPM'yi vekâlet akdi hükümleri çerçevesinde değerlendirirken, sorunlu alacakların tahsil edilmesi amacıyla VYŞ'lerin bankalarca vekil kılınmasının yasal mevzuat kapsamında mümkün olup olmadığı incelenmiştir. Bilindiği üzere VYŞ'ler 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 143'üncü maddesi kapsamında faaliyet göstermektedir. Bahsedilen Kanun maddesine dayanılarak çıkarılan “Varlık Yönetim Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik”in 11'inci maddesinin 1'inci fıkrasında VYŞ'lerin faaliyet alanları detaylı olarak belirtilmiştir.

“Faaliyet alanı

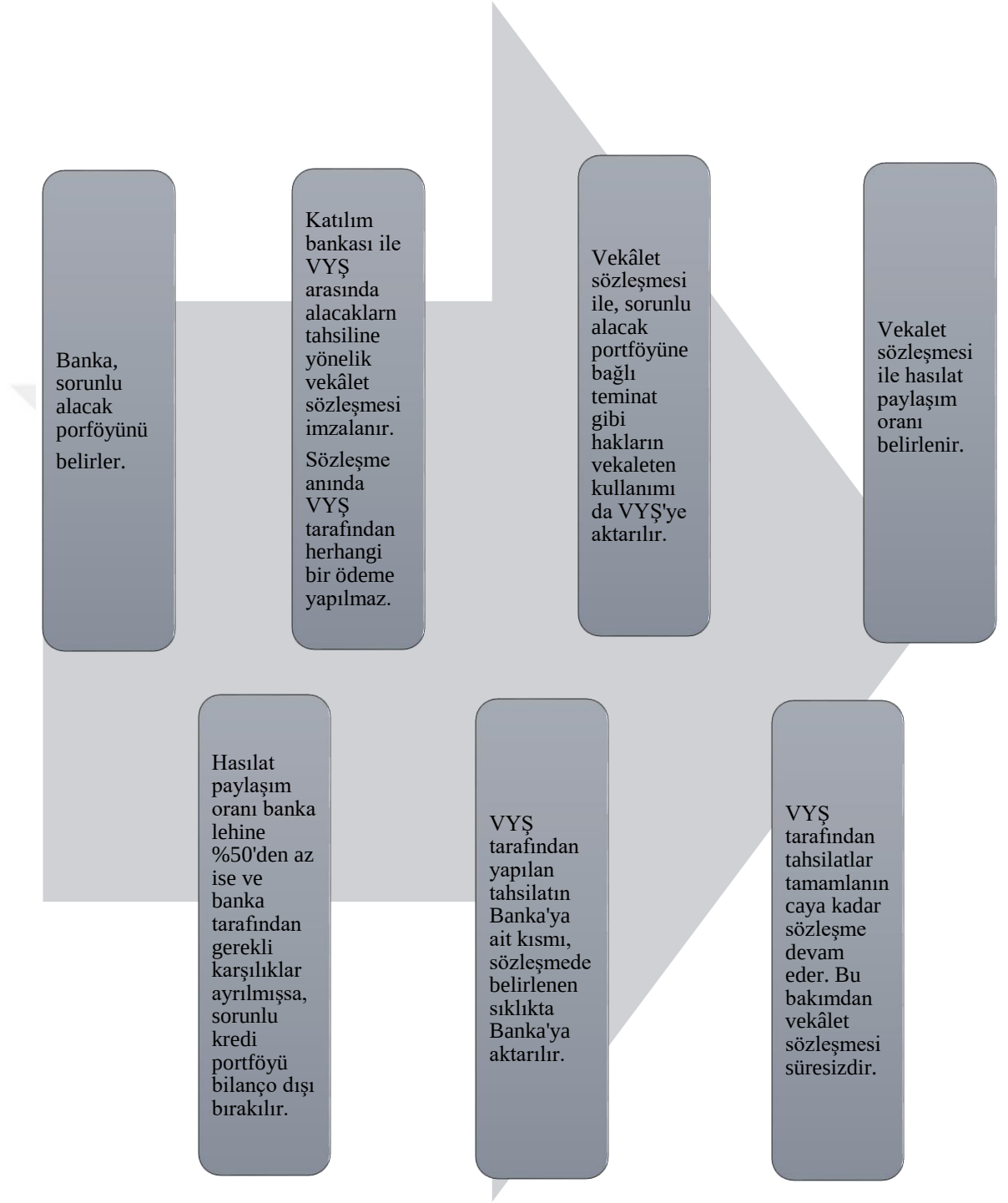
MADDE 11 – (1) Varlık yönetim şirketleri,

a) **(Değişik:RG-14/11/2012-28467)** Banka, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, diğer mali kurumlar ve kredi sigortası hizmeti veren sigorta şirketlerinin söz konusu hizmetlerinden doğan alacakları ile diğer varlıklarını satın alabilir, satabilir, satın aldığı alacakları tahsil edebilir, varlıkları nakde çevirebilir veya bunları yeniden yapılandırarak satabilir.

...

ç) **(Değişik:RG-5/3/2016-29644)** Banka, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, diğer mali kurumlar ve kredi sigortası hizmeti veren sigorta şirketlerinin söz konusu hizmetlerinden doğan alacakları ile diğer varlıklarının tahsilatı, yeniden yapılandırılması veya üçüncü kişilere satışı konularında aracılık, destek ve danışmanlık hizmeti verebilir.”

VYŞ Yönetmeliği'nin 11'inci maddesinin 1'inci fıkrasının a bendi hükümlerine göre, alacakların VYŞ'lerce tahsil edilebilmesi için öncelikle bu alacakların satın alınması gerektiği anlaşılmaktadır. Buna karşın aynı maddenin (ç) bendinde ise VYŞ'lerin alacak tahsilatı yapabilmesi için portföyü satın almalarının zorunlu olmadığı, faaliyetlerini aracılık, destek ve danışmanlık hizmeti kapsamında da yapabilecekleri belirtilmektedir. Bu kapsamda HPM'nin fikhî açıdan vekâlet akdi kapsamında değerlendirilmesinde ve bankaların alacak portföyünü satmaksızın VYŞ'leri tahsile yetkili kılmalarında, yasal mevzuat hükümleri bakımından da sakınca bulunmamaktadır. HPM'nin vekâlet hükümleri kapsamında uygulaması, izleyen şekilde özetlenmiştir.



Şekil 2: Hasılat Paylaşım Modelinin Vekâlet Hükümleri Kapsamında Uygulaması

GENEL DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren katılım bankalarının kredi hacmi son 5 yıllık dönemde BDDK verilerine göre yaklaşık 3 kat artış göstermiş, söz konusu bankaların sektördeki pazar payında da artış yaşanmıştır. 2016 yılsonu itibarıyla kredi hacmi bakımından %4,3 pazar payına sahip olan katılım bankaları, 2020 yılsonu verilerine göre pazar payını %6,2 seviyesine taşımıştır. Ayrıca sektörde faizsiz bankacılık prensiplerine uygun olarak faaliyet gösterme hedefi yaygınlaşmış ve kamu sermayeli bankaların da sektöre dahil olmasıyla katılım bankalarının sayısı 7'ye yükselmiştir.

Kredi hacmindeki büyüme, pazar payındaki gelişim ve kamu sermayeli bankaların sektöre girişi, katılım bankacılığındaki rekabet şartlarını da ağırlaştırmıştır. Dolayısıyla etkin bir kredi büyümesinin, daha hassas kredi tahsis politikaları ve doğru risk yönetimiyle mümkün olacağı açıktır. Aksi takdirde kredi tahsis politikalarındaki esneklik ve beraberinde risk yönetiminin zayıflaması, bankaların izleyen dönemde ciddi bir sorunlu kredi portföyü ile karşı karşıya kalmasına yol açacaktır. Örneğin 2020 yılında, önceki dönemlerdeki istikrarlı kredi büyüme oranının aksine agresif bir büyüme gerçekleşmiş ve yalnızca 1 yıllık dönemde katılım bankalarının kredi portföyü BDDK verilerine göre %63 büyüme göstermiştir. Türk bankacılık sektörünün 2020 yılı genel kredi büyüme hızı ise %34 seviyesindedir.

Çalışmanın ana konusunu oluşturan sorunlu krediler (takipteki alacaklar), katılım bankacılığı sektöründe giderek büyüyen bir problem haline gelmiştir. Son 5 yıllık dönemde sürekli artış gösteren takipteki kredi bakiyesi, bankaların finansal göstergelerinde de bozulmaya yol açmaktadır. Dolayısıyla katılım bankaları söz konusu kredilerin tahsil edilemeyeceğine kanaat getirdiği durumlarda, aktiften silmekte veya varlık yönetim şirketlerine devretmektedir. Varlık yönetim şirketlerine devir hususunda ise hali hazırda bankalarca uygulanan kesin satış yöntemi ve HPM olmak üzere iki farklı yöntem bulunmaktadır. Bu çerçevede çalışmada önerilen yöntemin, sorunlu kredilerin çözümüne yönelik diğer uygulamalarla farklılık ve üstünlükleri izleyen tabloda sunulmuştur.

Değerlendirilen Faktör	Aktiften Silme	Kesin Satış	HPM	Önerilen Yöntem (Vekaletle Dayalı HPM)
Finansal Göstergeler	Kısmen olumlu etkilenir. %100 Karşılık ayrılması nedeniyle kârlılık üzerinde baskı oluşturmaktadır.	Olumlu Etkilenir.	Olumlu Etkilenir.	Olumlu Etkilenir.
Tahsilat	Banka tarafından gerçekleştirilir. İlave operasyonel yüke, maliyete zaman kaybına neden olmaktadır.	VYŞ Tarafından Gerçekleşir. Dolayısıyla bankanın operasyonel yükü azalmaktadır.	VYŞ Tarafından Gerçekleşir. Dolayısıyla bankanın operasyonel yükü azalmaktadır.	VYŞ Tarafından Gerçekleşir. Dolayısıyla bankanın operasyonel yükü azalmaktadır.
Tahsilatın Paylaşımı	Tahsil edilen tutarın tamamı bankanın geliridir.	Paylaşım söz konusu değildir. Yalnızca temlik aşamasında, VYŞ tarafından tek sefere mahsus bankaya ödeme yapılmaktadır.	VYŞ tarafından tahsil edilen tutar Banka ile belirlenen oranda paylaşmaktadır.	VYŞ tarafından tahsil edilen tutar Banka ile belirlenen oranda paylaşmaktadır.
Borçlunun Muhatabı	Bankadır. Bu sebeple müşteri ilişkilerinde sorunları ve müşteri nezdinde itibar kaybına neden olabilmektedir.	VYŞ	VYŞ	VYŞ
Faizsiz Bankacılık Prensiplerine ve İslam Hukukuna Uygunluk	Uygundur.	Alacağın Temliki olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple uygun görülmemektedir.	Alacağın Temliki olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple uygun görülmemektedir.	Vekalet sözleşmesine dayalıdır. Bu nedenle uygundur.

Tablo 12: Çalışmada Önerilen Yöntem ile Sorunlu Kredilerin Çözümüne Yönelik Diğer Uygulamalar Arasındaki Farklılık ve Üstünlükler

Sorunlu kredi portföyünün varlık yönetim şirketlerine devri yönündeki bir tercihin üç temel gerekçesi bulunmaktadır:

- Finansal göstergelerde iyileşme sağlanması,
- Sorunlu kredilerin tahsil edilebilmesi için yürütülen çalışmaların getirdiği operasyonel yük, zaman kaybı ve ilave maliyetlerin azaltılması, böylece bankanın ana faaliyetlerine yoğunlaşmasının sağlanması,

- Kredilerin tahsili için müşterilerin ziyareti, aranması ve mesaj gönderilmesi veya hukuki süreçlerin başlatılması sonucunda müşteri ilişkilerinin ve müşteriler nezdinde banka itibarının zayıflamasının istenmemesi, diğer bir ifadeyle tahsilat konusunda esas muhatabın varlık yönetim şirketinin olmasının istenmesi.

Çalışmada önerilen vekalet sözleşmesine dayalı HPM'nin uygulanmasının bankalar açısından sağlayacağı en temel fayda, finansal göstergelerde iyileşmenin sağlanmasıdır. Zira sorunlu kredilerin bilanço kayıtlarından çıkarılması, başta aktif kalitesinin iyileşmesini sağlayacak ve bilançonun likit olma özelliğini artıracaktır. Bilançonun daha likit hale gelmesi, bankanın likidite dengesi ve yeterliliği üzerinde pozitif etkiye sahip olacaktır. Kredilerin takibe dönüşüm oranı azalacak, bilançodaki riskli varlıkların azalması aynı zamanda sermaye yeterlilik rasyosunu da olumlu etkileyecektir. Zira kredi riskinin yüksek olması, sermaye yeterlilik rasyosunu olumsuz etkileyen en büyük faktördür.

Finansal göstergelerde iyileşme sağlanması için kredilerin bilanço kayıtlarından çıkarılması şarttır. Muhasebe ve finansal raporlama standartlarına ait hükümler çerçevesinde kredilerin bilanço kayıtlarından silinebilmesi için önerilen yöntemde şu hususlara dikkat edilmesi şarttır:

- Sorunlu kredilerden kaynaklanan risk ve getirilerin önemli ölçüde devredilmiş olması gerekmektedir.
- Bu çerçevede vekalet sözleşmesinde, hasılat paylaşım oranının banka lehine %50'den az olması gerekmektedir.
- Ayrıca kredi portföyüne ilişkin gerekli karşılıklar ayrılmış olmalıdır.

Çalışmada önerilen yöntemin ikinci temel avantajı, bankaların sorunlu kredilerin tahsili amacıyla çalışma yürütmesine gerek kalmamasıdır. Bankalar, bu konuda uzmanlaşmış, esas faaliyet amacı söz konusu kredilerin tahsili olan ve tahsilat performansı verilerle ortaya konulmuş olan VYŞ'leri vekil tayin ederek söz konusu kredilerin tahsil edilmesini sağlayacaktır. Ayrıca sorunlu kredilerin tahsil edilmesi için

bankalarca katlanılacak ilave maliyetler (hukuki masraflar, avukatlık ve danışmanlık giderleri, iletişim masrafları vb.), zaman kaybı ve operasyonel yük ortadan kalkacak, bankalar bu konuda tasarruf sağlayacaktır. Zira her geçen yıl sürekli biriken sorunlu kredi bakiyesinin, belirli bir süre sonra banka açısından yönetilemez bir sürece dönüşmesi mümkündür. Dolayısıyla sorunlu krediler için önerilen yöntemin kullanılması, bankaların esas faaliyetlerine odaklanmasına imkân tanıyacaktır.

Bankalar, bir itibar kurumu olmaları ve her ticari kuruluş gibi müşteri memnuniyetini ön planda tutmaları nedeniyle müşteri ilişkileri konusuna azami özen göstermek durumundadır. Ancak, sorunlu kredilerin tahsil kabiliyetinin zayıflamış olması, bu kredilerin tahsili amacıyla ilave ve olağanüstü tedbirler uygulanmasını zaruri kılmaktadır. Bu durum bankaların müşteriler nezdindeki itibarını zedelemekte ve müşteri ilişkilerini zayıflatmaktadır. Dolayısıyla bankalar önerilen yöntem ile kredi borçlusu nezdinde doğrudan muhatap olmaktan çıkmakta ve borçlunun birinci derece muhatabı VYŞ'ler olmaktadır.

Vekalet sözleşmesine dayalı HPM yönteminde, sorunlu kredilerin bilanço kayıtlarından çıkarılmasına rağmen bankalar kredi portföyü üzerinde hak sahibi olmaya devam etmektedir. Bu bakımdan önerilen yöntemde kredi alacaklarından tamamen vazgeçilmesi durumu söz konusu değildir. VYŞ'ler ilgili kredi portföyünden tahsilat yaptıkça, tahsilat bedeli banka ile VYŞ arasında belirlenen oranda paylaşılmaktadır. Diğer bir ifadeyle bankalar söz konusu kredi portföyünden izleyen dönemlerde gelir elde etmektedir. Önerilen yöntemin bu özelliği, VYŞ'lere kesin satış yöntemiyle yapılan kredi temlikinden ayrılmaktadır. Zira kesin satış yönteminde tahsilattan pay alınması mümkün değildir. VYŞ'lerin tahsilat performansı dikkate alındığında, HPM'nin avantajlı bir yöntem olduğunu belirtmek mümkündür.

Çalışmada önerilen yöntem, katılım bankalarına ilkesel açıdan da katkı sağlamaktadır. Katılım bankaları, faizsiz bankacılık prensiplerini benimseyen ve İslam hukuku kaidelerine uyum sağlamaya özen gösteren bankalardır. Bu çerçevede önerilen yöntemin söz konusu ilke ve kaidelere de uygun olarak değerlendirilmesi, katılım bankaları açısından ilkesel bir üstünlük sağlayacaktır. Hali hazırda katılım bankaları ve mevduat bankaları tarafından uygulanan kesin satış yöntemiyle alacağın VYŞ'ye

temliki ve HPM ile VYŞ'ye devir yöntemleri, alacağın temliki olarak değerlendirilmesi ve alacağın temlikinin de İslam hukukunda genel olarak kabul görmemesi nedeniyle HPM, vekalet sözleşmesi çerçevesinde yeniden ele alınmıştır. Sonuç olarak önerilen yöntem, faizsiz bankacılık prensiplerine uygun hareket edilmesine de imkân tanımaktadır. Önerilen yöntemin söz konusu ilke ve kaidelere uygunluğunun sağlanması için;

- Taraflar arasındaki sözleşmenin vekalet sözleşmesi temelinde kurulması,
- Yazılı sözleşmede bankaların VYŞ'leri vekil tayin ettikleri manasına gelen bir ifadenin bulunması,
- Sözleşme anında VYŞ tarafından Banka'ya herhangi bir ad altında ödeme yapılmaması,
- Hasılat paylaşım oranının sözleşmede açık bir şekilde belirlenmesi

hususlarına mutlak surette riayet edilmesi gerekmektedir. Belirtilen hususların herhangi birisine aykırılık olması halinde yapılan işlemin faizsiz bankacılık prensipleri ve İslam hukuku kaidelerine uygunluğundan söz edilemeyecektir.

Sonuç olarak katılım bankalarının önerilen yöntem doğrultusunda VYŞ'yi sorunlu kredilerin tahsiline vekil kılması ve belirtilen tüm koşulların sağlanması durumunda;

- Aktif kalitesinin iyileştirilmesi ve aktiflerin likit olma özelliğinin artırılması,
- Likidite dengesinin bozulmasının önlenmesi,
- Takibe dönüşüm rasyosunun düşürülmesi,
- Sermaye yeterliliğine ve sermaye yeterlilik rasyosuna katkıda bulunulması,
- Kredilerin uzman kuruluşlarca tahsilinin sağlanması,

- Sorunlu kredilerin tahsili amacıyla katlanılacak ilave operasyonel yükün azaltılması, zaman ve maliyet tasarrufunun sağlanması,
- Bankanın esas faaliyetlerine odaklanmasını sağlaması,
- VYŞ tarafından gerçekleştirilecek hasılatın pay elde ederek tahsil imkânı zayıflamış kredilerden gelir elde edilmesi,
- Faizsiz bankacılık prensiplerine ve İslam hukuku kaidelerine uyum sağlanması

konularında avantaj sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Ak, Ayhan: Meşrûiyet Analizi Bağlamında Varlık Yönetim Şirketleri, **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 24, 2014, ss.127-148.
- Akartepe, Batuhan Buğra: Alacak Satımı Uygulamaları ve Analizi: Varlık Yönetim Şirketi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.
- Akgüç, Öztin: **Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi**, Genişletilmiş 6. Bası, İstanbul: Arayış Yayıncılık, 2000.
- Akgündüz, Ahmet: **İntikâl**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt:22, İstanbul, 2000.
- Akipek, Şebnem, Küçükgüngör, Erkan: **Sözleşmeler Rehberi: Sözleşmelerin Hazırlanması Sözleşme Örnekleri Yargıtay Kararları**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş İkinci Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002.
- Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.: 31.12.2017 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait Konsolide Olmayan Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetim Raporu, 2018.
- Altay, Erdinç: **Bankacılıkta Risk: Piyasa Riski, Kredi Riski ve Operasyonel Riskin Ölçümü ve Yönetimi**, İstanbul: Derin Yayınları, 2015.

- Altıntaş, M. Ayhan: **Kredi Kayıplarının Makroekonomik Değişkenlere Dayalı Olarak Tahmini ve Stres Testleri-Türk Bankacılık Sektörü İçin Ekonometrik Bir Yaklaşım**, Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayın No: 281.
- Asya Katılım Bankası A.Ş.: 31.12.2013 Tarihi İtibarıyla Hazırlanan Konsolide Olmayan Finansal Tablolar, Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar ile Bağımsız Denetim Raporu, 2014.
- Aybakan, Bilal: İslam Hukukunda Vekalet Sözleşmesi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1990.
- Aybakan, Bilal: **Vekâlet**, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt: 43, 2013, s.1-6.
- Aydın, Mehmet Akif: **Borç**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt: 6, 1992, ss.285-291.
- Aydın, Mehmet Akif: **Cuâle**, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt: 8, 1993, ss.77-78.
- Bahadır, Cem: Sorunlu Kredilerin Yönetiminde Varlık Yönetim Şirketlerinin Rolü ve Türkiye Uygulaması, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2018.
- Bardakoğlu, Ali: **Havâle**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt: 16, 1997, ss.507-512.
- BDDK: Aylık Bankacılık Sektörü Verileri, <https://www.bddk.org.tr/Veriler/Aylik-Bulten/12> (Erişim Tarihi: 04.04.2021).

- BDDK: Kuruluşlar, <https://www.bddk.org.tr/Kuruluslar-Kategori/Varlik-Yonetim-Sirketleri/6> (Erişim Tarihi: 21.06.2020).
- Berk, Niyazi: **Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi**, 3. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayın, 2001.
- Bilgili, İsmail: İslam Hukukunda Ma'dumun Satışı, **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 8, 2006, ss.211-238.
- Bumin, Mete, Ferhun Ateş: **Sorunlu Bankaların Çözümlemesi**, Ankara: Palme Yayıncılık, 2008.
- Birikim Varlık Yönetim A.Ş.: 31 Aralık 2019 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetçi Raporu, 2020.
- Cansen, Ege: Ahlaki Tehlike, <https://www.hurriyet.com.tr/ahlaki-tehlike-49989> (Erişim Tarihi: 24.02.2019).
- Çal, Elif: İslam Hukukunda Dava Vekâleti, Yüksek Lisans Tezi, T.C. İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.
- Döndüren, Hamdi: **Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmihali**, İstanbul: Erkam Yayınları, 1993.
- Dünya Varlık Yönetim A.Ş.: 31 Aralık 2020 Tarihli Faaliyet Raporu, 2021.

- Erdoğan, Meltem: Asimetrik Bilgi Sorununun Kredi Piyasalarında Çözümüne Yönelik Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2004.
- Final Varlık Yönetim A.Ş.: 31 Aralık 2017 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetçi Raporu, 2018.
- Güven Varlık Yönetim A.Ş.: 31 Aralık 2017 ve 31 Aralık 2018 Tarihi İtibarıyla Konsolide Olmayan Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetçi Raporu.
- Hayat Varlık Yönetim A.Ş.: 31 Aralık 2018 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait Konsolide Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetçi Raporu, 2019.
- Karademir, Figen: **Finansal Analiz ve Kredi İşlemleri**, İstanbul: Elma Yayınevi, 2016.
- Karaman, Hayreddin: **Akid**, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt:2, 1989, ss.251-256.
- Karaman, Hayreddin: **Mukayeseli İslam Hukuku**, Cilt: II, 5. Baskı, İstanbul: İz Yayıncılık, 2009.
- Kartal, Mustafa Tevfik, Cüneyt Hakan Demir: Türkiye’de Katılım Bankacılığında Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetim Şirketlerine Satışı Üzerine Bir İnceleme ve Yöntem Önerileri, **İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi**, Cilt:3, Sayı: 1, 2017, ss.89-115.
- Kaygusuz, İpek: Kurumsal ve Bireysel Kredilerin Büyüme ile İlişkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.

- Keleş, Ayşe
Begüm: Varlık Yönetim Şirketleri, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017.
- Mesutoğlu, Berk: **Sorunlu Aktiflerin Varlık Yönetimi Şirketlerince Tasfiyesi: Ülke Örnekleri**, BDDK MSPD Çalışma Raporları No: 2001/3, Ankara, 2001.
- Meylâni, Ahmed: **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid (Mezhepler Arası Mukayeseli İslam Hukuku)**, Cilt: III, 2. Bası, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Oğuzman, Kemal,
Turgut Öz: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul: Vedat Kitapçılık, Gözden Geçirilmiş Altıncı Bası'dan Yedinci Tıpkı Bası, İstanbul, 2009.
- Özince, Ersin: Kredi Riski ve Aktif Yönetim Şirketleri, Aktif Satışı ve Varlık Yönetim Şirketleri Konferansı Sunumu, 2004, İstanbul
- Parasız, İlker: **Türkiye'de ve Dünya'da Bankacılık**, Bursa: Ezgi Kitabevi, 2011.
- ProCompliance: Bankalarca Tahsili Gecikmiş Alacaklarda Hangi Durumlarda Anapara İndirimi Yapılabilir?, 2016, <https://www.procompliance.net/bankalarca-tahsili-gecikmis-alacaklarda-hangi-durumlarda-anapara-indirimi-yapilabilir/> Erişim Tarihi: 15.02.2019.
- Reisoğlu, Safa: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Beşinci Bası, Ankara, 1983.

- Sağlam, Hadi: İslam Hukuku ve Modern Hukuk Mukayesesi: Gayesi Hukuki Temsil Olan Akitlerin Değerlendirilmesi (Vekâlet Örneği), **Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 5, Sayı:1, 2012, ss.1-56.
- Selimler, Hüseyin: Sorunlu Kredilerin Analizi, Banka Finansal Tablo ve Oranlarına Etkisinin Değerlendirilmesi, **Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**, Cilt 7, Sayı 12, 2015, ss. 131-172.
- Seval, Belkıs: **Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi**, İstanbul: Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayınları, Yayın No:11, 1990.
- Sipahi, Nihal: Problemlı Kredilerin Yeniden Yapılandırılması: Uluslararası Uygulamalar ve Türkiye Örneği, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2003.
- Şakar, Birgül: **Banka Kredileri ve Yönetimi**, İstanbul: Beta Basım Yayın, 2006.
- TKBB: İstatistikler, <https://tkbb.org.tr/veri/istatistikler> (Erişim Tarihi: 04.04.2021).
- TMSF: **Çözümleme Deneyimi: Raf Temizliği**, No: 20, 2011.
- Tunçomağ, Kenan: **Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, I. Cilt, İstanbul: Sermet Matbaası, 6.Bası, 1976.
- Türk Dil Kurumu: Güncel Türkçe Sözlük, www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=KREDİ (Erişim Tarihi: 15.02.2019).

- Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.: 31.12.2013 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait Konsolide Olmayan Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetim Raporu, 2014.
- Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.: 31.12.2015 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait Konsolide Olmayan Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetim Raporu, 2016.
- Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.: 31.12.2017 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait Konsolide Olmayan Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetim Raporu, 2018.
- Türkiye Halk Bankası A.Ş.: Finans Sözlüğü, <https://www.halkbank.com.tr/tr/musteri-haklari/finans-sozlugu.html#K> (Erişim Tarihi: 04.04.2021).
- Varlık Yönetim Şirketleri Derneği: Varlık Yönetim Şirketleri Niye Var? <http://varlikyonetim.org.tr/Pagedetail.aspx?Id=6> (Erişim Tarihi: 04.04.2021).
- Varlık Yönetim Şirketleri Derneği: Ahlaki Çalışma İlkelerimiz, <http://www.varlikyonetim.org.tr/Pagedetail.aspx?Id=4> (Erişim Tarihi: 29.09.2020).
- Yaran, Rahmi: **İslam Hukukuna Göre Hukuki İşlemler ve Hükümleri**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 4. Baskı, 2018.
- Yavuz, Ayşegül: Bankalarda Sorunlu Varlıkların Yönetimi ve Tasfiyesinde Bir Yöntem Olarak Alacakların Satışı, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2017.